

Narsissistisk personlighetsforstyrrelse blant unge

– et teoretisk prosjekt om utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse blant unge mellom 18 og 25 år i de nordiske land

Aleksander Husby Carlsen

Studienummer: 20092445

10. semester, Psykologi

Kandidatspeciale

Aalborg Universitet

3. juli 2014

Anders Øverland

Studienummer: 20092395

Specialets samlede antall tegn

(inkl. mellomrom og fotnoter): 335 670

Svarende til 139,86 normalsider

Veileder: Carsten Rønn

Abstract

During the last few decades there has been an increased interest in the psychological phenomenon of *narcissism* – primarily within sociology as well as social and clinical psychology. Various theories have emphasised different ways in which narcissistic tendencies have become interwoven in the very texture of late modern socialisation, especially among youths and young adults. Some theorists have even gone as far as ”diagnosing” the modern western society as suffering from a narcissistic epidemic. Having observed an increased focus, especially young adults, on self-promoting (and what some may call narcissistic) tendencies within the Nordic countries, the present master thesis aims at establishing a richer and more contextualised understanding of narcissism and particularly the development of the DSM-5 diagnosis *narcissistic personality disorder* among young adults (aged 18 to 25 years old) today. That is, to obtain a greater comprehension as to how this specific personality disorder can develop as well as how it later in life interacts with new social tendencies, characterised by continuous social change and eroding traditions.

Having personal experience with both psychodynamic theory and therapeutic practice, we base our understanding of the development of pathological narcissism primarily by integrating the somewhat diverging theoretical conceptualisations within Kernberg’s ego psychology object relations theory and Kohut’s self psychology, thus establishing a complementary overview of e.g. certain temperamental factors as well as specific caregiver-child interactions that are often viewed as the root cause of the development of a vulnerable narcissistic intrapsychic structure. With these in mind, we aim at contextualising these specific factors – thus generating new understandings of this phenomenon – within the social realm of late modernity by including three different theoretical perspectives within social psychology that focus on the various ways in which narcissism can be claimed to be a particular issue in today’s social world. The theoretical presentation and integrative analysis were followed by a discussion of some of the theoretical and practical underpinnings of the present thesis, as well as presenting some clinical suggestions concerning therapeutic issues when

treating young narcissistic adults. An underlying reduced ability to regulate self esteem is throughout this thesis understood as the basic common psychological characteristic of individuals suffering from narcissistic personality disorder (NPD).

The analytical assumptions of the present thesis suggest, among other things, that families of the late modern Nordic countries are confronted with an increasing difficulty in balancing between family, work and other social obligations – thereby (particularly in families with limited economic and/or social resources) possibly laying the foundation of a pathogenic and stressful family environment, characterised with a psychologically unhealthy social climate, where there might be an increased chance of the child not having a strong sense of self adequately developed in relation to caregiver, replaced by a need to socially adjust to “fit” into the social demands of others. These inadequate conditions are thought to interact with psychological characteristics such as aggression and shame – factors that are considered crucial in the further development of the narcissistic personality structure. In regards to the narcissistically vulnerable individual reaching early adulthood, we discuss the possibility that new “narcissistic trends”, such as the social media and focus on physical appeal, in some ways are contributing in creating a new narcissistic social discourse, thus possibly consolidating rather than reversing the further development of NPD. Furthermore, these individuals are thought to be especially at risk today as their apparent reduced social capacities correspond poorly with the increased expectations for relational competences of late modern socialisation.

The following discussion aims at shedding new light on the development of NPD by including a few empirical (retrospective) studies on the specific characteristics of the caregiver-child relationship linked to NPD, followed by a discussion on the extent to which today’s young generation can be said to more narcissistic than previous generations. Lastly, the discussion focuses on clinical issues in treating young narcissistic patients.

The thesis is concluded with a summary of the main points from the analysis and discussion, as well as making new theoretical and empirical propositions in light of the methodological limitations of the present study.

”Lidt efter lidt lysner mit navn dog op, det er også det eneste, jeg lever for. Jeg higer efter æren som den gærrige efter guldets klang; begge dele er vist nok tomme, men een ting må man dog være begejstret for i denne verden, ellers falder man sammen og rådner” – Brev fra H. C. Andersen (if. Møllergård, 2001, p. 109f)

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	7
1.1. INTRODUKSJON.....	7
1.2. ERKJENNELSESINTERESSE OG MOTIVASJON FOR PROSJEKTETS EMNEVALG.....	8
1.3. PROBLEMFELT.....	9
1.3.1. Prevalens av narsissistisk personlighetsforstyrrelse.....	9
1.3.2. Komorbiditet og psykiske belastninger.....	11
1.4. PROBLEMFORMULERING.....	12
1.4.1. Presisering og avgrensning.....	12
1.5. DISPOSISJON OG LESEVEILEDNING.....	13
1.6. BEGREPET NARSISSISME.....	15
1.6.1. En kort historisk introduksjon til begrepet.....	15
1.6.2. Oppgavens konseptualisering av narsissisme.....	17
2. METODE	19
2.1. DE VALGTE TEORIERS VITENSKAPSTEORETISKE GRUNNANTAGELSER.....	19
2.2. PSYKOANALYSENS VITENSKAPSTEORETISKE PRINSIPPER.....	21
2.3. POSTMODERNE OG SENMODERNE METATEORETISKE VITENSPRINSIPPER.....	24
2.4. KORT OM PSYKIATRIENS VITENSKAPSTEORETISKE PRINSIPPER.....	25
2.5. KEN WILBERS KVADRANTMODELL.....	26
3. DIAGNOSEN NARSISSISTISK PERSONLIGHETSFORSTYRRELSE	29
3.1. GENERELT OM ICD-10, DSM-IV & 5.....	29
3.2. DIAGNOSEN NARSISSISTISK PERSONLIGHETSFORSTYRRELSE I DSM-5 OG ICD-10.....	30
3.3. KRITERIER FOR NARSISSISTISK PERSONLIGHETSFORSTYRRELSE I DSM-5.....	32
3.4. AVSLUTTENDE BEMERKNING OG EN BETONING AV DIAGNOSENS SITUERTE KARAKTER.....	34
4. DET SENMODERNE SAMFUNN	39
4.1. SENMODERNITETEN OG DENS VITENSTRADISJON.....	39
4.2. EN NY TRADISJONSLØS SOSIALKARAKTER.....	40
4.3. BRANDING OG SELVSCENESETTELSE.....	42
4.4. SENMODERNITETEN OG DET UNGE IDEAL.....	42
4.5. FAMILIEN I DET SENMODERNE.....	44
5. TEORETISK REDEGJØRELSE: DE PSYKODYNAMISKE PERSPEKTIVER	46
5.1. DEN MODERNE PSYKODYNAMISK KONSEPTUALISERING AV NARSISSISME.....	46
5.2. OTTO F. KERNBERG: EGO-PSYKOLOGISK OBJEKTRELASJONSTEORI.....	49
5.2.1. Kernbergs nosologiske modell.....	51
5.2.2. Kernbergs modell for normalutvikling.....	53
5.2.3. Utvikling av narsissistisk personlighetsforstyrrelse.....	56
5.2.4. Den dynamiske forståelsen av den narsissistiske personlighet.....	59
5.2.5. Etiologiske faktorer som kan bidra til utviklingen av det grandiose selv.....	61
5.2.6. Oppsummerende kommentar til ego-psykologisk objektrelasjonsteori.....	62
5.3. HEINZ KOHUTS SELVPSYKOLOGI.....	63
5.3.1. Kohuts modell for normal utvikling.....	65
5.3.2. Det bi-polare selvet.....	66
5.3.3. Kohuts forståelse av psykopatologi.....	68
5.3.4. Kohuts konseptualisering av patologisk narsissisme.....	69
5.3.5. Kohuts dynamiske forståelse av narsissistisk personlighetsforstyrrelse.....	70
5.3.6. Etiologiske faktorer i relasjon til utviklingen av NPF.....	74
5.3.7. Oppsummerende kommentar til selvpsykologien.....	75
5.4. DEN ”ARROGANTE” OG ”HYPERSENSITIVE” KONFIGURASJONEN AV NPF.....	76
6. TEORETISK REDEGJØRELSE: DET SOSIALPSYKOLOGISKE PERSPEKTIV	79
6.1. LARS LUNDMANN JENSSENS KONSTRUKSJONISTISKE NARSISSISMETEORI.....	79
6.1.1. Utviklingsmessige faktorer.....	82

6.1.2. <i>Det unge ideal og kroppen</i>	83
6.1.3. <i>Oppsummering</i>	84
6.2. THOMAS ZIEHES SOSIALISASJONSTEORI	86
6.2.1. <i>Adskillelsen av det subjektive og det objektive</i>	87
6.2.2. <i>Konsekvenser for unge</i>	87
6.2.3. <i>Forelder-barn-relasjonen</i>	90
6.2.4. <i>Oppsummering</i>	91
6.3. TWENGE & CAMPBELLS ”NARSISSISMEEPIDEMI”	93
6.3.1. <i>Foreldrestil</i>	94
6.3.2. <i>Celebriteter og medier</i>	96
6.3.3. <i>Internett og jakten etter oppmerksomhet</i>	97
6.3.4. <i>Oppsummering</i>	98
7. ANALYSE	100
7.1. PROPELLMODELL	101
7.2. DANNELSEN AV ET SÅRBART SELV I EN SENMODERNE FAMILIESITUASJON	102
7.2.1. <i>Turbosamfunnet og ressursfordeling</i>	103
7.2.2. <i>Barnet som et objekt for narsissistisk gratifikasjon</i>	105
7.2.3. <i>Aggresjonens rolle</i>	106
7.2.4. <i>Oppsummering</i>	108
7.3. NARSISSISME I DEN UNGES HVERDAG – VEDHOLDENDE, FORSTERKENDE OG KORRIGERENDE FAKTORER I DET SENMODERNE SAMFUNN	108
7.3.1. <i>Ny voksentid og etablering av nære relasjoner</i>	109
7.3.2. <i>Behovet for bekreftelse</i>	111
7.3.3. <i>Vennskaper og gruppepåvirkning</i>	112
7.3.4. <i>Foreldre og rollefigurer</i>	114
7.3.5. <i>Oppsummering</i>	115
8. DISKUSJON	117
8.1. EMPIRISKE UNDERSØKELSER AV OMSORGS GIVER-BARN-RELASJONEN	117
8.1.1. <i>Oppsummering</i>	121
8.2. KAN MAN SNAKKE OM ET NARSISSISTISK SAMFUNN?	122
8.2.1. <i>Kritikk av den narsissistiske samfunnsdiagnose</i>	123
8.2.2. <i>Situasjonen i de nordiske land</i>	124
8.2.3. <i>Oppsummering</i>	127
8.3. BEHANDLINGSMESSIGE OVERVEIELSER	127
8.3.1. <i>Fokus på realistiske bragder</i>	129
8.3.2. <i>Fokus på korrigerende relasjoner</i>	131
8.3.3. <i>Fokus på realitetsorientering</i>	133
8.3.4. <i>Oppsummering</i>	134
8.3. DISKUSJON AV OPPGAVENS TEMATISKE OG METODISKE TILGANG.....	136
9. OPPSUMMERENDE KONKLUSJON	141
10. PERSPEKTIVERING	147
11. PROSESSBESKRIVELSE	150
12. REFERANSER	153

1. Innledning

1.1. Introduksjon

I den nærværende oppgave tar vi utgangspunkt i vår praktiske og teoretiske erfaring med de tradisjonelle psykodynamiske teorier fra bl.a. Otto Kernberg og Heinz Kohut vedrørende potensielle faktorer i utviklingen av *narsissistisk personlighetsforstyrrelse*, hvor vi ønsker å kontekstualisere de etablerte teoretiske konseptualiseringer omkring de intrapsyriske dynamikker i forbindelse med denne psykiske lidelse i lys av enkelte nye senmoderne sosiokulturelle tendenser. Disse nye sosiokulturelle tendenser relateres ofte til senmodernitetens ungdommer og unge voksne, hvorfor vi i den nærværende avhandling ønsker å stille særlig skarpt på alderstrinnet 18 til 25 år – en tid preget av familiær løsrivelse, etableringen av nye intime relasjoner og søket etter nye markører for den kontinuerlige og tidvis meget utfordrende identitetsutvikling – en tid som det i dagens tradisjonsoppløste og ”*verdipluralistiske mulighetseufori*” (Møhl, 2006, p. 114) kan være meget utfordrende å navigere i, især når søket etter nye identitetsmarkører står sentralt i ens bevissthet. Med utgangspunkt i en antagelse om at en narsissistisk personlighetsforstyrrelse har sitt utspring i en langvarig maladaptiv omsorgsgiver-barn-relasjon allerede fra de tidligste leveår som videre tenkes å formes igjennom barndom, ungdom og voksenalder, ønsker vi i denne avhandling å få belyst hvordan en slik patologisk indre struktur formes – dvs. styrkes, opprettholdes og noen ganger demobiliseres – i relasjon til utvalgte aktuelle sosiokulturelle forhold i de nordiske land. I den kommende innledning vil vi først redegjøre for vår personlige erkjennelsesinteresse for dette teoretiske felt, etterfulgt av en innkredsning av oppgavens problemfelt, problemformulering, avgrensning og disposisjon/leserveiledning. Introduksjonen avsluttes med en kort gjennomgang av narsissismebegrepets historiske utvikling samt måten hvorpå begrepet i den nærværende oppgave vil bli anvendt.

1.2. Erkjennelsesinteresse og motivasjon for prosjektets emnevalg

Valget av nærværende oppgaves emne utspringer først og fremst fra en generell interesse for narsissisme og narsissistisk personlighetsforstyrrelse hos begge forfattere, hvorfor vi har ønsket å utforske dette særlige fenomen nærmere, både i den spesifikke kliniske setting og i en bredere samfunnsmessig optikk. Med særlig interesse for dybdegående psykodynamiske perspektiver mhp. hvordan psykopatologi utvikler seg i den tidlige alder og preges av særlige sosiale forhold senere i livet, er kanskje den narsissistiske personlighetsforstyrrelse og dens underliggende fasetter noe av det vi finner mest tiltalende i forhold til en grundigere teoretisk utforsking. Som vi senere skal se, vektlegger forskjellige teoretikere, både innenfor det psykodynamiske området, men også på tvers av andre teoretiske paradigmer, nokså ulike fasetter i deres forståelse av hva narsissisme er for ”en størrelse” – en faktor som i våre øyne understreker denne psykiske lidelses særlige kompleksitet, som igjen gjør den desto mer relevant for videre belysning.

Gjennom vår praksis ved Universitetsklinikken ved Aalborg Universitet, hvor vi begge har arbeidet som studentterapeuter for klienter med ulike psykiske utfordringer, samt mottatt supervisjon i mindre grupper, har en underliggende narsissistisk problematikk ved en rekke tilfeller vært et sentralt anliggende hos flere av våre klienter. Utover dette har vi i forbindelse med våre miljøterapeutiske erfaringer fra psykiatrien i Norge (hhv. rusbehandling og psykosebehandling), stilt hos spørrende til hvordan nettopp narsissistiske problematikker her kan innvirke på de forskjellige pasienters øvrige vanskeligheter. Da man kan forestille seg at evnen til å opprettholde et stabilt, realistisk og positivt selvbilde ofte er redusert i forbindelse med en rekke forskjellige psykiske lidelser (Gabbard (2005, p. 219) har bl.a. påpekt at en narsissistisk sårbarhet ofte er en vesentlig komponent i forbindelse med utvikling av depresjon) opplever vi at en utforsking av nettopp dette fenomen er særlig interessant. En dypere utforsking av narsissisme som fenomen, kan forhåpentligvis bidra til at vi kan erverve noen nye verdifulle innsikter som kan bidra til en mer kompleks forståelse, som vi senere kan dra nytte av i forbindelse med vår fremtidige kliniske praksis.

Med utgangspunkt i egne observasjoner, undrer vi oss samtidig over hvordan nye former for selvscenesettelse og bekreftelsessøken på bl.a. de sosiale medier kan påvirke de unge voksnes sosialiseringssprosess; om dette kan anses å være symptomatisk for et gradvis mer narsissistisk samfunn, og hvordan disse nye tendenser, som vi formoder særlig gjør seg gjeldende i ungdomstiden og den tidlige voksenalder, kan få betydning for den videre utviklingen, gitt at personen allerede er i besittelse av en tidlig etablert narsissistisk sårbarhet, mhp. en evt. personlighetsforstyrrelsesdiagnose. Vi har også bemerket et stadig større fokus på kropp og skjønnhet, hovedsakelig i medier og reklamer, samtidig som vi også har lagt merke til en økende en større ”eksponeringstrend” på de sosiale medier. Vi er derfor interessert i å komme nærmere inn på hvordan et slikt ytre fokus kan innvirke på noen generelle narsissistiske tendenser i dagens samfunn.

1.3. Problemfelt

1.3.1. Prevalens av narsissistisk personlighetsforstyrrelse

I DSM-5 (American Psychiatric Association (APA), 2013, p. 671) operer man med en antatt prevalensrate for *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (NPF) befinner seg et sted mellom 0 til 6,2 % i den generelle befolkningen. For en mer detaljert utdypelse av diagnosens prevalens viser tall fra NESARC¹-studie fra 2004-2005 (N = 34 653) at 8,9 % av den amerikanske deltakergruppe i alderen 20-34 oppfyller de diagnostiske kriterier for diagnosen NPF (Pulay, Goldstein & Grant, 2011, p. 173). En prevalens som er lavere i de to øvrige aldersgrupper: hhv. 6,5 % i gruppen 35-49 år, og 4,4 % hos deltagere som var 50 år eller eldre (ibid.). Twenge, Konrath, Foster, Campbell og Bushmans (2008, p. 875) sammenligning av såkalte narsissistiske trekk² blant amerikanske college studenter fant en 30 % økning i den gjennomsnittlige NPI-score fra de første undersøkelser i 1979 og frem til 2006 (N = 16 475) – en stigning som kan indikere at forekomsten av såkalte narsissistiske trekk blant unge er blitt gradvis mer utpreget i dag, sammenlignet med tidligere.

¹ Wave 2 National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC)

² Med utgangspunkt i The Narcissistic Personality Inventory (NPI)

Når det gjelder nordiske undersøkelser har Torgersen, Kringlen og Cramer (2001, p. 590) i en prevalensundersøkelse fra Oslo, hvor 2053 tilfeldig utvalgte personer i alderen 18-65 år ble undersøkt ved hjelp av strukturert intervju, funnet en forekomst av NPF på 0,8 %. Ifølge Carsten René Jørgensen (2009, pp. 143-145) finnes det ingen tilsvarende prevalensstudier av hverken forekomsten av NPF eller andre personlighetsforstyrrelser i Danmark. Det kan dog, i den kliniske setting, ses en økt forekomst av narsissistiske problematikker og personlighetsforstyrrelse, hvor bl.a. Tove Aar-krog (1999), som er overlege ved barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling på Bispebjerg Hospital, hevder at *”den narcissistiske personlighetsstruktur forekommer hyppig i den almindelige befolkning, uden at der direkte er opgørelser af dette. Hos unge ses den ofte, uden at det giver anledning til problemer, så længe den unge kan opretholde det narcissistiske forsvar”* (p. 355). Videre påpeker hun at narsissistisk personlighetsforstyrrelse og såkalte narsissistiske tilstander spiller en stor rolle i daglig terapeutisk praksis, hvor bl.a. NPF, på tvers av kjønnene, hyppig forekommer blant den ungdomspsykiatriske pasientgruppe (ibid.). Bo Møhl (2002, p. 502f) peker likeledes på en høy forekomst av klienter med narsissistisk personlighetsforstyrrelse i den kliniske setting. Det kan dermed se ut til å eksistere en diskrepans mellom den lave prevalensrate av NPF i Torgersen et al.s (2001) undersøkelse og et tilsynelatende stort antall personer med disse problematikker – en faktor som ifølge Jørgensen (2009, p. 143f) kan ses i relasjon til elementer i den vestlige samtidskultur som kan hevdes å fremme de trekk som er karakteristiske ved personlighetsforstyrrelsen, hvor det kan tenkes at de symptomatologiske uttrykk for diagnosen ikke i tilstrekkelig grad avviker fra generelle tendenser i det senmoderne. Pulay et al. (2011, p. 174) har ytterligere i relasjon til den relativt brede diskrepansen mellom Oslo-studien (0,8 %) og NESARC-studien (6,2 %) mhp. forekomsten av NPF i de ulike landene, diskutert om dette kan begrunnes i Oslo-studiens lave besvarelsesrate, et annerledes forskningsdesign og kulturelle forskjeller. Samlet sett tegner det seg et noe uklart bilde over problemfeltets faktiske omfang, samtidig som særlig de amerikanske studiene og observasjonene fra de to ovennevnte danske klinikere kan indikere at NPF er et vidtrekkende problem.

1.3.2. Komorbiditet og psykiske belastninger

I tillegg til den psykiske belastningen som mer generelt er forbundet med det å ha en personlighetsforstyrrelse, som ofte innebærer bl.a. en ringe interpersonell kapasitet, et fluktuerende følelsesliv og impulsiv skadelig adferd (Dahl, 2009, p. 540f; Kernberg, 2004, p. ix) har NPF én av de høyeste komorbiditetsratene med andre personlighetsforstyrrelser (Levy, Mehan, Cain & Ellison, 2013, p. 45), samtidig som ytterligere psykiske belastninger som bl.a. depresjon, maniske episoder, spiseforstyrrelser og stoffmisbruk hyppig ser ut til å ledsage det kliniske bildet (Ronningstam, 2005, p. 115-121). Da et overdrevent fokus på egen person er et vesentlig aspekt ved lidelsen; et moment vi kommer tilbake til i avsnittet vedrørende diagnosen, ses ofte også andre belastende symptomer som hypokondri og somatisering i forbindelse med diagnosen (PDM Task Force, 2006, p. 38). Flere har ytterligere bemerket (e.g. Ronningstam, 2005, p. 159; Links, 2013, pp. 168-171) at det er en høy fare for suicidal adferd forbundet med NPF³. Perry (1990 if. Ronningstam, 2005) har hevdet at: *”the extreme vulnerability to loss of self-esteem coupled with dysphoria in response to failure, criticism and humiliation should put [narcissistic] individuals at high risk for suicide attempts”* (p. 159).

Ut fra de overnevnte prevalensstudier og de mulige psykiske belastninger forbundet med NPF, har vi her å gjøre med en psykisk lidelse som vi, til tross for en tilsynelatende hyppig forekomst i den kliniske setting, til dags dato ennå vet lite om, og som i våre øyne fortjener en større oppmerksomhet. Vi ønsker derfor i denne oppgave, med utgangspunkt i noen utvalgte teoretiske perspektiver, å generere noen nye forståelsesrammer som potensielt kan bidra med ny viten omkring faktorer vedrørende utvikling og vedholdelse av diagnosen NPF med særlig fokus på unge voksne i det senmoderne nordiske samfunn. Oppgavens problemformulering lyder dermed som følger:

³ Bl.a. indikerte en undersøkelse som tok for seg 43 tilfeller av selvmord blant unge menn i alderen 18-21 år, at 23,3 % av disse personene før dødsfallet oppfylte kriteriene for NPF-diagnosen (Apter et al., 1993 if. Links, 2013, p. 169)

1.4. Problemformulering

Hvordan kan man, med utgangspunkt i utviklingsmessige og sosialpsykologiske faktorer, forstå forekomsten av narsissistisk personlighetsforstyrrelse blant unge voksne i de nordiske land, og hvilke senmoderne sosiale forhold omkring den unge kan i dette henseendet innvirke på diagnosens videre utviklingsforløp?

1.4.1. Presisering og avgrensning

Som det fremkommer ovenfor har vi valgt å dele problemformuleringen opp i to delkomponenter, hvor den første delsetningen stiller spørsmålet; hvordan man med utgangspunkt i *utviklingsmessige* og *sosialpsykologiske* faktorer kan forstå forekomsten av NPF blant *unge voksne* i de nordiske land. Da utviklingsmessige faktorer kan hevdes å være et relativt bredt begrep har vi i den nærværende oppgave valgt å forstå utviklingsmessige faktorer særlig i henhold til Kohut og Kernbergs teoretisering omkring utvikling av patologisk narsissisme. Utviklingsmessige faktorer vil dermed i denne oppgave primært begrense seg til ulike psykodynamiske sårbarhetsfaktorer hvor aspekter som omsorgsgiver-barn-relasjonen, temperamentelle forskjeller, mulige traumatiske opplevelser mm. vil være i sentrum for oppgavens optikk. Likeledes vil vi i utforskningen av sosialpsykologiske faktorer trekke på tre utvalgte teoretiske perspektiver (representert ved Lundmann Jensen, Ziehe samt Twenge og Campbell) som til sammen kan komplementere hverandre i belysningen av enkelte samfunnsmessige forhold som utviklingen av NPF kan tenkes å bli påvirket av. Når vi har valgt å bruke betegnelsen *unge voksne* referer vi her til aldersgruppen 18-25 år. Vi ønsker ikke med den valgte problemformuleringen å antyde at en personlighetsforstyrrelse først utvikles i dette spesifikke alderstrinn, men at vi her ser på hvordan de sosiale og personlige omveltninger som skjer innenfor dette tidsintervallet potensielt kan vedholde, forverre eller demobilisere en allerede sårbar personlighetsstruktur (jf. problemformuleringens andre delsetning). Vi vil dermed i denne oppgaven undersøke samspillet mellom individ og miljø både i den tidlige omsorgsgiver-barn-dyade hvor grunnlaget for den sårbare selvstruktur kan antas å bli etablert, og i de senere sosiale kontekster og praksiser som den unge voksne inngår i. Når det kommer til vår bruk av begrepet *senmoderne* henvises det til noen aktuelle vestlige sosiokulturelle

tendenser som bl.a. globalisering, teknologisk utvikling, hyppige sosiale skift, tradisjonsoppløsning mm. – et begrep som vil bli vil bli redegjort for ytterligere i de kommende avsnitt av oppgaven.

1.5. Disposisjon og leseveiledning

Etter denne overordnede introduksjon til feltet vil nå kort risse opp hvordan oppgaven videre er strukturert – dette gjøres mhp. å gi leseren en innføring i hvordan vi har valgt å gå til oppgavens problemformulering, og gir dermed et kondensert bilde av hvilke elementer som blir belyst i bl.a. den teoretiske redegjørelse, analyse og diskusjon.

Utover det som allerede er blitt presentert i oppgavens **innledning**, vil vi i det kommende fortsette med en nærmere belysning av begrepet *narsissisme* da en avklaring av hvordan vi forstår dette begrep er vesentlig for oppgavens tilgang til problemfeltet.

Deretter presenterer vi i oppgavens **metodeavsnitt** våre vitenskapsteoretiske overveielser omkring oppgavens utvalgte teoretiske perspektiver, samt de ontologiske og epistemologiske aspekter som gjør seg gjeldende i forbindelse med vår særlige tilgang til emnet. Bl.a. vil vi her presentere Ken Wilbers (1996, if. Sonne-Ragans, 2012) kvadrantmodell som vil utgjøre et formålstjenlig vitenskapsteoretisk verktøy i vår tverrteoretiske integrative besvarelse av problemformuleringen.

Etter metodeavsnittet har vi satt av noen sider til å gjennomgå narsissistisk personlighetsforstyrrelse i henhold til de to dominerende diagnostiske systemer (ICD-10 og DSM-5), da det er DSM-5s diagnosekriterier for NPF som oppgaven tar utgangspunkt i. Vi vil her også berøre de overordnede karakteristika ved det senmoderne samfunn, da vi håper dette vil bidra til en tydeligere kontekstualisering av oppgavens problemfelt.

Den **teoretiske redegjørelsen** innleder med en gjennomgang av henholdsvis Kernbergs ego-psykologiske objektrelasjonsteoretiske og Kohuts selvpsykologiske kon-

septualisering av utviklingen av NPF. Vi har i denne oppgave valgt å inkludere elementer fra begge disse psykodynamiske perspektiver da vi er av en oppfattelse at de hver og en – i deres divergerende vektlegning av ulike patogene psykodynamiske sårbarhetsfaktorer – kan bidra til en mer komplementær forståelse av hvordan en sårbar narsissistisk personlighetsstruktur kan utvikles. Et ytterligere vesentlig argument for å velge nettopp disse teoretiske perspektiver, er at de samlet belyser iboende faktorer så vel som spesifikke forhold i omsorgsgiver-barn-relasjonen i forhold til utvikling av NPF, samtidig som de samlet formår å berøre to måter hvorpå en narsissistisk problematikk kan gi seg til uttrykk (”arrogante” og ”hypersensitive” aspekter) – elementer som kan hevdes å stå sentralt i den aktuelle forståelsen av lidelsen. I redegjørelsen av de sosialpsykologiske perspektiver er det overordnede mål å skape et overblikk over det sosiale klima som personlighetsforstyrrelsen utvikles i. Her redegjøres det for ulike sosialpsykologiske faktorer i det senmoderne, hvor det fokuseres i stor grad på aktuelle ”narsissistiske” tendenser (som selviscenesettelse, bekreftelsessøkende adferd, fokus på kropp mm.) og på mer generelle aspekter som kan tenkes å gjøre seg gjeldende i den unges hverdag.

I **analysen** vil vi, gjennom å integrere aspekter fra de ulike teoretiske perspektivene, generere noen nye forståelsesrammer i besvarelsen av oppgavens problemformuleringen. Analysen er oppdelt i to deler, hvorved vi først tar særlig avsett i den tidligste omsorgsgiver-barn-relasjon, hvor vi, ved å inndra sosialpsykologiske perspektiver, kontekstualiserer og peker på sosiale faktorer som potensielt kan bidra til å danne et ugunstig oppvekstklime. Analysens andre del fokuserer mer eksplisitt på psykososiale tendenser i den unge voksnes senmoderne hverdag, hvor vi har særlig øye for noen utvalgte aspekter, som vi formoder har innvirkning på individets sosialiseringssprosess, som igjen tenkes å ha betydning for personlighetsforstyrrelsens videre utviklingsforløp. Her ser vi på en rekke faktorer som kan tenkes å bidra til at den tidligere etablerte sårbare narsissistiske personlighetsstruktur vedholdes, demobiliseres eller konsolideres.

I oppgavens **diskusjonsavsnitt** tar vi for oss tre utvalgte perspektiver, hvor vi både inndrar enkelte nyere empiriske undersøkelser i et forsøk på å nyansere relasjonen mellom utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse og bestemte karakteristika ved den tidlige omsorgsgiver-barn-relasjon. Derutover tar vi ett skritt tilbake og

kommer inn på ulike perspektiver i diskusjonen om hvorvidt dagens senmoderne samfunn egentlig kan betraktes som værende mer narsissistisk enn tidligere, eller om narsissistiske tendenser lettere synliggjøres i dag i takt med bl.a. den teknologiske utvikling med en stadig mer utbredt bruk av sosiale medier. Med avsett i enkelte av oppgavens analytiske antagelser, fokuseres det videre på utvalgte overordnede kliniske vurderinger i forbindelse med terapeutisk behandling av klienter med en patologisk narsissistisk problematikk. Diskusjonsavsnittet avsluttes med noen overveielser omkring de metodiske implikasjoner som har gjort seg gjeldende i det nærværende prosjekt.

Oppgaven avsluttes med en oppsummerende **konklusjon** og **perspektivering** som hhv. inneholder en kort gjennomgang av oppgavens mest sentrale analytiske postulater samt nye emergente tematiske og metodologiske perspektiver som utspringer herav, mhp. fremtidig forskning omkring utviklingen av narsissisme og narsissistiske personlighetsforstyrrelse.

1.6. Begrepet narsissisme

1.6.1. En kort historisk introduksjon til begrepet

Begrepet narsissisme må kunne sies å ha en lang tradisjon innenfor den kliniske litteratur. Myten om Narkissos som ble tapt i sitt eget speilbilde, har hatt en enorm innflytelse på moderne psykologiske teorier som har forsøkt å oppstille forklaringer på fenomener som bl.a. ekstrem selvsentret adferd, et oppblåst selvilde og en tilsynelatende manglende interesse for andre mennesker. Ifølge Levy, Ellison & Reynoso (2011, p. 4) er det den britiske legen Havelock Ellis og seksologen Paul Näcke som sammen i tidsrommet 1898-99 krediteres for dannelsen av begrepet. Dog kan man hevde at det særlig var teoretisering innenfor den psykoanalytiske leiren som for alvor ga begrepet den spennvidde og rudimentære betydning som man aktuelt forbinde det med. I år er det akkurat 100 år siden Freud utga sin mest innflytelsesrike artikkel om dette begrep, nemlig *Zur Einführung des Narzissmus* (2006/1914). Til tross for at han her, som poengtert av Pulver (1986, pp. 94-107), brukte begrepet som et paraplybegrep som rommet minst fem ulike fenomener, er den stabile faktor en gjen-

nomgående henvisning til *personens relasjon til eget selv*, i kontrast til en betoning av personens forhold til andre. Dette blir særlig uttrykkelig hos Freud når han hevder at ”*we must [...] acknowledge that self-feeling is particularly intimately dependent on narcissistic libido*” (2006/1914, p. 384). Selvfølelse defineres her av Freud som et uttrykk for ego’et i sin totalitet, hvor alle personens bragder, positive egenskaper, og latente omnipotente følelser, bevirker til å fremme en god selvfølelse (ibid.). Videre hevdet Freud, ut fra sin tidligste økonomiske modell om psykisk energi, at det å elske en annen – en libidinøs investering i andre, i realiteten medfører en reduksjon av libido oppbundet i egen person (narsissistisk libido), noe som i ytterste konsekvens kan minske personens selvfølelse (ibid.). Ifølge Pulver (1986, p. 103) markerer dette starten for den utbredte moderne bruken av begrepet narsissisme, som et synonym for kapasiteter tilknyttet *regulering av selvfølelse*.

Slår man i dag opp i det *Store medisinske leksikon* (Malt, 2014, narsissisme) finner man *narsissistisk speiling, gratifikasjon, raseri, forstyrrelse* og endelig *narsissistisk personlighetsforstyrrelse*. Dette vitner om at begrepet i dag både relaterer seg til fenomener og funksjoner ved normalutvikling, så vel som psykopatologi, men også som betegnelser for mer overordnede metateoretiske konstruksjoner. I den mest kjente myten om Narkissos, skrevet av Ovid, eksisterer ikke Narkissos i et sosialt vakuum. En betydelig aktør er fjellnymfen Ekko, som sårt ønsker å etablere et kjærlighetsforhold til Narkissos, men blir tvert avvist. Med Freuds betoning av selvfølelse og mytens referanse til en manglende evne til et gjensidig samvær med andre, er dermed scenen satt for dagens konseptualisering av patologiske narsissisme, som først og fremst innebærer en *grandios fremtoning* og en *mellommenneskelig antagonisme* uttrykt gjennom et ofte ufølsomt og nedgjørende forhold til andre (Lecours, Briand-Malenfant & Descheneaux, 2013, p. 130). Hvorimot Freuds (2006/1914) utforskning av narsissisme, som nevnt tidligere, hovedsakelig fant sted innenfor hans tidlige og senere reformulerte økonomiske modell⁴, kan det hevdes at det psykoanalytiske miljøet gradvis har beveget seg mot en mer *sosial* forståelsesramme, hvor betydningen av internaliserte selv- og objektrelasjoner og andre vesentlige sosiale aktører (bl.a. i forbindelse med personens evne til regulering av selvfølelse) har fått en gradvis viktigere rolle, på bekostning av et ensrettet fokus på drifter (Cooper, 1986, p. 141). Ytterligere tyder kliniske erfaringer på at de mennesker man generelt kan karakterisere

⁴ ...hvor psykiske prosesser i utstrakt grad ble forstått ut i fra mekaniske driftsbetonte transaksjoner

som værende i besittelse av en genuin høy selvfølelse, i motsetning til Freuds ovenstående sitat, er de som faktisk anses å være mest kapable og villige til å investere i mellommenneskelige relasjoner, da disse mennesker oftere utviser en dypere interesse for andre (Pulver, 1986, p. 105). Sammen har dette åpnet opp for nye forståelser av gamle problematikker.

1.6.2. Oppgavens konseptualisering av narsissisme

Som det fremkommer av det ovenstående, og som flere andre har bemerket (e.g. Møhl, 2006, p. 109; Pincus & Lukowitsky, 2010, p. 422; Sigrell, 2005, p. 11) har begrepet opp igjennom historien hatt flere betydninger, hvilket innebærer at man aldri kan vite med sikkerhet hvilke kriterier som gjør seg gjeldende i karakteriseringen av noe eller noen som narsissist eller narsissistisk. Ronningstam (2005, p. 31) har påpekt at narsissisme som en bred vifte referer både til følelser og attityder relatert til eget selv, til normalutvikling, og som mekanisme for selvregulering. Når vi i denne oppgave har valgt å bruke den kliniske diagnosen *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (NPF), betyr dette at vi primært følger den deskriptive beskrivelse av den psykiatriske diagnosen slik den fremkommer i DSM-5 (jf. APA, 2013, pp. 669-672). Diagnosen gir dog intet annet enn en fenomenologisk deskriptiv fremstilling av hva narsissisme i denne oppgave rommer, og man blir derfor nødt til å trekke inn teoretiske modeller for å kunne gi potensielle svar til spørsmål om *hvorfor* disse fenomenene fremtreder, og eventuelle psykologiske mekanismer disse kan betjene. Man blir dermed nødt til å undersøke de deskriptive symptomer og trekks *mening* og *årsakssammenhenger* i etablerte psykologiske forståelsesrammer. I denne oppgave har vi valgt å gjøre dette ved å anskue narsissisme ut fra en særlig psykodynamisk optikk representert ved Otto Kernberg og Heinz Kohut, samtidig som det vil bli trukket på perspektiver fra sosialpsykologien i oppgavens redegjørelse, analyse og diskusjon omkring hvorvidt man kan tale om et ”narsissistisk samfunn”, og i hvilken grad dette spiller inn på utviklingen av en egentlig personlighetsforstyrrelse. Vi forbeholder oss dermed muligheten til å tale om narsissistiske *tendenser* og *trekk* i relasjon til kun delelementer av de avgrensede diagnostiske kriteriene, samtidig som det vil tydeliggjøres løpende når vi taler om narsissisme i sin fullverdige kliniske forstand, som noe psykopatologisk. Dermed nyttiggjør vi oss av en relativt bred konseptualisering av narsissisme som utgjørende både kapasiteter ved en ”normal” psyke, som *kan* ha en

adaptiv funksjon, samtidig som vi benytter betegnelsen patologisk narsissisme for de aspekter ved fenomenet, som under en bred optikk, må anskues som atypisk og kan føre til alvorlige personlige og interpersonelle utfordringer.

Narsissisme kan dermed, som Pincus og Lukowitsky har foreslått, defineres som; ”evne til å regulere selvfølelse og forvalte behov for bekreftelse, validering og selvhevdelse fra de sosiale omgivelser⁵” (2010, p. 422). En normal grad av narsissisme konstituerer dermed en kapasitet til å fastholde et relativt stabilt og positivt selvbilde på tvers av en rekke divergerende situasjoner og tilstander (ibid., p. 423). En patologisk narsissisme kan på den andre side anskues som en manglende evne hva gjelder nettopp dette, særlig i situasjoner preget av personlige skuffelser eller som på en annen måte kan oppleves truende for det tilsynelatende positive selvbilde (ibid., pp. 423-426). Patologisk narsissisme kan dermed hevdes å konstituere signifikante mangler i den intrapsykiske kapasitet når det kommer til å fastholde og regulere selvfølelse, med sideløpene uhensiktsmessige interpersonelle strategier for å takle motgang og situasjoner som kan forringe selvbildet (ibid., p. 426). Ronningstam (2005, p. 69) har oppsummert dette skillet ved å betone at den patologiske narsissisme divergerer fra den normale narsissisme ved at selvfølelsen kan hevdes å være feilregulert, og i stedet beskytter og opprettholder et grandios, men skrøpelig selv.

⁵ Vår oversettelse fra engelsk til norsk, eng: ”ability to regulate self-esteem and manage needs for affirmation, validation, and self-enhancement from the social environment” (Pincus & Lukowitsky, 2010, p. 422).

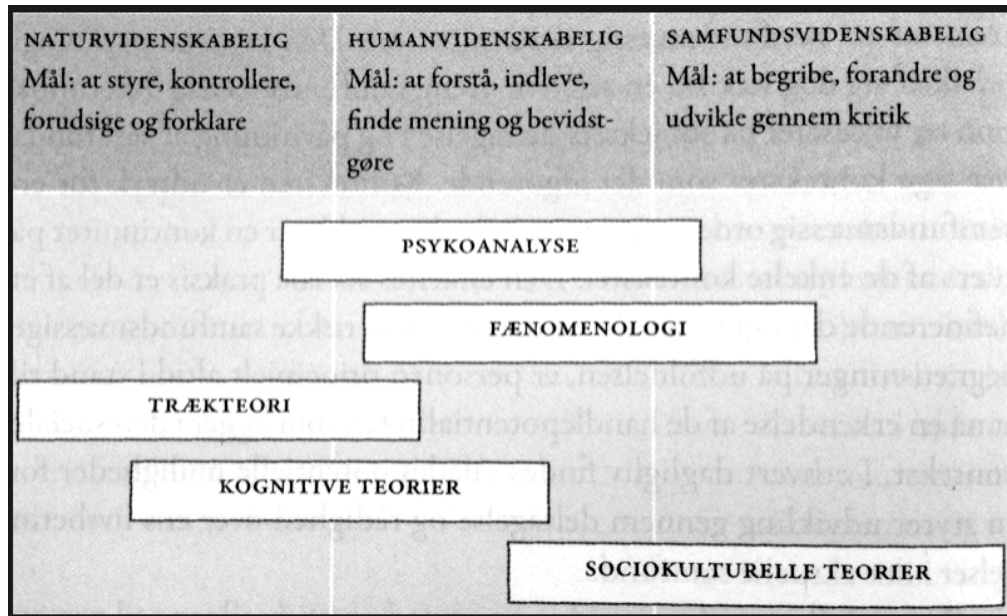
2. Metode

Vi vil i dette avsnitt berøre de vitenskapsteoretiske utfordringer som gjør seg gjeldende i forhold til vårt teorivalg og den måte hvorpå vi senere integrerer teori. I denne sammenheng finner vi det vesentlig å innlede med en diskusjon av de ontologiske og epistemologiske antagelser som ligger til grunn for de valgte teorier, hvorefter vi senere, grunnet et meget bredt og omfangsrikt teorivalg, vil belyse måter hvorpå vi kan generere en integrativ forståelse av det valgte problemområde, hvor vi samtidig tar hensyn til den vitenskapsteoretiske variasjon som her gjør seg gjeldende. Dette gjør vi for å skape en oversiktighet for leseren mht. selv å bedømme teoriernes potensial og grad av appliserbarhet på det nærværende problemfelt. Fravalget av alternative teorier og perspektiver henger naturligvis sammen med det forskningsmessige perspektiv hvorfra vi anskuer det pågjeldende felt (som igjen utspringer fra vår teoretiske og praktiske/kliniske erfaring) samt hvilket særlig utsnitt av den kliniske og sosialpsykologiske verden vi her velger å ha fokus på (vi fokuserer her på de psykodynamiske/utviklingsmessige samt sosialpsykologiske faktorer mhp. unge og utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse i det senmoderne nordiske samfunn – vi fravelger derfor teorier omkring bl.a. nevropsykologi, angst- og depresjon m.fl., da disse ligger utenfor oppgavens valgte optikk). Avslutningsvis vil vi presentere Ken Wilbers kvadrantmodell – en vitenskapsteoretisk modell som tydeliggjør og systematiserer den forskningsmessige prosess som finner sted i skapelsen av en integrativ forståelse, hvor man har fokus på ett enkelt gjenstandsfelt med utgangspunkt i forskjellige teoretiske og vitenskapsteoretiske perspektiver (Sonne-Ragans, 2012, p. 213). I forlengelse av dette, ønsker vi også å si noe om hvor den nærværende oppgave plasserer seg vitenskapsteoretisk, dvs. hvilke epistemologisk og ontologisk utgangspunkt vi her opererer med.

2.1. De valgte teoriers vitenskapsteoretiske grunnantagelser

Innledningsvis finner vi Køppe og Dammeyers (2014a, p. 18) modell nedenfor over ulike psykologiske paradigmer og deres tilhørighetsforhold til hhv. naturvitenskapen, humanvitenskapen og samfunnsvitenskapen særlig anvendelig idet den skaper en god

oversikt mhp. disse paradigmers særegne vitenskapelige *mål*. I henhold til oppgavens valgte teoretiske perspektiver, finner vi her teorier som tilhører psykoanalysen, trekkteoriene og sosiokulturelle teorier – tre paradigmer som utspringer av vidt forskjellige formål, og som strekker seg fra den ”forklarende” naturvitenskapelige ende av spektret til den ”kritiske” samfunnsvitenskap, og skaper en stor vitenskapelig variasjon.

Figur 2.1 Kjøppe & Dammeyer (2014a, p. 18): "Teoriernes plassering i forhold til videnskapene"

Denne variasjon gjenspeiler også den valgte kliniske og allmennpsykologiske tilgang i den nærværende oppgave. Som vi vil komme tilbake til senere, inntar vi i denne oppgave en eklektisk tilgang til vårt felt, idet vi opererer med flere teorier med forskjellige vitenskapsteoretiske opphav. Umiddelbart er det de psykodynamiske teorier (primært ego-objektrelasjonsteorien og selvpsykologien) som utgjør tyngden i vårt forståelsesgrunnlag, og vi finner det derfor hensiktsmessig å innlede det vitenskapsteoretiske avsnitt med å redegjøre for denne retnings vitenskapsteoretiske grunnlag. Deretter diskuterer vi de komplementære teoretiske retningers belysning av oppgavens tema og de tilhørende vitenskapsteoretiske overveielser.

2.2. *Psykoanalysens vitenskapsteoretiske prinsipper*

Sigmund Freuds (1856-1939) psykoanalytiske teori om det menneskelige subjekt bygger på fysiologi, fysikk og filosofi, med noen særlige metaforer i forståelsen av den menneskelige psykes sammensetning (Sonne-Ragans, 2012, p. 35). Den representerer et *desentrert menneskesyn*, hvori det antas at den menneskelige psyke er oppbygget av et komplekst spaltet system – et system som subjektet ikke har fullstendig rasjonell kontroll over (ibid., p. 164f). Psykoanalysen har vært gjenstand for vitenskapelig kritikk i flere årtier. Tar vi f.eks. utgangspunkt i Karl Poppers epistemologiske falsifikasjonskriterium, ser vi at psykoanalytiske teorier innehar en begrensning (Haugsgjerd, Jensen, Karlsson & Løkke, 2009., p. 52; Rønn, 2006, p. 175), da man her velger å revidere snarere enn desidert å forkaste teorier i lys av nye kliniske observasjoner. Å anerkjenne psykoanalysens vitenskapelige grunnlag innebærer at man må akseptere dens hermeneutiske natur (Haugsgjerd et al., 2009, p. 42), hvor de aktuelle teorier fungerer som avanserte tolkningsredskaper i forståelsen av den enkelte klients problematikk. Dette innebærer en noe deterministiske tilgang, da uhenksmessige tanker og adferd ses i relasjon til tidlige bakenforliggende utviklingskonflikter samt eksistensen av det ubevisste som mennesket ikke er ”herre over”. Man opererer således ikke med en etablert teori som skal prøves av og eventuelt forkastes, men med et kontinuerlig revisjonsforhold, hvor teori kontinuerlig innvirker på praksis og motsatt. Gullestad (2006, p. 323) har i relasjon til dette, poengtert at det ikke er så meget psykoanalysen som vitenskapelig system som ikke revideres, men at det i høyere grad er dens tilhørere som har en tendens til å forholde seg til dens teoretiske antagelser på en ideologisk rigid måte. Både Kohuts selvpsykologi og Kernbergs ego-objektrelasjonspsykologi kan stå som en eksemplifisering av psykoanalysens evne til utvikling i takt med nye kliniske innsikter (McLean, 2007, p. 41). Den hermeneutiske psykoanalyse tar utgangspunkt i ideografiske innslag og oppstiller noen generelle antagelser, dog uten at den påberoper seg en desidert nomotetisk status (Rasmussen, 2010, p. 65f). Kort oppsummert, kan man si at psykodynamiske teorier primært har fokus på *intrapsykiske* prosesser, hvor man alltid har fokus på *forståelse* av det unike individ. De tilknytnings- og interaksjonsmønstre som dannes tidlig i den enkeltes liv antas dermed å ha stor innvirkning på den enkeltes handlings-

mønster, selv og identitetsfølelse (Rønn, 2006, p. 62f). I deres presentasjon av Freuds psykoanalytiske idégrunnlag, vektlegger Haugsgjerd et al. (2009, pp. 184-188) tre overordnede grunnsetninger: (1) *lovmessigheter i det ubevisste*, (2) *driftenes grunnleggende betydning* og (3) *ødipuskomplekset*. Til tross for stor variasjon i de teoretiske utviklinger i tiden etter Freud, forteller disse grunnsetninger mye om det særlige fokus på de intrapsykiske prosesser som kjennetegner både den klassiske psykoanalyse og det moderne psykodynamiske gjenstandsfelt. Det har vært store uenigheter omkring psykoanalysens posisjon i det moderne teori- og praksislandskap, da det lenge har foregått en diskusjon omkring hvorvidt den skal siktes inn mot naturvitenskapen. Flere vil dog hevde (jf. figur 2.1. ovenfor) at de psykoanalytiske teorier primært har sitt tilhørighetsforhold innenfor det humanvitenskapelige. Mitchell (1992 if. Karterud, 1997a, p. 211) gikk så langt som å hevde at psykoanalysens naturvitenskapelig posisjon i dag er ”nedkjempet”. Derfor vil mange i dag hevde at den moderne psykoanalyse har tatt en mer hermeneutisk, narrativ og konstruktivistisk vitenskapsteoretisk dreining de siste årtier, hvor rasjonalitet og søket etter en objektiv sannhet er byttet ut med en mer konstruktivistisk tenkning, hvor man legger større vekt på teoriens lokale sosiale kontekst og personlig mening (ibid.). Som Haugsgjerd et al. (2009, p. 211) tidligere har poengtert, har psykodynamiske teorier først og fremst til hensikt å fungere som støtte for terapeuten i hans eller hennes forståelse av det enkelte individ, hvor den gode praktiker derigjennom evner å danne seg et grundig og overordnet bilde av pasientens psykiske problematikk.

Hva gjelder den moderne psykoanalyses distinksjon mellom normalitet og avvik/patologi, kan vi kort nevne Freuds nevroser: *aktualnevros* (frustrasjoner i voksenlivet) og *symptomnevros* (basert på konflikter fra barndommen) samt *psykosene* og de *manisk-depressive lidelser* (som ifølge Freud, grunnet deres omfang og dyptliggende karakter, vanskelig kunne behandles i henhold til klassiske psykoanalytiske behandlingsprinsipper) (ibid., pp. 213-214). I sin mer moderne form har Kernbergs *organiserings*-begrep spilt en vesentlig rolle mhp. distinksjonen mellom ”normale” psykiske konflikter og mer alvorlige karatereologiske forstyrrelser (ibid., p. 215). Han inndeler pasienter på bakgrunn av deres problematikk i hhv. *psykotisk*, *borderline* og *nevrotisk* personlighetsorganisering, hvor førstnevnte ofte henger sammen med en alvorlig forstyrrelse i den tidlige symbiotisk relasjon til primære objektrelasjoner, den midterste er karakterisert ved konflikter i individuasjons- og separasjons-

prosessen, hvor den siste betegner ”lettere” former for psykisk lidelse, og som relaterer seg til uløste nevrotiske konflikter fra den ødipale fase (ibid.). Utover dette nevner vi også Bjørn Killingmos (1989 if. Haugsgjerd et al., 2009, p. 216) differensiering mellom *konflikt-* og *mangelpatologi*. Han understreker hermed at det er vesentlig å bedømme typen av patologi i lys av dens formodede opphav; dvs. om den er resultat av en mer ”klassisk” nevrotisk konflikt som er skjedd senere i barnets utvikling, eller om den psykopatologiske tilstand først og fremst må anses som et resultat av en følelsesmessig mangeltilstand i pasientens barndom. I relasjon til oppgavens utvalgte psykodynamiske teoretikere, kan man hevde at plaserer særlig Kohut seg innenfor et slikt *mangelperspektiv*, hvorimot Kernberg med bl.a. et større fokus på misunnelse og uintegreert aggresjon (Gabbard, 1998, p. 126f), kan hevdes å vektlegge *konflikt*. Overordnet kan man si at psykoanalysen legger opp til en kritisk stillingtagen til et normalitetsbegrep som likestiller fravær av symptomer med psykisk helse. I stedet legges det større vekt på noen tydelige behandlingsmessige mål og verdier omkring bearbeiding av de individuelle konflikter som hver og en av oss bærer på, dog i forskjellig grad – målet er å øke den individuelle funksjonsevne, f.eks. evnen til å fastholde et arbeid og nære relasjoner (Gabbard, 2005, p. 83; Kjølbye, 2013, p. 78; McWilliams, 1999, p. 12). Harriette Johnsons artikkel fra 1991 (p. 404) eksemplifiserer det fotavtrykk psykoanalysen har etterlatt i den kliniske praksis: Hun bemerker at den, til tross for en lang rekke kritiske røster omkring dens vitenskapelighet, fortsatt innvirker på vår dybdegående fortolkning av intrapsykiske mekanismer idet den tilbyr noen særlige interpretative redskaper. Johnson (1991, p. 405) finner især både Kernberg og Kohut særlig anvendelige i den terapeutiske praksis, da de begge bygger på en antagelse om at (1) den menneskelige psyke består av noen vesentlige universelle karakteristika og utvikler seg på bestemte måter, (2) at all adferd har en årsak – at intet skjer tilfeldig og (3) at meningen ved et enkelt adferdsuttrykk alltid må ses i forhold til den totale kunnskap man har om individets historiske og situerte personlighet.

2.3. *Postmoderne og senmoderne metateoretiske vitensprinsipper*

I oppgaven anvender vi, utover det psykodynamiske begrepsapparat, sosiologiske og sosialpsykologiske teorier som underordner seg noen forholdsvis nye vitenskapsteoretiske prinsipper, som særlig har gjort seg gjeldende i den periode vi omtaler som *senmoderniteten*. Disse prinsipper kan, i kraft av deres vektlegning av det relasjonelle (både mht. deres menneske- og vitensforståelse), anses som værende anti-positivistiske. Ideen om viten som uavhengig, universell og objektiv blir forkastet, og plasseres i stedet i den lokale, kontekstuelle og ikke minst språklige sammenheng (Rønn, 2006, p. 220). Derfor blir det, for disse teoretikere, nærmest meningsløst å tale om en vitenskapelig dualitet mellom subjekt og objekt. Sannhet og viten er sosiale konstruksjoner (Sonne-Ragans, 2012, p. 115). Vår senere redegjørelse av Lars Lundmann Jensens (2006) narsissismeteori tar eksempelvis utgangspunkt i en konstruksjonistisk selvforståelse, hvor den klassiske konseptualisering av individets psykiske *kjerne* (jf. psykoanalysen) er erstattet av multiple kontekstavhengige *selver* (ibid., p. 97). I den sosiologiske/sosialpsykologiske utlegning av det senmoderne samfunn, hvor vi bl.a. trekker på teoretikere som Giddens, Ziehe og Dencik, nedprioriteres det typiske skille mellom subjekt og objekt. Her rettes fokus i langt større grad mot den gjensidige prosess mellom samfunn og individ (Rønn, 2006, p. 227). Tar vi f.eks. begrepet *identitet* innenfor denne ramme, kan vi anvende Giddens (1991, p. 68) selvfortolkningsforståelse, hvor identitet ikke er en fast størrelse i det enkelte individ, men avhenger utelukkende av den enkelte persons evne til å opprettholde en fortelling om seg selv. Lasse Dencik og andre senmoderne sosialpsykologer som Dion Sommer og Per Schultz-Jørgensen, utviser i deres bok *Familie og barn i en oppbrudstid* (2008) en særlig opptatthet av å beskrive barnets oppvekstvilkår i *dagens samfunn*. Her erstattes den tradisjonelle utviklingspsykologis fokus på forståelsen av ”uavhengige” intrapsykiske mekanismer med et større fokus på en begrenset tidsmessig og sosial kontekst, og hva dette innebærer det enkelte barn i *dag*. Dette fokus-skift fra en intrapsykisk utviklingsteori til en mer interpersonell barndomsteori anser bl.a. Rønn (2006, pp. 222-227) som værende et typisk uttrykk for et paradigmeskift mot en sen-/postmoderne metateori. De primære sosialpsykologiske teorier i den

nærværende oppgave (Jensen (2006), Ziehe (2008/1983⁶) samt Twenge og Campbell (2009)) tar alle utgangspunkt i nye generelle narsissistiske tendenser i det senmoderne samfunn, og har derfor, i kontrast til de psykodynamiske teorier, i mindre grad fokus på utviklingen av en desidert patologisk narsissisme i det enkelte individ.

2.4. Kort om psykiatriens vitenskapsteoretiske prinsipper

I dette avsnitt ønsker vi kort å belyse de vitenskapsteoretiske prinsipper innenfor det psykiatrisk-medisinske område, idet den nærværende oppgave tar utgangspunkt i diagnosesystemet DSM-5 og diagnosen *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (jf. APA, 2013, pp. 669-672). De psykiatriske sykdomsmodeller har sitt opphav i somatikken og bygger derfor hovedsakelig på positivistiske naturvitenskapelige vitensidealene, hvor den objektive observerende forsker står sentralt (Haugsgjerd et al., 2009, pp. 45-46). Man kan derfor hevde at den ikke har til formål å si hvordan verden bør være, men i høyere grad å *beskrive* hvordan den *er* på en teorifri og verdifri måte. Vi skriver mer om diagnosens og diagnosesystemets utgangspunkt i oppgavens neste del. Med henblikk på den nærværende oppgaves fokus, blir det derfor særlig viktig å kunne skille mellom psykiatriens *beskrivende* utgangspunkt og de teoretiske *fortolkninger* av de symptomer som diagnosen innbefatter.

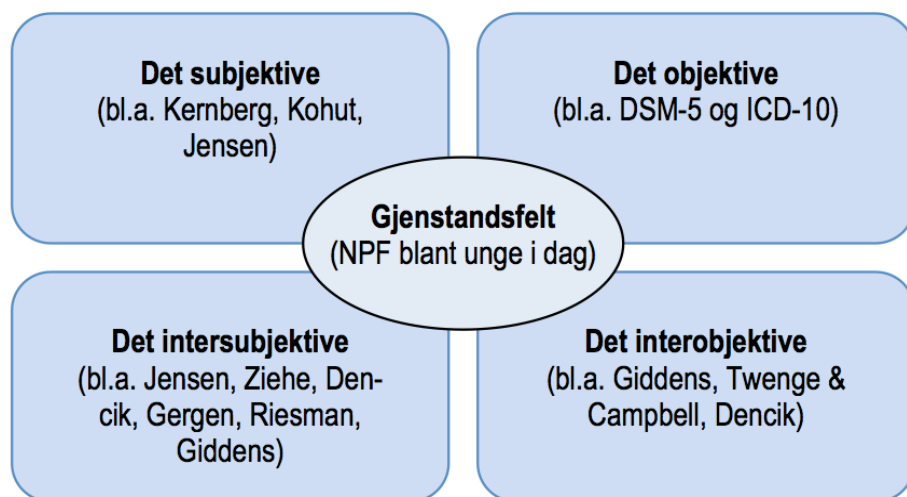
I den integrative forståelse av narsissistisk personlighetsforstyrrelse pendler vi derfor ikke bare mellom teorier og forståelsesmodeller, men også mellom positivistiske, hermeneutiske og senere konstruktivistiske vitenskapsidealene. Denne pendling innbefatter at vi veksler mellom forskjellige spesifikke *utsnitt* av det undersøkte fenomenet. Dette betyr at når vi senere i analysen og diskusjonen benytter oss av de valgte teoretiske perspektiver i forståelsen av problemfeltet, er det særlig viktig å være oppmerksom på disse teoriers ulike vitenskapelige formål og dertilhørende vitenskapsteoretiske utgangspunkt. Det vi kan bedømme dem på, er deres evne til å belyse problematikken *i forhold til* den funksjon de påberoper seg, hvor de ovennevnte vitenskapsteoretiske faktorer er tatt i betraktning. Med henblikk på dens vitensforståelse og anven-

⁶ Heretter referert til ved kun Ziehe, 1983

delse, kan den nærværende oppgave hevdes å innta en *pragmatisk konstruktivistisk* posisjon (Rønn, 2006, p. 228), hvor man, gjennom å ha de teoretiske perspektivers vitenskapsteoretiske utgangspunkt for øye, tilstreber å komplementere disse perspektiver mhp. å skape nye integrative forståelser av det avgrensede problemfelt (her: narsissistisk personlighetsforstyrrelse blant unge). For å overordnet kunne kategorisere de valgte perspektiver i henhold til deres ontologiske utgangspunkt, har vi valgt å anvende Wilbers kvadrantmodell, som gjennomgås nedenfor.

2.5. Ken Wilbers kvadrantmodell

Vi avslutter dette avsnitt med å presentere Ken Wilbers kvadrantmodell – et vitenskapsteoretisk verktøy som gjør denne veksling mellom teorier mer håndgripelig og overskuelig. Ifølge Sonne-Ragans (2012, p. 213) er denne modell et oppgjør med en dualistisk subjekt-objekt-tenkning, hvor man, med utgangspunkt i et gitt gjenstandsfelt, plasserer teorier innenfor fire forskjellige kvadranter (*den subjektive, den objektive, den intersubjektive og den interobjektive* kvadrant), hvor gjenstandsfeltet plasserer seg i midten (se figur nedenfor). Kvadrantmodellen anvendes her da den, likesom den nærværende oppgave, ønsker å låse opp for lukkede vitenskapelige disipliner i forståelsen av et felles gjenstandsfelt, og representerer derfor et pluralistisk vitenssyn (Wilber, 1996 if. Sonne-Ragans, 2012, p. 214). I våre øyne, er den særlig anvendelig både i forhold til å kategoriserer teorier basert på deres ontologiske utgangspunkt, og mht. senere å generere en tverrteoretisk analyse, hvor ulike etablerte teoretiske postuler kombineres og skaper nye potensielt innsiktsgivende antagelser. Figuren under viser kvadrantmodellen i sin helhet. Avhandlingens mest sentrale teoretiske bidrag er også satt inn, hvoretter vi kort forklarer de ulike kvadranters karakteristika og begrunner de ulike teoriers respektive tilhørighet.

Figur 2.5. – Ken Wilbers kvadrant med oppgavens primære teoretiske perspektiver

I *den subjektive kvadrant* har vi plassert de to psykodynamiske teorier samt Jensens (2006) konstruksjonistiske narsissismeteori. Denne kvadrant innbefatter de teorier som hovedsakelig fokuserer på intrapsyriske fenomener som f.eks. emosjoner, tanker, verdier m.m. Med sitt subjektive utgangspunkt baserer disse teorier seg på forståelse og fortolkning (Sonne-Ragans, 2012, p. 215). I *den objektive kvadrant*, tar man avsett i de deler av fenomenet som man formoder kan måles empirisk, bl.a. intelligens, trekk, temperament osv. (ibid.). Vi finner det derfor mest nærliggende å plassere diagnosesystemet innenfor denne vitenstradisjon. Det skal også nevnes at nevropsykologiske/biologiske faktorer plasserer seg innenfor denne kvadrant, dog er dette perspektiv bevisst fravalgt i den nærværende oppgave. *Den intersubjektive kvadrant* rommer fenomener som interaksjon, transaksjon og forhandling mellom subjekter (ibid.). Her står kulturen og samfunnet sentralt. Vi har valgt å plassere bl.a. de senmoderne teorier tilhørende Jensen (2006), Ziehe (1983), Dencik (2005), Gergen (1999) og Riesman (1985) innenfor denne kategori. Til sist har vi *den interobjektive kvadrant* som på mange måter kan anses som værende det konkrete grunnlag for det intersubjektive. Teorier innenfor dette område forsøker som oftest å begrepsliggjøre de systemer vi er en del av; det være seg økosystemer, politiske systemer, nasjoner, byer, familier etc. Da dette er gjennomgående emner innenfor den sosiologiske vitenstradisjon, har vi her satt Giddens (1991) først, men også Twenge og Campbell (2009) som med utgangspunkt i noen overordnede samfunnsmessige trekk, postulerer at dagens vestlige samfunn lider av en narsissistisk epidemi.

Leseren vil observere at vi har valgt å plassere enkelte teoretiske bud innenfor mer enn én kvadrant. Dette har vi valgt å gjøre da det ikke alltid lar seg gjøre å påstå at en teori tilhører ett bestemt aspekt/perspektiv og ikke et annet. Å kategorisere teorier innenfor hhv. det intersubjektive og interobjektive er særlig utfordrende, da flere sosiologiske og sosialpsykologiske teorier *både* fokuserer på kulturelle mellommenneskelige faktorer *og* de konsekvenser dette får på et mer konkret objektivt plan. I det hele tatt, anbefaler vi at leseren i denne sammenheng anser Wilbers kvadranter som relativt flytende oppdelinger, hvis funksjon er å skape en større oversiktighet over de valgte teoriers ontologiske utgangspunkt, enn som værende deterministiske låste kategorier. De anvendte teorier belyser, som tidligere nevnt, forskjellige utsnitt av gjenstandsfeltet med utgangspunkt i deres tilhørighet i kvadrantmodellen. I de kommende teoretiske redegjørelser, går vi i dybden med de enkelte teorier, hvor vi både gjør rede for teoriens mest sentrale begreper og hvorledes disse relaterer seg til den valgte problemstilling.

3. Diagnosen narsissistisk personlighetsforstyrrelse

Da vi i vår problemformulering har valgt å benytte betegnelsen *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (NPF) refereres det til et begrep som har tilhørighet i den moderne psykiatri, samtidig som det har sterke idéhistoriske røtter knyttet til nyere psykoanalytisk teori. Da Heinz Kohut og Otto Kernbergs teoretisering om narsissistisk personlighetsforstyrrelse vil bli redegjort for senere i oppgaven, vil vi her primært vende oppmerksomheten mot hvordan begrepet kan forstås ut i fra de to dominerende psykiatriske klassifikasjonssystemene ICD-10 og DSM-5.

3.1. Generelt om ICD-10, DSM-IV & 5

Både WHO⁷'s *International Classification of Diseases* utgave 10 (ICD-10) og APA⁸'s *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* utgave fem (DSM-5) opererer med et kategorisk, trekkbasert taksonomisk diagnoseperspektiv (McWilliams, 2011, p. 9) som bl.a. er sterkt inspirert av den vestlige somatiske sykdomstenkning, og den naturvitenskaplige tradisjon (Haugsgjerd et al., 2009, p. 213). Sammen representerer de såkalte operasjonelle polytetiske systemer, hvilket innebærer at hver klasse av tilstander defineres gjennom et antall anførte symptomer eller tegn, som, med få unntakelser, vektles likt (Parnas, Kragh-Sørensen & Mors, 2009, p. 32). Disse kan anses som en sammenblanding av en beskrivende syndromatisk inndeling og en etiologisk basert inndeling, hvor klassifiseringen av psykiske lidelser alene baseres på bakgrunn av symptomkonstellasjoner (ibid.). Ut fra denne fremstilling, hører det også til at systemene ikke kan hevdes å fremgå som logisk sammenhengende (ibid.). Da det ikke er denne oppgaves hensikt å uttømmende redegjøre for de ulike diagnosesystemers utforming, oppsett og operasjonalisering, vil vi fremover kun fokusere på de aspekter ved systemene som synes å ha særlig relevans for den pågjeldende konseptualisering av personlighetsforstyrrelsen. I denne forbindelse er det viktig å fremheve at det, til tross for systemenes forholdsvis ensartede utforming, grunnleggende prinsipper og kliniske bruk (ibid., p. 50; Mortensen, 2006, p. 370),

⁷ World Health Organization

⁸ American Psychiatric Association

eksisterer både vesentlige forskjeller i forhold til antall diagnoser, ulike holdninger og praksiser i forbindelse med komorbiditet, og inkludering/ekskludering av sosiale kriterier ved fastsettelsen av enkelte diagnoser (Mortensen, 2006, p. 370f). I DSM-IV (og DSM-5) legges det i større grad til rette for at samme pasient kan diagnostiseres med flere diagnoser samtidig, som i mindre grad er tilfelle for ICD-10, hvor det foreligger veldefinerte hierarkiske regler. I DSM-systemet operer man med sosiale inkluderings- og ekskluderingskriterier ved en rekke tilstander, som ikke er tilfelle for ICD-10 (ibid.).

3.2. Diagnosen narsissistisk personlighetsforstyrrelse i DSM-5 og ICD-10

Diagnosen *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (NPF) må sies å ha en lang tradisjon innenfor det amerikanske diagnosesystem. Hvor den i sin opprinnelige utforming ble anerkjent og vektlagt som en separat diagnose ved utgivelsen av DSM-III i 1980 (Levy et al., 2013, p. 46), har den, på tross av systemets gjentatte revideringer, beholdt sin suverene plass, og representerer til dags dato, 34 år etter sin innvielse, én av DSM-5's ti personlighetsforstyrrelser. Samtidig kan den samme tendens ikke hevdes å bli gjenspeilet i ICD-systemets historikk. Peter Thielst (1989, p. 127) skriver i boken *Narkissos og Ekko – narcissisme og narcissismeteori* at man i praktisk henseende ikke kan tale om narsissisme som en egentlig ”sykdom” i Danmark, hvis man følger WHO's internasjonale sykdomsklassifikasjon. Videre legger han til at ”*man kan se visse narcissistiske træk fremhævet i forbindelse med såvel hæmning og depression som mani og psykopati, men som et selvstændig problem- og symptom-kompleks eksisterer narcissisme altså ikke*” (Thielst, 1989, p. 127). Her må man naturligvis være oppmerksom på at ICD-10 først ble tatt i bruk i Danmark i 1995, og selv om narsissisme som en særlig personlighetsforstyrrelse ikke blir vektlagt, kan man dog finne den igjen under samlekategori F60.8 ”*Other specific personality disorders*” (WHO, 1992, p. 207) – en kategori som dog har blitt tildelt en meget beskjeden plass. Det er i relasjon til kategorien heller ikke anført noen spesifikke kriterier for når man kan diagnostiseres innenfor disse, en faktor Mortensen (2006, p. 363) hevder kan begrunnes ut fra en betraktning om at disse diagnoser ikke har deres kliniske status fullstendig avklart. Skulle man som dansk kliniker allikevel ønske å

anvende seg av denne diagnosen, blir man i ICD-10 henvist til å følge den aktuelle DSM's kriterier (ibid.). Ifølge Kringlen (2011, p. 149) vil personer som ellers ville oppfylt tilstrekkelige kriterier til å bli diagnostisert med en narsissistisk personlighetsforstyrrelse ut fra kriteriene i DSM-IV (da også DSM-5), som regel i stedet kunne klassifiseres ved enten histrionisk, emosjonell ustabil eller dyssosial personlighetsforstyrrelse i henhold til ICD-10.

Man kan potensielt tolke denne "nedprioriteringen" av narsissistisk personlighetsforstyrrelse i ICD-10 ut fra en kombinasjon av følgende faktorer: a) det tidligere omtalte hierarkiske regelverk for hoveddiagnoser og komorbiditet som fremgår i ICD-10 sammenlignet med DSM-IV og 5; b) de historiske sosiokulturelle forskjeller som har eksistert eller stadig eksisterer på de ulike kontinenter; c) de ulike teoretiske og metodiske paradigmer som i større eller mindre grad har påvirket de ulike systemer (på tross av systemenes påberopelse av ateoretisk suverenitet); d) den førnevnte mangel på empirisk oppbakking hva gjelder å avklare diagnosens kliniske status. Når det dreier seg om det første punktet ovenfor oppstår variasjonen i forbindelse med at det i all hovedsak eksisterer en utbredt holdningsmessig forskjell hva gjelder komorbiditet de to diagnostiske systemene imellom (Parnas et al., 2009, p. 32). Ifølge Mortensen (2006, p. 370) skal man som kliniker i anvendelse av ICD-10 stille en hoveddiagnose som passer best med pasientens symptomlogiske konstellasjon, da det foreligger en antagelse om at et varierende symptombilde bør anses som uttrykk for en atypisk manifestasjon av en gitt lidelse, snarere enn en kombinasjon av flere. Det er altså kun i de tilfeller hvor det relativt uhindret er anledning til å påvise to eller flere diagnoser ut fra det presenterte symptombilde, at man stiller en såkalt dobbeltdiagnose (ibid.). I henhold til DSM-IV (og DSM-5) foreligger det ikke i like stor grad en slik "varsomhet", da man, i forbindelse med komorbiditet, følger kriteriene for hver enkelt diagnose og stiller dem sideløpende, hvilket fører til en mer utstrakt anvendelse av dobbeltdiagnoser (ibid.). Da NPF ikke inngår blant de åtte spesifikke personlighetsforstyrrelsene i ICD-10, må pasienten derfor hverken møte noen av kriteriene for paranoid, schizoid, dyssosial, emosjonelt ustabil, histrionisk, tvangspreget, engstelig eller avhengig personlighetsforstyrrelse. Ifølge Levy et al. (2013, p. 54) er dette sjelden tilfelle i klinisk praksis, da personer som oppfyller en narsissistisk personlighetsforstyrrelse i henhold til DSM-5, ofte blir diagnostisert med én av de andre åtte ovennevnte diagnoser ved anvendelse av ICD-10's diagnostiske regelverk. I forbin-

delse med diagnostisering av NPF er det, ved flere anledninger, funnet en problematisk høy grad av overlapping med særlig antisosial (dyssosial), histrionisk og emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse (ibid.). Her har man sett en komorbiditetsrate som ofte overstiger 50 %, hvilket medfører at NPF i et praktisk henseende får en begrenset anvendelse hvis man benytter ICD-10-systemet (ibid.). I neste avsnitt ønsker vi å redegjøre for hvordan man kan forstå NPF ut fra DSM-5, samt presentere hvilke kriterier man må oppfylle for å oppnå diagnosen i klinisk signifikant grad.

3.3. Kriterier for narsissistisk personlighetsforstyrrelse i DSM-5

Når vi nå beveger oss over til å beskrive hvordan diagnosen narsissistisk personlighetsforstyrrelse aktuelt fremgår i DSM-5, er det viktig å bemerke at man i DSM-systemet har valgt å først oppstille noen overordnede kriterier for den diagnostiske grupperingen som har fått betegnelsen *personality disorders*. Personlighetsforstyrrelse blir her definert som;

”an enduring pattern of inner experience and behavior that deviates markedly from the expectations of the individual’s culture, is pervasive and inflexible, has an onset in adolescence or early adulthood, is stable over time, and leads to distress or impairment.” (APA, 2013, p. 645)

For at et individ skal kunne diagnostiseres med en personlighetsforstyrrelse, må det ovennevnte ”mønsteret” ikke bedre kunne forklares som en manifestasjon på eller som en konsekvens av en annen psykisk lidelse, ei heller skal mønsteret kunne tilskrives en bakenforliggende fysiologisk reaksjon på medikamentell anvendelse (eller stoffmisbruk), eller kunne ses i sammenheng med en annen organisk tilstand (ibid., p. 647).

Når det kommer til de spesifikke kriterier som gjør seg gjeldende for narcissistisk personlighetsforstyrrelse i DSM-5 (APA, 2013, pp. 669-672), blir disse beskrevet og diagnostisert ut ifra følgende karakteristika⁹:

Narcissistic Personality Disorder

Diagnostic Criteria

301.81 (F60.81)

A pervasive pattern of grandiosity (in fantasy or behavior), need for admiration, and lack of empathy, beginning by early adulthood and present in a variety of contexts, as indicated by five (or more) of the following:

1. Has a grandiose sense of self-importance (e.g., exaggerates achievements and talents, expects to be recognized as superior without commensurate achievements).
 2. Is preoccupied with fantasies of unlimited success, power, brilliance, beauty, or ideal love.
 3. Believes that he or she is "special" and unique and can only be understood by, or should associate with, other special or high-status people (or institutions).
 4. Requires excessive admiration.
 5. Has a sense of entitlement (i.e., unreasonable expectations of especially favorable treatment or automatic compliance with his or her expectations).
 6. Is interpersonally exploitative (i.e., takes advantage of others to achieve his or her own ends).
 7. Lacks empathy: is unwilling to recognize or identify with the feelings and needs of others.
 8. Is often envious of others or believes that others are envious of him or her.
 9. Shows arrogant, haughty behaviors or attitudes.
-

Kilde: APA (American Psychiatric Association), 2013, p. 669f: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition

Ut fra dette fremkommer det at diagnosen baserer seg på en blanding av særlig interpersonelle, kognitive, affektive og adferdsmessige (symptomatiske) trekk som man skal kunne tilskrive personen. Det sentrale ved den narcissistiske personlighet er, ifølge denne fremstilling at personen er i besittelse av et *grandiøst selvbylde*, med et konstant *behov for beundring* og en generell *mangel på innføling med andre*. Utover dette ser man ofte en mangel på grenser overfor andre, misunnelse og et utpreget oppmerksomhetsbehov. Sverker Belin har bemerket at man ut fra den ovenstående diagnostiske beskrivelse må hevde at kriteriene dermed omhandler en kategori av mennesker; ”*der har utviklet tydelige narcissistiske træk, men som ikke riktig har tillagt sig så alvorlige narcissistiske strategier eller forsvar, at de udviser tydelige psykotiske vrangforestillinger, hallucinationer eller lignende symptomer*” (2010, p. 148). Som det ble presentert ovenfor vektlegger DSM-5 at det problematiske mønste-

⁹ Det kan være verdt å merke seg at hverken beskrivelsen, den spesifikke ordlyd, ei heller noen av kriteriene, har undergått en revisjon fra den foregående versjonen (DSM-IV-TR), hva gjelder denne spesifikke diagnose.

ret skal være karakterisert av indre opplevelser og adferd som avviker markant fra individets øvrige kulturelle forventinger. Når man anser diagnosen ut fra de normbaserte vurderingene som aktuelt er tilstede i det vestlige samfunn, kan man i tråd med Dahl (2009, p. 547) hevde at det særlig er den patologiske narsissistens ”sykelige selvopptatthet” som divergerer fra kulturens øvrige standarder. I relasjon til dette poengter Belin at: *”voksne personer forventes [...] at have tilegnet sig en bedre evne til lyttende gensidighet, ydmyghed og realitetstilpasning, hvis de skal kunne glide ind i et velfungerende og normalt menneskeligt samspil”* (2010, p. 146f.) Gabbard har videre bemerket hvordan de diagnostiske kriterier som fremgår ovenfor i høy grad kun identifiserer en spesifikk form for narsissistisk personlighet – *”specifically, the arrogant, boastful, ”noisy” individual who demands to be in the spotlight”* (2005, p. 486f), samtidig som de unngår å innfange den mer sjenerte og sosialt isolerte narsissisten som utviser en ekstrem sensitivitet overfor krenkelser, og dermed i høyere grad unngår å tiltrekke seg oppmerksomhet – et moment vi vil komme tilbake til senere i oppgaven. Videre er det verdt å merke seg, som Mortensen (2006, p. 373) i denne relasjon har påpekt, at individer med diagnosen i prinsippet kun behøver å utvise *fem* av de *ni* diagnostiske kriterier, hvilket i praksis kan innebære at to individer med diagnosen NPF kun trenger å utvise ett enkelt felles symptom. Fem av ni kriterier gir mulighet for 256 ulike symptomkonstellasjoner hvilket understreker diagnosens ”romslige” karakter, og kan hevdes å være en mer eller mindre uheldig konsekvens av systemets polytetiske prinsipp. Mennesker med identisk diagnose kan dermed ha et meget divergerende symptommonster, og diagnosen kan således hevdes å ha blitt diagnostisert på meget forskjellige grunnlag (ibid.).

3.4. Avsluttende bemerkning og en betoning av diagnosens situerte karakter

Ovenfor har det blitt redegjort for diagnosen narsissistisk personlighetsforstyrrelse ut fra hvordan den fremgår i de to dominerende offisielle diagnosesystemene. Vi vil avrunde denne redegjørelsen med noen få kommentarer i forhold til bl.a. diagnosens relativistiske og situerte karakter, samtidig som det vil legges vekt på hvilken rolle særlig psykoanalytisk teoretisering har hatt for diagnosens aktuelle fremtoningen i DSM-systemet.

Som det har fremgått av redegjørelsen ovenfor stiller man diagnoser ut fra mer eller mindre iakttagbare karakteriske eller trekk ved et menneske som man anser for å ha preget vedkommende over tid. I denne forbindelse blir det viktig å definere hva man anser en diagnose for å konstituere, samt hvilke begrensninger som hertil eksisterer. Torben Isager (1999, p. 203) hevder at det særlig er to vesentlige forhold man må forholde seg til når man skal bedømme hva diagnoser *kan* og *ikke kan*. For det første beskriver Isager; *"er en diagnose en forenklet beskrivelse av visse egenskaper hos en person på et bestemt tidspunkt. Det er ikke en beskrivelse af "hele personen" (Isager, 1999, p. 203)*. For det andre; *"er der intet objektivt facit for, om en diagnose er "virkelig" eller "riktig" (ibid.)*, noe som foreskriver at diagnosen bør være så formålstjenlig som mulig. Da både ICD-10 og DSM-5 som nevnt er uttalt ateoretiske, hvilket vil si at de bl.a. ikke favoriserer spesielle synsmåter vedrørende årsakssammenhenger mhp. psykiske lidelsers patogenese, kan man hevde som Aarkrog (1999, p. 348), at systemene per i dag har anlagt en positivistisk synsvinkel hvor det i all hovedsak kun er det observerbare som er gjenstand for klassifisering. De forskjellige diagnosene hevdes dermed å være rent beskrivende, hvilket vil si at de tilsynelatende ikke tar hensyn til hverken teoretiske, kulturelle eller religiøse verdier (Haugsgjerd et al., 2009, p. 46). Da man i de to systemene velger å ta avstand fra å vektlegge potensielle årsaksbetingede sammenhenger har man i stedet, ut fra et nominalistisk lidelsesoppfattelse, adoptert en såkalt *syndromatisk inndeling* (Isager, 1999, p. 204). Måten man definerer en diagnose på i de to systemene (på bakgrunn av et sett avkuttete kriterier) er dermed sterkt inspirert av det vestlige somatiske sykdomsperspektiv, hvor de ulike symptomene og lidelsestegn operasjonaliseres og derigjennom kvantifiseres (Cullberg, 2005, p. 312). Går vi tilbake til Isagers tidligere nevnte forhold tilknyttet diagnoser, kan man dermed si ut i fra et nominalistisk holdepunkt at *"diagnosen [kun] er et av flere mulige kort, ikke landskapet"* (1999, p. 203). Haugsgjerd et al. betoner likeledes at *"... selv om diagnosene [...] utvilsomt har sin praktiske, grove og tidsmessige nytte, må man ikke glemme at de er oppdelinger foretatt ved skjønnsmessige valg innenfor et uendelig variasjonsspekter av menneskelige lidelsesformer som hver og en er unik"* (2009, p. 213). Ut fra en slik konseptualisering skal de diagnostiske begreper i siste ende hermed tjene et formål, nemlig å bistå som en potensiell arbeidshypotese eller et peilemerke i den kliniske setting (Isager, 1999, p. 204), samtidig som operasjonaliserte diagnostiske betegnelser kan hevdes å være helt

uunnværlig for å kunne innsamle og føre statistikk over sykdomsforekomst (Parnas et al., 2009, p. 45).

Når det ovenfor har blitt beskrevet hvordan de aktuelle diagnosesystemene har blitt sterkt influert av den naturvitenskaplige positivistiske tankegang, hører det også til at man i tråd med det ovenstående utsagn fra Haugsgjerd et al. (2009) må ha i mente at de diagnostiske systemene ikke ligger utenfor menneskelig påvirkning. Både systemenes strukturelle oppsett, konstituerende kriterier samt gruppering av symptomer og lidelser, må unektelig tilskrives både sosiokulturelle, pragmatiske og forhold knyttet til klinisk anvendelighet. Ifølge Parnas et al. (2009, p. 32), må man hevde at diagnosesystemene, på tross av deres opprinnelige deskriptive og ateoretiske ambisjon, i praksis allikevel har blitt påvirket av bl.a. etiologiske så vel som politiske hensyn. Det må sies å være en unngåelig kjensgjerning at all fagkunnskap om psykiske lidelser i større eller mindre grad er *situert*, dvs. knyttet til en kulturell, historisk og sosial sammenheng (Haugsgjerd et al., 2009, p. 17). Dette gjør seg særlig til kjenne bl.a. i den måte hvorpå diagnosen NPF i dag fremkommer, den måte hvorpå man mer generelt definerer og organiserer personlighetsforstyrrelser, samt den tidligere nevnte utbredte diskrepansen ved ICD-10's og DSM-5's prioritering av narsissistisk personlighetsforstyrrelse.

Johan Cullberg (2005, p. 313) har bl.a. påpekt i denne forbindelse at det i siste halvdel av 1900-tallet var en sterk tendens til å identifisere faktorer som ble antatt å være relevant i henhold til den psykodynamiske diagnoseforståelse, en tendens som dog har blitt sterkt reversert i løpet av de siste årtier med de store fremskritt på de nevropsykiatriske og biomedisinske område. Særlig i den perioden da DSM-II var operativ var amerikansk psykiatri under sterk innflytelse av freudiansk og såkalt neofreudiansk psykodynamisk teoretisering, hvor det var normal praksis å tillegge barndom og familiehistorie en langt mer avgjørende rolle for personlighetsutvikling, hvor betoning av medfødt temperamentstype og eventuell biologiske sårbarhetsaspekter ofte kun ble tilskrevet en mer sekundær betydning (Haugsgjerd et al., 2009, p. 118). To av aktørene fra det psykodynamiske hold som må sies å ha spilt en vesentlig rolle for dagens konseptualisering av psykiske lidelser er Wilhelm Reich (McWilliams, 2011, p. 47) og Otto Kernbergs grovinnstilling av tre ulike grader av personlighetsorganisasjon (Haugsgjerd et al., 2009, p. 214). Når det kommer til Reich krediteres han ofte

for å ha utvidet det daværende skillet i forståelsen av psykiske lidelser fra å dreie seg hovedsakelig om en neurosekategori eller en psykosekategori til å ytterligere stille spørsmålstegn ved *graden* av maladapsjon i de ulike grupperingene (McWilliams, 2011, p. 47). Reich innførte dermed skillet mellom ”symptomnevrosen” og ”karakternevrosen”, hvor den første kategorien henviser til pasienter som ble ansett å ha en enkeltstående lidelse av en neurotisk karakter, mens den siste refererte mer overordnet til personer hvis karakterologiske fremtoning så ut til å være mer sammensveiset med neurotiske *mønstre* (ibid.) Senere ble det også tilført betegnelser som den depressive, den schizoide, den narsissistiske karakter osv. Ifølge McWilliams (2011, p. 47) og Kernberg (2004, p. 7) gjør dette skillet seg stadig gjeldende for DSM-systemet, hvor de tilstander som blir betegnet som ”disorders” tenderer til å være de som tidligere har blitt kalt neuroser, samtidig som de lidelser man beskriver under betegnelsen ”personality disorder” ligner det man tidligere karakteriserte som karakternevrose. Også i relasjon til utforming av enkelte av de ulike diagnosene i DSM, kan man se at så vel teoretiske som sosiokulturelle tendenser har vært influerende. Dette kan man se tydelig ved den narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Når NPF for første gang ble inkorporert i DSM-systemet var dette ved lanseringen av DSM-III i 1980 (Levy et al., 2013, p. 46). Inndragelsen av narsissisme som betegnende for en separat personlighetsforstyrrelse kan hevdes å ha vært et akkumulert resultat av bl.a. den daværende betydelige kliniske interesse for konseptet delvis igangsatt via teoretisering fra Otto Kernberg, Heinz Kohut og Theodore Millon, samtidig som det parallelt så ut til å eksistere en lignende oppblomstring av fokus på fenomenet fra sosiologisk og sosialpsykologisk hold på den amerikanske sokkel (Levy, et al., 2013, pp. 47 og 57). Den opprinnelige definisjonen av NPF og de aktuelle utvelgelseskriterier tilknyttet denne, ble dermed utbrodert av en komité som i all hovedsak tok utgangspunkt i den aktuelle litteratur som hertil eksisterte om fenomenet (ibid., p. 48f). Da diagnosen så dagens lys i 1980 representerte den dermed en sammensmeltning av teoretisk og klinisk arbeid fra Kernberg, Kohut og Millon, foruten en typisk empirisk evaluering ved kliniske studiegrupper (ibid.). På bakgrunn av dette, må man hevde at den opprinnelige utformingen av diagnosen og dens tilhørende inkluderingskriterier var sterkt informert av psykoanalytisk teoretisering og konseptualisering av fenomenet, hvor bl.a. dynamiske og forsvarsmessige aspekter ved lidelsen den gang ble fremhevet som værende av diagnostisk relevans (ibid.).

Med tiden har dog som nevnt det psykiatriske pendelur svingt med økende hastighet mot et naturvitenskaplig ideal, og siden utgivelsen av det første påståtte ateoretiske DSM-systemet i 1980 og frem til i dag, har det vært igjennom flere runder med revisering, som igjen har ført til at man i dag blir presentert for diagnostiske beskrivelser som i de fleste tilfeller i større eller mindre grad er fjernet for ”teoriladede” spissformuleringer, og forholder seg hovedsakelig til det rent beskrivende og observerbare. Haugsgjerd et al. (2009, p. 91) hevder at man kan påstå at de aktuelle diagnosesystemer er en suksess da de tilbyr, og til en viss grad sikrer, en forholdsvis ensidig praksis når det gjelder det å stille en psykiatrisk diagnose, men flere har samtidig stilt seg spørrende til systemets validitet i behandlingsmessig henseende. Som representant for det sistnevnte perspektiv kan man f.eks. nevne Nancy McWilliams (2011) som i sin kritikk av dagens diagnosesystem hevder at:

”The deemphasis on the client’s subjective experience of symptoms has produced a flat, experience-distant version of mental suffering that represents clinical phenomena about as well as the description of the key, tempo, and length of a musical composition represents the music itself” (McWilliams, 2011, p. 9).

4. Det senmoderne samfunn

I det kommende avsnitt vil vi forsøke å innkretse det senmoderne¹⁰ vestlige samfunn, gjennom å peke på noen av de aktuelle samfunnstendenser som vi antar har særlig relevans i belysningen av oppgavens problemformulering. Med andre ord; hvordan kan vi, utfra en sosialpsykologisk optikk, tilskrive mening til de narsissistiske problematikker som preger mange menneskers liv i dagens samfunn. Vi vil i denne del av oppgaven holde oss på et primært deskriptivt nivå, hvilket forhåpentligvis vil utgjøre et effektivt sosial- og samfunnspsykologisk grunnlag for den senere mer dyptgående redegjørelse og diskusjon av emnet. Når det er sagt, har den kommende utgreiing av det senmoderne samfunn hele tiden oppgavens problemformulering for øye. Det vil si at avsnittet på ingen måter tilstreber å innfange det senmoderne samfunn som helhet, men fokuserer på de ulike utsnitt av samfunnet, som vi oppfatter kan relateres til den nærværende narsissisme-problematikk.

4.1. Senmoderniteten og dens vitenstradisjon

Innledningsvis anser vi det som værende hensiktsmessig å trekke noen grenser mht. definisjonen av det senmoderne samfunn. I denne oppgave betegner vi senmoderniteten som værende en mer eller mindre avgrenset periode med opprinnelse i etterkrigstidens Europa og Nord-Amerika med dertilhørende samfunnsendringer og nye vitenstradisjoner, hvor vi i denne oppgave fokuserer på Norden og de samfunnstendenser som har funnet sted her de siste tiår. Kenneth Gergen (2001, p. 1) snakker om moderne psykologiske teorier som lidende under en desidert legitimeringskrise, like som Lyotard (1979) og Polkinghorne (1992, p. 147f) poengterer at man i dag ikke kan anskue viten som bestående av desiderte objektive sannheter, men heller som ulike teoretiske *bud* eller *perspektiver* på et avgrenset vitenskapelig gjenstandsfelt – altså blir modernitetens vektlegning av vitenskapelig objektivitet gjennom *konsensus* betraktelig redusert. Som Lyotard skriver i *The Postmodern Condition*: "*The fact remains that knowledge has no final legitimacy outside of serving the goals envi-*

¹⁰ Vi anser det ikke som værende av særlig verdi å gå inn i en større diskusjon vedrørende om vi i dag befinner oss i et *post-* eller *senmoderne* samfunn. Denne distinksjon/diskusjon hviler i stor grad på hvorvidt man anser dagens samfunn som værende en (a) forlengelse *versus* (b) et radikalt brudd med tidligere samfunn (Dencik, 2005, p. 4f). Denne diskusjon gjør seg hovedsakelig gjeldende innenfor det sosiologiske området, som, i denne avhandling, fyller en sekundær rolle.

sioned by the practical subject” (1979, p. 36); videre ”The production of proof [...] thus falls under control of another language game, in which the goal is no longer truth, but performativity – that is, the best possible input/output equation” (ibid., p. 46). Viten handler nå i langt større grad om bruksverdi eller *performativitet* enn om objektiv sannhet. Vi er derfor vitne til en destabilisering av den etablerte viten – *de store fortellingens død* jf. Lyotard (1979) – et faktum som ikke kun setter nye parametere opp for vitenskapsmannen, men som på mange måter når ut til den enkelte samfunnsborger og hans/hennes måte å forholde seg til seg selv på. Det skapes med andre ord en grunnleggende utrygghet omkring meningen ved det enkelte individs tilværelse, hvilket betyr at individet i dag i langt høyere grad ”tvinges” til å forholde seg til sider av seg selv – sider som lenge ”ble holdt skjult” av en rekke tradisjoner og deres opprinnelige funksjon som den enkelte borgers livsmarkører (Jørgensen, 2008, p. 112) – ett av mange symptomatiske aspekter ved den senmoderne tidsalder.

4.2. En ny tradisjonsløs sosialkarakter

Som allerede nevnt, er tradisjonenes oppløsning i det senmoderne en vesentlig komponent mhp. utviklingen av et gradvis mer individualisert samfunn. Individet tillegges i dag et stort ansvar for å utvikle sin egen identitet gjennom å kontinuerlig forholde seg til egne valg, mål og verdier (Jørgensen, 2002, p. 87). Grunnet tradisjoners oppløsning som individuelle styringsmekanismer hen imot et samfunn i hastig forandring, oppstår nye altomfattende samfunnsdiskurser omkring *menneskelig fleksibilitet, omstillingsparathed og hyperindividualisme* (e.g. Jensen, 2006, p. 161; Jørgensen, 2012, p. 94), som herigjennom kan tenkes å sette noen bestemte premisser for nye identitetsforståelser samt sosiale krav til den enkelte senmoderne samfunnsborger. I prosessen fra det tradisjonsstyrte mot det individualiserte/tradisjonsløse, ser man en antydning til en ny *sosialkarakter*¹¹ (Riesman, 1985, p. 47). Hva gjelder det før-moderne tradisjonsbundne samfunn, kan man, med andre ord, snakke om en hovedsakelig indre-styrt sosialkarakter, hvis ”indre gyroskop” (Riesman, 1985, pp. 58-61) bygger på etablerte verdier, mål og forestillinger nært forbundet til det enkelte individs sosiale tilhørighet – med andre ord; en *arvet identitet*. Til tross for at denne

¹¹ Et begrep som henviser til de typiske karakteristiske trekk hos det enkelte individ (på et gitt punkt i historien, her: det senmoderne samfunn), som man typisk observerer på tvers av en lang rekke andre individer i det selsamme samfunn, som er et resultat av kollektiv erfaring (Riesman, 1985, p. 48).

før-moderne sosialkarakter tar utgangspunkt i tydelige klasseskiller og dermed lav sosial mobilitet, kan det tenkes at denne sosialkarakter tidligere sikret en form for trygghet og stabilitet for den enkelte. Den indre-styrte sosialkarakter hviler dog på en samfunnsstabilitet, som flere vil hevde tilhører en svunnen tid (Jørgensen, 2008, p. 108). Koblingen til den aktuelle narsissismeproblematikk kan man finne i overgangen til det Riesman (1985, p. 62) omtaler som *det ytre-/gruppestyrte mennesket*. Dette betegner de individer hvis sosialkarakter er preget av et søk etter anerkjennelse i forskjellige sosiale sammenhenger og som kontinuerlig farges av omverdenens skiftende mål og verdier, som derigjennom oppnår de identitetsmessige rammer som i dag er betraktelig mer diffuse enn tidligere (ibid., pp. 67-69). Jørgensen (2008, p. 110) hevder at mange i dag sosialiseres til å utvikle en ”autonom overflate”, hvilket innebærer en falsk antagelse om at hver og en av oss fritt kan velge sitt liv og sin identitet. På den annen side, er vi i dag, likesom Riesmans *det ytre-/gruppestyrte mennesket*, samtidig mer enn noensinne dypt avhengige av andre menneskers anerkjennelse av oss (ibid.). Vi har å gjøre med, ifølge Jørgensen (2008, p. 110), en tosidig (og noe ironisk) sosialkarakter i de vestlige senmoderne samfunn. I henhold til det nærværende avsnitts fokus på narsissistiske tendenser i det senmoderne, kan vi derfor tydelig gjenkjenne de trekk som mange teoretikere (især innenfor den psykodynamiske skole) anser som værende selve *kjernen* i narsissistens identitetsproblematikk – nemlig et autonomt, selvsikkert og i noen tilfeller grandios ytre som kompensasjon for et ytrestyrt, anerkjennelsessøkende og ikke minst skrøpelig indre struktur.

Vi har så langt sett hvordan senmoderniteten karakteriseres ved noen bestemte vitenskapsdiskurser, etterfulgt av presentasjonen av en ny senmoderne sosialkarakter preget av bl.a. hastige skift og usikre identiteter, hvor det, under den autonome overflate, skjuler seg en stadig økende usikkerhet og behov for tilhørighet. Da vi hermed observerer tegn på at noen narsissistiske grunntrekk kan gjøre seg gjeldende på et overordnet sosialpsykologisk nivå, ser vi det som værende formålstjenlig å utdype og eksemplifisere disse tendenser ytterligere. Vi vil trekke på forskjellige teorier innenfor sosiologien og sosialpsykologien i denne forbindelse.

4.3. Branding og selvscenesettelse

I forbindelse med diskusjoner omkring narsissistiske tendenser i det senmoderne, kommer ofte temaene *selvscenesettelse* og ”*selv-branding*” opp. I kombinasjon med betraktelig økt globalisering og en stadig bredere utvidelse av de digitale informasjonsteknologier i vår hverdag, skapes det kontinuerlig nye arenaer hvor den enkeltes selv kommer i fokus. I belysningen av dette kan man trekke på Erving Goffmans (1959) ”dramaturgiske” begreper om *frontstage* og *backstage*, hvor vi med dagens teknologiske nyvinninger ser at grensen mellom det offentlige performative liv og det private hvilerom i hjemmet gradvis blir visket ut. Med 1,23 milliarder brukere (pr. desember 2013¹²) på verdensplan, har f.eks. internettsiden *Facebook* skapt et univers som nettopp motiverer dens brukere, til å slippe andre brukere tettere inn på den private sfære gjennom å publisere tekst og bilder omkring hva den enkelte til enhver tid tenker og foretar seg. Den enkelte bruker kan bl.a. motta såkalte *likes* fra andre, som kan anses for værende uttrykk for den anerkjennessøken som vi beskrev ovenfor. For å eksemplifisere informasjonsteknologiens innvirkning ytterligere, vil vi også nevne det nye sosiale mediet *Tinder* – en dating-app til smartphone som utelukkende baserer seg på brukernes utseendemessige kvaliteter når to brukere skal matches, hvor den enkelte bruker blir oppfordret til å benytte sitt mest ”sexy” bilde i kampen om den andres oppmerksomhet. Når slike former for sosiale praksiser legitimeres, kan det formodentlig bli vanskeligere for noen, særlig unge mennesker, å finne en privat arena hvor de ikke alltid ”er på”, hvor deres person ikke alltid er gjenstand for andres bedømmelse. Med hva mange vil betegne som værende former for ekstremt yrefokusert påvirkning, kan det diskuteres om det i dagens samfunn blir særlig utfordrende for enkelte unge å holde fast i kvaliteten av grunnleggende indre verdier, mål og mening – et fokus som erstattes av et evig jag etter å leve opp til bl.a. mer overfladiske og hyppige omskiftende idealer.

4.4. Senmoderniteten og det unge ideal

Lars Lundmann Jensen (2006, pp. 158-162), hvis konstruksjonistiske forståelse av narsissisme vi vil gjøre rede for senere, observerer at man i dagens samfunn fremels-

¹² (Facebook, 2014, Facebook Reports Fourth Quarter and Full Year 2013 Results)

ker *det unge ideal* – hvor både de ytre verdier som det å se ung og vakker ut, samt egenskaper som omstillingsparathet, effektivitet, fleksibilitet og produktivitet prioriteres høyere enn langvarige erfaring og kunnskapskapital, som man ofte forbinder med eldre generasjoner (ibid.) – ”*mobilitet settes over stabilitet*” (Jørgensen, 2002, p. 93). Dette skjer bl.a. gjennom en marginalisering, især av eldre mennesker, på arbeidsmarkedet, et faktum som bl.a. det danske site *Ugebrevet A4* har påpekt¹³. Hva vi i dag definerer som ungdomstiden er blitt utvidet betraktelig de seneste tiår, og selv mennesker i 40- og 50-årsalderen kan betrakte seg selv som ”unge” (Jensen, 2006, p. 160f). Forfatteren hevder, at denne frykt for å bli gammel henger sammen en dyp eksistensiell tomhet – en frykt for intetheten. Det å bli eldre er forbundet med å bli tryggere i seg selv gjennom å verdsette det man har, som igjen henger sammen med et redusert behov for andres anerkjennelse (ibid).

Vi ser, med andre ord, at det i dagens samfunn er tale om en svært omfattende selveksponering, hvor grensen mellom det offentlige og det private er langt mer diffus enn tidligere. Samtidig er det mye som tyder på at vi i dag har med et suksessrettet samfunn å gjøre, hvor den sosiale tilpasningsevne – *kameleonen* – anses som værende det fremdyrkede ideal. Vi har et langt større fokus på de ytre skift enn de indre stabile egenskaper, hvor gruppens bekreftelse og anerkjennelse av oss, både ansikt til ansikt og online, ofte blir styrende for vårt syn på egen vellykkethet. Ungdomstiden ”slutt punkt” utsettes, og verdier forbundet med det å være ”evig ung” finner sitt innpass – en kompensasjon, ifølge Jensen (2006), for en eksistensiell frykt for alderdom og død – en tomhet som kan kobles til teoretikere som Gergen (1999) og Cushman (1990; 1995) som begge opererer med nye og radikale selvforståelser i lys av de skiftende samfunnsforhold. Sistnevnte beskriver i sin bok *Why the Self is Empty* (Cushman, 1990) om en fornemmelse i senmoderniteten av et tomt selv, som ikke lenger har sine tradisjoner eller familiefellesskaper å ”hvile i” – som lengtes etter omsorg, struktur og opplevelse av mening. I boken *Constructing the Self, Constructing America* (Cushman, 1995, pp. 1-14), er et av hans overordnede postulater at man som psykolog/psykoterapeut i dag, for å få bedre innsikt i psykiske problematikkers vesen, i langt større grad bør sette psykiske lidelser og psykoterapeutisk praksis inn i en

¹³ Ugebrevet A4 publiserte den 22. april 2014 en artikkel, hvor de kan fortelle at hver sjettede sjef innenfor offentlig og privat sektor sorterer jobbsøkere over 60 år fra på grunn av deres alder (Bræmer, 2014, Ældres Byrde)

langt bredere sosial, politisk og historisk kontekst. Den aktuelle kontekst er ifølge Cushman en kapitalistisk forbrukerkultur, hvor mennesker fremmedgjøres for seg selv og for hverandre – et faktum som han hevder ikke kan overses i forståelsen av aktuelle psykologiske problematikker (ibid.).

4.5. Familien i det senmoderne

For å få med vesentlige karakteristika ved det senmoderne samfunns påvirkning på det enkelte individ, ønsker vi også å komme inn på hvordan de aktuelle samfunnsvilkår har satt sitt avtrykk i den senmoderne familie. Dette gjør vi mhp. den senere integrative diskusjon omkring de vilkår som unge vokser opp under i dagens samfunn, da vi, til tross for den økte individualisering, stadig er av den oppfattelse at familien er en avgjørende sosial arena mht. individets utvikling. I boken *Mennesket i postmoderniseringen* berører Lasse Dencik (2005, p. 102f) en rekke sosiale institusjoner, bl.a. den senmoderne familie, hvor han utforsker det faktum at noen familier kan hevdes å være bedre rustet enn andre mhp. samfunnets individualiserings-, rasjonaliserings- og sekulariseringsprosesser. Han hevder at man i de enkelte familier nærmest er pålagt å skape en slags *sosiologisk bevissthet* omkring de samfunnsmessige forandringsprosesser og gjøre seg noen overveielser omkring hvilken funksjon det nye familiefellesskap skal tjene (ibid.). Man skal forstå disse nye familiefunksjoner i lys av de ovenfor nevnte tradisjoners oppbrudd og den kulturelle frigjøring, hvor Dencik postulerer at den sterke familie i dag nettopp formår å tilby ”*et intimitetsreservat, en afkodningscentral, en bekreftelsesinstans og en psykologisk stabilitetszone*” (2005, p. 103). I motsetning hertil, kan de svakere familier karakteriseres ved at de mangler innsikt i hvordan familien potensielt kan utgjøre en kompensasjon for den hastige individualiseringsprosess ”der ute”. De består ofte av orienteringsløse individer, som ikke får utnyttet det potensielt sterke fellesskap som man ser i noen familier – et fellesskap hvis oppgave er å demme opp for senmodernitetens ”rotløshet”. I denne sammenheng vil vi trekke frem særlig to familietyper som Dencik (ibid., p. 95-99) anser særlig utsatte i det senmoderne samfunn; ”*svingdørsfamilien*” og ”*familien som sosialt akvarium*”. Førstnevnte består av familiemedlemmer som utelukkende har fokus på å realisere egne personlige mål, hvor familiefellesskapets interesser har sekundær betydning. Familielivet blir derfor noe usammenhengende og

improvisert, hvor folk går forbi hverandre i ”(sving)døra” (ibid.). Den andre familietype kan sammenlignes med et akvarium hvor familiemedlemmer *er* sammen uten å *gjøre* noe sammen, hvor samhørighet og fellesskap ikke prioriteres i særlig grad. Denne familietype tenkes å oppstå fordi man ikke har tilstrekkelige psykososiale ressurser til å kompensere for de tradisjonsbrudd som definerer det senmoderne samfunn (ibid.). Dersom narsissisme kan kobles til en grunnleggende usikker selvfornekkelse, manglende følelse av tilhørighet og sikre rammer, i et gradvis mer individualisert samfunn, er disse familietypene, i vår optikk, særlig viktige å rette oppmerksomheten mot. Med hensyn til oppdragelse er tilegnelsen av bestemte sosiale kompetanser viktigere enn noensinne før (ibid., p. 29), i forbindelse med at mange barn i det senmoderne Norden tidlig i deres liv skal kunne begå seg på forskjellige sosiale arenaer, hvor man skal forholde seg til mange ulike mennesker (i vuggestue, i barnehagen, i skolen etc.). I boken *Familie og barn i en opbrudstid* presenterer Denck, Schultz-Jørgensen og Sommer (2008) en liste over familier som antas å være særlig utsatte i dagens samfunn: Dette gjelder (a) familier med svekket sosialt og materielt grunnlag (inkl. arbeidsløshet, fattigdom, begrenset sosialt nettverk m.m.), (b) familier med indre sammenbrudd (inkl. konflikter, skilsmisser, misbruk og overgrepstilfeller), (c) familier hvor et medlem har personlige problemer (inkl. psykisk sykdom, langvarig sykdom eller dødsfall) og sist (d) familier med en annen etnisk bakgrunn (som ofte har en annen flerkulturell virkelighet å forholde seg til) (pp. 290-294). I belysningen av forhold i de senmoderne familier, kan vi også trekke på Giddens (1991, p. 6) begrep om de ”*rene forhold*”, hvilket henviser til det faktum at samlivspartnere i dag, i forlengelse av senmodernitetens tradisjonsoppløsningen, i høyere grad enn tidligere krever et større emosjonelt utbytte av hverandre, og at dette utbyttet nå blir den primære bærebjelken i forholdet. Implisitt i dette ligger det en antakelse om at det i dag også er mer akseptert å avbryte etablerte relasjoner når dette behov ikke lenger innfris.

Vi har her listet opp forskjellige overordnede senmoderne tendenser som vi formoder har relevans for den nærværende narsissismeproblematikk. I den kommende teoretiske redegjørelse vil vi mer konkret ta for oss noen spesifikke teoretiske perspektiver, først i henhold til en psykodynamisk optikk og senere fra en sosialpsykologisk vinkel, hvor vi kommer inn på både hvordan hhv. grunnlaget for utviklingen av en nar-

sissistisk struktur kan etableres samt hvordan en narsissistisk problematikk kan bli formet av de senmoderne samfunnsdiskurser.

5. Teoretisk redegjørelse: de psykodynamiske perspektiver

5.1. Den moderne psykodynamisk konseptualisering av narsissisme

Når vi i dette kapitlet skal utforske narsissisme mer dyptgående, gjør vi dette ut fra en intensjon om å redegjøre for særlig to ulike teoretiske etiologiske modeller for hvordan man potensielt kan forstå utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Vi har valgt å ta utgangspunkt i Heinz Kohuts *selvpsykologi* og Otto Kernbergs *ego-objektrelasjonsteori*. Begge utviklingsteoriene tilhører den brede vifte av det man i dag gjerne betegner som psykodynamisk teori, men representerer hver og en forskjellige retninger, med hvert sitt ulike teoretiske språk, primære fokusområde og forslag til kausale årsakssammenhenger hva gjelder forstyrrelsens etiologi. Det kan stilles spørsmål til om hvorvidt de to teoriene overhodet omhandler den samme lidelse, eller om de i virkeligheten helst bør forstås som ulike måter å konseptualisere to ulike alvorlighetsgrader, eller ”subtyper” av narsissistisk personlighetsforstyrrelse, og derav i større grad utfyller snarere enn å stå i opposisjon til hverandre. Vi anser de valgte teorier som særlig vesentlige i denne oppgaves sammenheng, da de begge belyser de tidligere omsorgsgiver-barn-relasjon, men vektlegger forskjellige aspekter mhp. forståelsen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse. I tråd med vår integrative tilgang til problemfeltet, er hensikten med den kommende teoretiske redegjørelse av de psykodynamiske perspektiver å få en mer fullstendig forståelse av hvordan utviklingen av en narsissistisk personlighetsstruktur kan gjøre seg gjeldende innenfor dette paradigmet. Da selvpsykologien og ego-objektrelasjonsteorien i denne sammenheng vektlegger ulike utsnitt innenfor den intrapsykiske kvadrant (jf. Wilbers modell), hhv. den arrogante og den hypersensitive uttrykksform, er disse teorier særlig anven-

delige i denne oppgave idet vi vektlegger disse teoretiske perspektivers potensielle komplementaritet fremfor deres mye omtalte motstridende forståelser.

Når vi her trer inn i det ”psykodynamiske hus” beveger vi oss inn under en teoretisk tradisjon som har sitt fundament i Sigmund Freuds tidlige teoretiske konstruksjoner om menneskets psyke, samtidig som den må sies å ha vært gjenstand for en enorm teoretisk utvikling, hvor nye ”tilbygg” stadig har etterkommet (Kjølbye, 2013, p. 71). Selv om disse nye teoretiske konstruksjoner varierer betraktelig ved flere av deres antagelser og postuleringer, bl.a. i relasjon til hvordan man kan forstå utviklingen av ulike former for patologi samt deres forskjellige grunnleggende menneskesyn, er et av de viktigste fellestrekk disse teorier imellom oppfattelsen av at dynamiske prosesser spiller en grunnleggende rolle når det gjelder å forstå den enkeltes psykiske utvikling og funksjon (ibid.). Ifølge Kjølbye og Møhl (2013, p. 65) eksisterer det hertil en grunnantagelse om at personligheten dannes i et komplekst samspill mellom biologiske, sosiale og psykologiske påvirkninger, som vekselvis kan gi anledning til en sund eller patologisk organisering av personligheten. Når man bruker betegnelsen ’psykodynamisk’ henviser man ytterligere til en antagelse om at personligheten rommer noen deterministiske psykiske krefter som aktivt er i bevegelse (Kjølbye, 2013, p. 71). Disse kan utgjøre aspekter som drifter, affekter, forsvarsmekanismer, det ubevisste og internaliserte elementer som øvrige verdier og moral (ibid.). Hertil oppstår også den mest vesentlige styrken tilknyttet denne typen teorier, da de med avsett i reell klinisk praksis, og i møte med en rekke ulike individer forsøker å gå bortenfor de manifeste symptomer og trekk, og forsøker å *forstå* pasientens indre verden og mentale liv (Huprich, 2009, pp. 4 og 95). Både Cullberg (2005, p. 52) og Mortensen (2006, p. 26) har hevdet at hvis man ønsker å få en omfattende og dyptgående forståelse av utvikling av psykopatologi, er de psykodynamiske teorier pr. i dag de mest omfattende og utdypende i dette henseende. Dette kan hevdes å ha en enda større sannhetsverdi for den psykodynamiske konseptualisering av narsissisme, hvor bl.a. Ronningstam (2011a, p. 41) har hevdet at de mange psykoanalytiske studier uten sidestykke har fremlagt de mest omfattende beskrivelser og forståelsesrammer om emnet. Psykoanalytiske teorier tilbyr derfor noen tydelige peilemerker for hvordan man kan forstå, begrepsliggjøre og tilskrive mening til pasientens psykiske problematikker, dog foreligger det i denne forbindelse, som Haugsgjerd et al. (2009, p. 118) påpeker, unektelig en fare for at de aktuelle psykiske symptomer utelukkende

anskues ut fra teoriens fortrukne forståelsesramme og begrepsapparat. Hvilket kan medføre at man ikke betrakter forskjellige psykiske problematikker med en tilstrekkelig åpenhet for alternative fortolkningsmåter. Når det kommer til psykoanalysen og dens noe deterministiske tilgang, har den fra flere ulike hold blitt kritisert for primært å relatere utviklingen av personligheten til de tidligste leveår (Køppe & Dammeyer, 2014b, p. 146f), hvor man hovedsakelig har hatt øye for hva som har blitt gjort *mot* barnet, eller hvordan barnet tolker sin verden. Skårderud hevder i relasjon til det siste aspektet at *"I nyere psykoanalyse er "barnet" blitt gjort til konge og keiser. Begrepepene sier mer om hva som blir gjort mot barnet og hva som skjer i barnet enn hva som er den spesifikke interaksjon mellom barn og foreldre"* (1997, p. 232). I den nærværende oppgave vil vi trekke på ego-objektrelasjonsteoriens og selvpsykologiens noe divergerende psykodynamiske perspektiver, idet vi opplever at disse teorier nettopp formår å gi noen særlige bud hva gjelder de oppvekstmessige faktorer som kan relateres til utviklingen av et narsissistisk sårbart selv i den tidlige mor-barn-dyade, altså et "lokalt" intrapsykisk perspektiv. Med disse utviklingsmessige faktorer i mente, vil vi, i henhold til Wilbers kvadrantmodell, etterfølgende trekke på de sosialpsykologiske teorier for å tydeliggjøre de kontekstuelle faktorer som gjør seg gjeldende for den enkelte persons senere utvikling, og dermed i analysen bl.a. undersøke den narsissistiske unges interaksjon med omverden, som tenkes å bidra til lidelsens videre konsolidering.

Som det har blitt pekt på tidligere, har både narsissisme i den brede forståelse av begrepet, og i den mer spesifikke form – personlighetsforstyrrelsen – sterke historiske røtter i psykoanalytisk teori, hvor representanter som bl.a. Otto Rank, Sigmund Freud, Wilhelm Reich, Karen Horney, Heinz Hartmann og Alice Miller har tatt narsissismebegrepet i bruk (Theilst, 1989, pp. 24-29). Bo Sigrell (2005, p. 11f.) påpeker i denne relasjon at myten om Narkissos og narsissisme som begrep har hatt stor betydning for den psykoanalytiske teoriutviklingen, hvor narsissisme, ved siden av id, ego og superego, sannsynligvis er det begrep som oftest forekommer i den psykoanalytisk litteratur. Denne langvarige kliniske og teoretiske interesse for bl.a. mulige etiologiske faktorer vedrørende underliggende karakterologiske dynamikker, må dermed sies å ha båret frem vital kunnskap og vært en viktig inspirasjon for hvordan man i dag forstår narsissisme. Når vi her har valgt å fokusere på nettopp Heinz Kohuts og Otto Kernbergs teoretisering, er dette blitt gjort på bakgrunn av at begge,

på tross av ”teorienes alder”, fortsatt ser ut til å ha en betydelig innvirkning på hvordan man aktuelt forstår NPF i klinisk praksis¹⁴ (Ogrodniczuk, 2013, p. 6; Ronnings-tam, 2011a, p. 49ff; Zeigler-Hill & Jordan, 2011, p. 101), samtidig som flere vil hevde at de til dags dato presenterer de mest uttømmende utviklingsmessige teoriene om emnet (e.g. Akhtar, 2001, p. 273; Ogrodniczuk, 2013, p. 8).

Når det gjelder teoriens overordnede fellestrekk betoner både Kernberg og Kohut i sine beskrivelser hvordan patologisk narsissisme ofte medfører fastlåst personlig utvikling, overfladiske mellommenneskelige forhold og en varig kamp mot følelser av engstelse og tomhet (Ogrodniczuk, 2013, p. 5). Samtidig vektlegger de at den utadvendte grandiose manifeste fremtoning, som er et av kjernekomponentene tilknyttet diagnosen (jf. oppgavens avsnitt 3. om diagnosen NPF), opererer som et dekke for følelser av mindreverdighet og et egentlig negativt og usikkert selvbilde (Zeigler-Hill & Jordan, 2011, p. 101). Videre eksisterer det en enighet mellom Kohut og Kernberg om at patologisk narsissisme har sitt utspring i en tidlig forstyrrelse ved mor-barnrelasjonen, hvor den patologiske tilstand især ses som en potensiell konsekvens av morens manglende innføring med barnet (Sigrell, 2005, p. 157).

5.2. Otto F. Kernberg: Ego-psykologisk objektrelasjonsteori

I den kommende gjennomgang av Kernbergs ego-psykologiske objektrelasjonsteori, velger vi først å presentere de mest sentrale fasetter innenfor denne teori, da dette, i våre øyne, er en forutsetning for en senere forståelse av den Kernbergs teoretisering omkring utviklingen av den narsissistiske personlighetsstruktur. Vi vil derfor innlede med en kort forklaring av den pågjeldende personlighetsforståelse og senere belyse Kernbergs nosologiske sykdomsmodell, etterfulgt av en nærmere utdypning av hvordan man her forstår normalutvikling og hvordan denne utviklingsprosess, i noen tilfeller, kan skape grunnlag for et narsissistisk sårbart selv.

¹⁴ Se avsnitt 3.4. i denne oppgave vedrørende opprettelsen av diagnosen NPF i DSM-III.

Otto Kernberg har valgt å navngi sin teori ”*ego psychology-object relations theory*” (Kernberg, 2004, p. 23). Med denne betegnelse innkapsler han dermed sin teoretiske arv, forankret i både ego-psykologien og objektrelasjonsteorien(e). Mitchell og Black (1995, p. 172f) har beskrevet Kernberg som ”*the systematizer extraordinaire*”, hvilket betoner hans mest fundamentale prosjekt, nemlig å forsøke å danne en metateoretisk integrasjon mellom vesentlige aspekter ved Freuds driftsteori med elementer fra objektrelasjonsteori. Kernbergs modell for normal og patologisk utvikling av personlighet baserer seg dermed hovedsakelig på tre relativt ulike teoretiske modeller (Freud, Jacobsen/Mahler, Klein), hvor han trekker på relevante teoretiske ideer fra hver enkelt i et forsøk på å redegjøre for barnets ulike utviklingsmessige utfordringer (ibid.). Med andre ord kan man forestille seg at han ”stabler” teoriene ovenpå hverandre, i et forsøk på å skape en teoretisk syntese som *både* tar hensyn til internalisering av objektrelasjoner, samtidig som han ønsker å bevare sentrale fasetter ved driftsteorien (ibid., p.173f).

For å få i stand en slik komplementering av disse ofte antatt uforenelige teoretiske skolene¹⁵, hvor man bl.a. både beholder den teoretiske vekten av aggresjonenes motivasjonelle aspekter samt objektrelasjonenes elementære signifikans for utvikling av den infantile psyke, har Kernberg dog foretatt noen vesentlige endringer i måten hvorpå han forholder seg til drifter (Kernberg, 1998a, p. 35-37). Driftene er for Kernberg, i motsetning til hos Freud, ikke medfødte, men i stedet et resultat av en gradvis organisering av affektionsladede opplevelser (ibid.). Affektene blir dermed i denne teoretiske optikk byggesteiner for driftene, en tilblivelse som skjer i relasjon til opplevelser med barnets objektrelasjoner. Akkumulerte gode, tilfredsstillende opplevelser danner dermed progressivt grunnlag for libidoens emergens, hvor aggresjonsdriften på samme måte oppstår ut fra en vifte frustrerende objektrelaterede erfaringer (ibid.). Man kan dermed hevde at affektens relevans har fått en langt større betydning i denne optikk, samtidig som det stiller Kernberg friere til å inndra barnets faktiske interaksjon med objektrelasjoner som langt mer vesentlige aktører i hans konseptualisering av normal så vel som patologisk utvikling av personligheten.

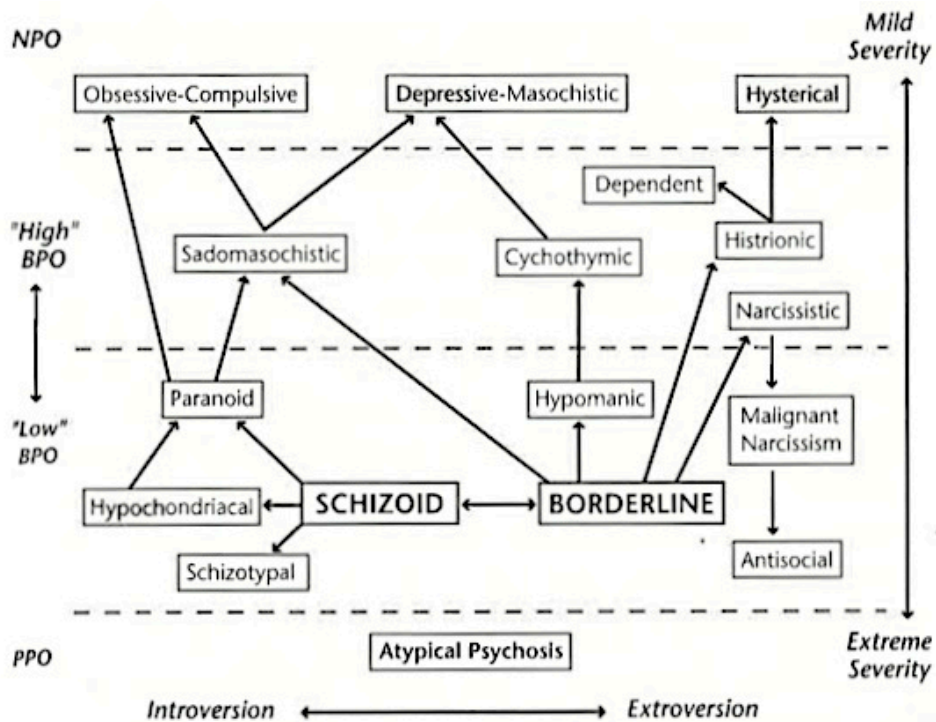
¹⁵ F.eks. hevder Flemming W. Larsen (1999, p. 61) at det ser ut til å eksistere en innbygget en uforenelighet mellom driftsteorien og relasjonsmodellen, som man ikke kan omgå.

Når det kommer til hva Kernberg legger i begrepet *personlighet*, definerer han dette som; ”*Personality [...] may be considered to be the dynamic integration of all the behavior patterns derived from temperament, character, internalized value systems, and cognitive capacity.*” (Kernberg, 2004, p. 7). Personlighet representerer dermed i denne konteksten et relativt inkluderende konsept, hvor særlig ”temperament” og ”character” (karakter), fordrer en videre utdypning. *Temperament* skal ifølge Kernberg (2004, p. 6) forstås som konstitusjonelt gitte disposisjoner til å utløse spesifikke reaksjoner i møte med enkelte former for miljømessige stimuli. Disse disposisjoner antas i høy grad å være bestemt av et gitt genetisk anlegg (ibid.). Særlig relevant er de affektive responser som antas i høy grad å variere meget fra person til person hva gjelder grad av intensitet, rytme og terskel for utløsning av disse (ibid.). I den ego-psykologiske objektrelasjonsteori antar man dermed at barnets medfødte disposisjoner i henhold til affektivitet, særlig i møte med det som har fått betegnelsen *peak-affect states* (situasjoner med intense affekter), har en meget sentral rolle å spille i den løpende organiseringen av personligheten (ibid., p. 6f). Begrepet *karakter* innkapsler de mer manifesterede adferdsmessige refleksjonene av individets ego-identitet, hvilket vil si graden av integrasjon av et selv-konsept og konseptualiseringen av personens primære omsorgspersoner (objektrelasjoner) (ibid., p. 7). En person som karakteriseres ved å ha en *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* må dermed, ut fra denne optikk, forstås i relasjon til en uhensiktsmessig strukturering av personligheten, hvor den patogenetiske forklaringen, som vi skal se, antas å ha avsett i et multifasettert samspill mellom i første rekke medfødt anlegg og den etterfølgende interaksjon med omsorgsgiver, samt det øvrige sosiale miljø omkring individet.

5.2.1. Kernbergs nosologiske modell

Kernbergs utviklingsmodell korresponderer videre med hans foreslåtte modell for psykopatologiske personlighetsorganisasjoner, hvor hans tre ulike utviklingsstadier omtrentlig svarer til en bestemt psykopatologisk alvorlighetsdimensjon (Kernberg, 2004, pp. 14-17). Disse rangeres fra det som har fått navnet en *psykotisk personlighetsorganisasjon* (PPO), som representerer den gruppe av individer hvor det tenkes å ha oppstått en uheldig utvikling allerede på det helt første utviklingsstadiet, og til de individer som beskrives som å inneha en såkalt *neurotisk personlighetsorganisasjon*

(NPO) – en gruppe individer som på grunn av en vellykket gjennomføring av samtlige av de tidligste stadiene har opparbeidet seg en normal ego-identitet og derav en moden evne til å erfare dype objektrelasjoner (ibid., p. 17). På det midterste nivået i denne dimensjonelle klassifisering finner vi den gruppe av individer som kan betegnes som *borderline personlighetsorganiserte* (BPO). Denne gruppen utgjør, som det fremgår av figuren nedenfor, en relativt bred gruppe individer, og representerer i all hovedsak alle de alvorligste personlighetsforstyrrelsene (ibid., p. 16).

Figur 6.1.1. ("Personality Disorders: Their Mutual Relations" (Kernberg, 2004, p. 14))

Som det fremkommer av den ovenstående figur, plasserer Kernberg narsissistisk personlighetsforstyrrelse i det sjiktet av modellen som karakteriseres av en mer moden grad av borderline organisering. Kernberg (2009, p. 105) hevder at man allikevel ofte i den kliniske praksis kan gjenfinne pasienter med NPF på et spekter som strekker seg fra en relativt velfungerende gruppe som hovedsakelig utviser særlige problemer knyttet til langvarige mellommenneskelige relasjoner (tilnærmet en neurotisk strukturering) – til en gjennomgående dårligere strukturert gruppe individer som fungerer

på et tilsynelatende lavt borderlinenivå (ibid.)¹⁶. Hovedvekten av de personer som karakteriseres ved en narsissistisk personlighetsforstyrrelse, vil dog kunne karakteriseres ved en mer moden form for borderline personlighetsorganisering (Jørgensen, 2009, p. 54f).

5.2.2. Kernbergs modell for normalutvikling

I det kommende avsnitt vil vi kort gjennomgå de mest sentrale stadier i Kernbergs konseptualisering av normalutvikling. Selv om den nærværende narsissismeproblematikk her ikke omtales eksplisitt, velger vi å redegjøre for disse, da vi er av en oppfattelse av at det herigjennom forhåpentligvis blir mer overskuelig for leseren å få et tydeligere bilde av hvordan en narsissistisk patologisk utvikling divergerer fra de normalpsykologiske utviklingstrinn.

Det første utviklingsstadiet – psykisk adskillelse av selv og andre

Fra den helt tidligste stund er barnet i liten grad i stand til å erfare seg selv og den signifikante andre (objektrelasjoner) som klart adskilte enheter. Dette første stadiet i utviklingen betegner det som Mahler tidligere har navngitt den ”*symbiotiske fase*” (Kernberg, 2004, p. 9). Det skjer en parallellprosess i utviklingen, hvor tilstander markert av høy affektintensitet gradvis utvikler barnets ”id”, mens interaksjon, som er betonet ved en lav affektiv tilstand, løpende utvikler stadig mer realitetsorienterte mentale ”kart” for hvordan interaksjonen normativt foregår (ibid.). Ordet *interaksjon* er delvis misvisende, da dette hentyder til at moren og barnet her har en eiendommelig kvalitet av å være klart adskilte fra hverandre. I realiteten er det heller snakk om en progressiv differensiering mellom selv- og objektrepresentasjoner til mer realistiske relasjoner og separate enheter. Barnets opplevelser i de symbiotiske tilstander blir, i kraft av deres erfaringsmessige kvalitet (ved å enten konstituere en ”helhetlig god” eller ”totalt dårlig” opplevelse), løpende byggesteiner til det som etterfølgende

¹⁶ Utover disse har Kernberg, som det fremkommer i modellen ovenfor, foreslått en ytterligere kategori som han har gitt betegnelsen ”*malignant narcissism*”. Denne siste gruppe kan hevdes å grense til det som i DSM-5 utgjør antisosial personlighetsforstyrrelse. ”Malignant narsissisme” vil dog ikke belyses ytterligere i denne oppgave, da den anses å ligge utenfor problemformuleringens omfang.

utgjør de libidinøse og aggressive drifter, som sammen konstituerer id (ibid.). Det første stadiet i barnets utvikling representerer dermed en gradvis psykisk differensiering mellom selv og andre, en gryende oppbygning av barnets ego, sidestilt med emergerende driftsderivater.

Det andre utviklingsstadiet – resolusjon av splitting

I den andre fasen fortsetter barnets differensiering av representasjoner tilhørende selv og andre, men hvor en vellykket gjennomførelse av det første stadiet etterlot barnet med en rudimentær forståelse av mor og barn som separerte konstruksjoner, har barnet, i situasjoner preget av høy affektivitet, ennå ikke ervervet evnen til å erfare objektet og selvet som separerte enheter med tilhørende gode og frustrerende kvaliteter (Kernberg, 2004, p. 9). Dette innebærer at man kan tale om to ulike ”selv-objekt-*affekt*-enheter” (SOA-enheter), hvor situasjoner preget av tilfredsstillende/behagelige opplevelser blir forbundet med den gode SOA-enheten, hvorimot situasjoner preget av frustrerende/smertefulle erfaringer forbindes med den dårlige SOA-enheten (Kernberg, 2001, p. 608). Disse enheter opprettholdes under intense affektladete situasjoner av barnet først og fremst gjennom splittingmekanismer (Kernberg, 2004, p. 10). Det sentrale målet for dette stadiet, er dermed å oppnå en separasjon mellom selv- og objektenheter som kan opprettholdes også under intense affektladde tilstander. Hvis dette oppnås har dermed barnet ”tilgang” på representasjoner av både en *god* og en *dårlig* mor, samtidig som det kan oppleve et selvkonsept som tilsvarende er spaltet mellom *gode* og *dårlige* kvaliteter.

Det tredje utviklingsstadiet – objektkonstans

I videreførelse av det ovenstående, besitter barnet ennå ikke evnen til å beskue moren som en helhetlig person som både er kilden til tilfredsstillende samt frustrerende opplevelser. Barnets forståelse av moren har dermed en fragmentert kvalitet, representert ved en ”*god mor*” og en ”*dårlig mor*” som blir holdt i sjakk av den psykiske mekanismen splitting (ibid.). Delmålet for det tredje utviklingsstadiet, er dermed å oppnå en toleranse for integrasjon av de adskilte representasjoner av objektet(ene) til et helhetlig nyansert bilde, hvor barnet gradvis erverver en erkjennelse om at den ”gode”

og ”onde” mor i virkeligheten utgjør ulike kvaliteter hos den samme omsorgsgiveren (ibid.). Simultant skjer det en nyansering av barnets oppfattelse av eget selv, hvor en integrering av selvbildet bidrar til at barnet kan se på seg selv som værende i besittelse av både gode og dårligere kapasiteter – et selvbilde som er i stand til å både elske og hate (ibid.). Forløper denne prosessen på en adekvat måte, har barnet utviklet en kapasitet til å erfare både helhetlige og realistiske objektrelasjoner og et tilsvarende selvkonsept, som hver for seg rommer både gode og dårligere elementer (Mitchell & Black, 1995, p. 175). Denne utviklingsmessige milepel markerer en ervervet således en *objektkonstans* – dvs. en total integrasjon av objektrelasjoner (Kernberg, 2004, p. 10.).

Utvikling av superego

Fra det ovenstående blir det tydelig at Kernbergs foreslåtte modell for normal utvikling, er en relativt kompleks prosess, hvor tilstander preget av intens affekt på den ene side, og tilstander med et lavere affektnivå på den andre, begge løpende har en rolle å spille for barnets gradvise psykiske tilpasning med omverden. Foregår utviklingen på en vellykket måte, er barnet ved utgangen av det tredje stadiet rustet med både et velutviklet realitetsorientert *ego*, samtidig som mer primitivt lystbetonte og aggresjonsbetonte opplevelser under høy intensitet – nå fortrent til det ubevisste – samlet sett utgjør *id* (Kernberg, 2001, pp. 608 og 611). Den siste komponenten i Freuds strukturelle modell, nemlig *superego*, er på lik linje med *id* og *ego* betinget av ulike konstellasjoner av internaliserte objektrelasjoner, og utvikles parallelt med *id* og *ego* først i relativ moden form ved objektkonstans (ibid., p. 611, 2004, 10f). Kernberg (2004, p. 10) forestiller seg således at det modne superegoet konstituerer en lagvis integrasjon av selv- og objektrepresentasjoner. Det første helt primitive lag i utviklingen av superego utgjør dermed en internalisering av de ”fullkomment ond-sinnede”, ”forfølgende” objektrelasjoner, som står i et spenningsforhold med barnets iboende aggressive og seksuelle impulser (ibid.). Håpet om å unngå reprimander fra disse fantasikonstruksjoner, utgjør dermed den første gryende ”moralkodeks”. Superegoets neste lag står i kontrast til, og utgjør dermed også en senere mulighet til å tone ned og nyansere de karikerte forfølgende bildene av foreldrene. Dette laget utgjør idealiserte bilder av selv og andre, hvor barnets ”moralkodeks” nå sentrerer seg omkring fantasien om at de vil bli skjenket et kjærlig og omsorgsfullt forhold til foreld-

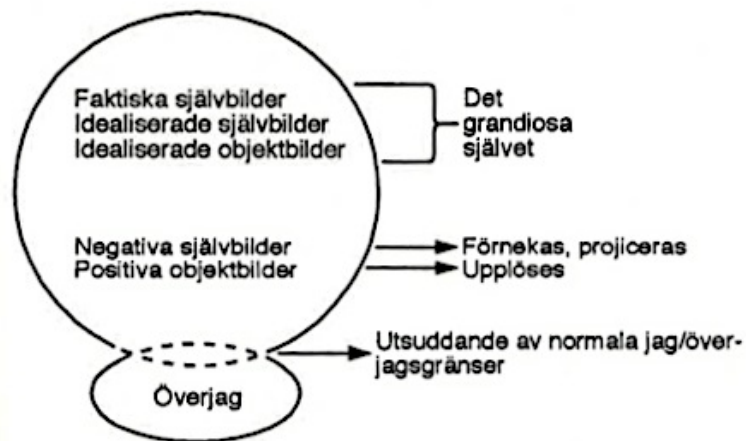
rene, betinget at de kan leve opp til sine idealkonstruksjoner (ibid.). Disse to lagene av primitive superegoforestillinger, metaforisk lagt oppå hverandre som to ulike ”filtrende linser” i et kameraobjekt, utgjør en mulighet for en løpende integrasjon og en mer virkelighetsnær tilgang til de reelle krav og forbud fra foreldre, og senere samfunnet.

5.2.3. Utvikling av narsissistisk personlighetsforstyrrelse

Som det har blitt beskrevet tidligere, hevder Kernberg (2004) at personer med en narsissistisk personlighetsforstyrrelse er karakterisert ved en grunnleggende borderline personlighetsstruktur. Dette betyr, ut fra denne teoretiske optikk, at barnet på utviklingskurs mot objektkonstans og ego-identitet, et eller annet sted på veien har tatt en ugunstig ”avsporing”, som har etterlatt barnet ute av stand til å oppnå en neurotisk organisering av personligheten. Borderline personlighetsstruktur representerer dermed et annet ”intrapsykisk landskap” enn det man normalt møter ved den neurotiske organisasjon. Mens man hos neurotikerer har etablert klart skille mellom ego, id og superego, som blir holdt i sjakk av en velfungerende evne til fortrenning, ser man ved BPO at disse tre strukturer ikke er tilstrekkelig konsolidert, samtidig som evnen til å undertrykke truende impulser i høy grad er erstattet av mindre modne mekanismer som dissosiering og projeksjon (Kernberg, Selzer, Koenigsberg, Carr & Appelbaum 1989, p. 14). Ifølge Kernberg et al. (ibid., p. 14f) representerer personer med en borderline personlighetsorganisasjon en fiksering eller regresjon til det andre utviklingsstrinn (ved 2-5-årsalderen), hvor en patologisk relasjon til én av foreldrene i dette tidsrom har vært særlig avgjørende for den uhensiktsmessige utvikling. Denne relasjon kobles ofte til en unormal grad av frustrasjon, smertefull neglisjering, mishandling, og/eller en spesifikk traumatisk opplevelse (Stern, Yeomans, Diamond & Kernberg, 2013, p. 240). Samtidig *kan* faktorer tilknyttet barnets temperament ytterligere ha bidratt til at utviklingen har tatt en negativ retning og derav, på en ugunstig måte, forstyrret barnets emergente evner til å mestre situasjoner preget av et høyt affektnivå, samt regulering av disse (ibid.). Videre, som beskrevet ovenfor, er dette stadiet karakterisert av splittelsesmekanismer som opprettholder et kunstig skille mellom ”gode” og ”dårlige” objekt- og selvrepresentasjoner som hindrer barnet i å se seg selv eller andre på en realistisk måte. Objektrepresentasjonene er dermed unyanserte og primitive i deres natur, samtidig som selvbildet fluktuerer mellom å være

fullstendig godt/elskverdig eller helhetlig ondt og fylt med hat (Mitchell & Black, 1995, p. 175). Denne manglende evne til å oppleve seg selv og objektrepresentasjonene på en nyansert måte, bidrar parallelt til at driftsderivatene fortsetter å utspille en primitiv styrke, hvilket fører til at personen ikke makter å skape realistisk syntese mellom affekt, selv og objektrelasjon (ibid.). Barnet kan således oppleve verden som meget truende, kaotisk og komplekst, hvor ”løsningen”, for den etterfølgende narsissistiske personlighet, dermed er å fusjonere alle de positive representasjoner av selvet og objektene i dannelsen av et grandios, dog urealistisk selv (Kernberg, 2004, p. 54). Mennesker med en narsissistisk personlighetsforstyrrelse har dermed ifølge Kernberg (ibid., p. 53f, 1974, p. 224) investert i en patologisk selvstruktur, som utgjør en kondensering av både faktiske og ideale selvrepresentasjoner, samtidig som de har inkorporert de idealiserte aspektene ved objektrepresentasjonene. Ved å opprette denne grandiose selvstruktur ”beskytter” på sett og vis barnet det sårbare gode som har blitt utviklet igjennom tidligere tilfredsstillende opplevelser i relasjonen til den ”gode mor”, men dette skjer på bekostning av at barnet nå opprettholder en illusjon om at det er selvtilstrekkelig og dermed kan unnvære andre. Ifølge Kernberg (1970, p. 59) er den største frykt for disse personer å være avhengig av andre, da det å være avhengig også innebærer å hate, misunne og utsette seg selv for en ny fare for å bli frustrert, misbrukt og behandlet dårlig av sine medmennesker. Ved å ”kapre” de idealiserte aspektene ved objektbildene, samt devaluere og destruere de resterende representasjonene, har barnet etablert et massivt forsvarsverk mot den uintegreerte primitive vrede og den uakseptable realitet som barnet opplever blir utfoldet på det interpersonelle plan (ibid., p. 55).

Den svenske psykoanalytiker Bo Sigrell (2005) har laget en illustrerende figur som tar for seg de psykiske mekanismer som er i spill i opprettholdelsen av det ”grandiose selvet” i henhold til Kernbergs teori om den narsissistiske personlighet:

Figur 5.2.3.: "Det grandiosa självet organisation" (Sigrell, 2005, p. 119)

I henhold til den ovenstående figur, blir den grandiose representasjon av selvet holdt intakt ved at de negative selvbildene simpelthen fornektes, og holdes utenfor den bevisste sfære. I stedet vedlikeholdes personens grandiose selvbilde ved at mindre aksepterte aspekter blir spaltet over på andre gjennom projeksjon, eller blir undertrykt (jf. figur 5.2.3.). Videre fremkommer det hvordan de positive objektrepresentasjonene oppløses da disse har blitt absorbert, og nå utgjør en del av den grandiose selvstruktur. Figurens mest vesentlige bidrag er dens evne til å innfange det særlige forhold mellom ego og superego (jf. figur 5.2.3.'s stiplede skillelinjer), som erstatter den ellers (ved normal utvikling) klare grense mellom disse intrapsykiske strukturer (jf. figur 5.2.3., nederst). Som det ble redegjort for ovenfor, forestiller man seg i denne utviklingsmodellen at superegoet, på lik linje med de andre to kjernestrukturer, i en dynamisk prosess mellom barnet og moren løpende utvikler seg til mer veldefinerte enheter. På grunn av at barnet, som beskrevet, har "kapret" de idealiserte bildene av seg selv og andre, har superegoet derfor ikke blitt utviklet optimalt (Sigrell, 2005, p. 120). Superegoet består dermed i all hovedsak av primitive, aggressive og fordreide bilder av foreldrene, uten at disse i tilstrekkelig grad har blitt abstrahert og depersonalisert (Kernberg, 1970, p. 77). Dette bidrar til at en egentlig indre moral i liten grad utvikles, og at det snarere er tale om redsel for straff eller å miste sosial anerkjennelse som er hovedmotivasjonen til å holde seg innenfor de sosiale normbaserte rammer (Sigrell, 2005, p. 120). Videre medfører denne manglende integrasjon

til at de tidligste skremmende og aggressive objektrelasjonene i sin ikke-nøytraliserte form fortsetter å utspille en langt mer betydelig rolle i det etterfølgende psykiske liv enn hva normalt ellers er tilfelle (Kernberg, 2004, p. 54). Kernberg (2004, p. 54) poengterer hertil at ettersom barnet gjennom sitt grandiose og selvtilstrekkelige selvbylde ikke har integrert et realistisk og tilpasset superego, tenderer det til å dissosiere eller projisere disse aspektene over på andre, som videre forsterker utviklingen av persekutoriske eksterne objekter. Det er dermed tale om en negativ utviklingsmessig spiral, hvor den parallelle utvikling av egostruktur og superego (i stedet for å komplementere hverandre i den videre utvikling mot objektkonstans), opprettholder en grad av identitetsdiffusjon – dvs. en manglende integrasjon av konseptet om selv og signifikante andre (ibid., pp. 11, 61 og 63).

5.2.4. Den dynamiske forståelsen av den narsissistiske personlighet

Bildet Kernberg tegner av den narsissistiske personlighet, er dermed en nokså ulykkelig historie, hvor den første oppbygning og den videre opprettholdelse av denne patologiske selvstruktur har en rekke alvorlige konsekvenser (Kernberg, 1970, p. 59). Da disse menneskene, som tidligere nevnt, identifiserer seg med sine egne idealiserte representasjoner av seg selv, samtidig som de forsøker å benekte egen avhengighet til så vel de internaliserte representanter som de reelle ytre omsorgspersoner, etterlater dette personen i siste ende med et tomt, frustrert, misunnelig og paranoid selv (Mortensen, 2006, p. 191), som umettelig og paradoksalt må søke andres bekræftelse for å holde liv i denne omfattende illusjon. Kernberg (1998b, pp. 35-37, 2004, pp. 49-51, 2009, p. 106) hevder at NPF særlig kommer til uttrykk og konstituerer en patologi på tre ulike domener tilknyttet et forhold til *selvet*, *andre mennesker* og *superego*. Sammen influerer de hverandre, og bevirker til at personens fremtoning og psykiske strukturering stabilt opprettholdes i personens interaksjon med omverden.

Patologien ved selvet, eller den *patologiske "selv-kjærlighet"*, kommer særlig til uttrykk igjennom personens stadige tilbakevendende selvreferering og selvsentrering (Kernberg, 2004, p. 50). Videre manifesterer dette seg via grandiositet, overlegenhet og ved ambisjoner som ofte overskrider personens kapasiteter. Det vesentligste er at

deres følelser av grandiositet i virkeligheten vekselvis erstattes med usikkerhet og mindreverd, hvor frykten for å være middelmådig har en altoverskyggende karakter (ibid.). Når det kommer til relasjonen til andre mennesker, eller *patologisk "objekt-kjærlighet"*, er det spesielt den aggresjonsforankrede utpregede bevisste og ubevisste misunnelsen som gjør seg mest gjeldende (ibid.). Dette kommer til uttrykk særlig ved en devaluerende og manglende interesse for andre, samtidig som de ofte utviser et utnyttende forhold til sine medmennesker, med liten evne til å forstå eller stole på andre (ibid.). Misunnelsen er her på sett og vis underordnet hatet, og er et uttrykk for at personen ønsker å ødelegge det han selv dypest sett ønsker å besitte (Mortensen, 2006, p. 192). Selv om det tidligere har blitt beskrevet hvordan barnet beskyttende devaluerte og "destruerte" de indre objektbildene, hevder Kernberg (1970, p. 57) at man ikke skal forstå dette helt bokstavelig, da det alltid vil være noen "rester" tilbake. På det dypeste nivået eksisterer dermed de bilder av relasjonen med omsorgsfigurerne som nettopp lå til grunn for den etterfølgende reisningen av den patologiske selvstruktur; *"It is the image of a hungry, enraged, empty self, full of impotent anger at being frustrated, and fearful of the world which seems as hateful and revengful as the patient himself"* (Kernberg, 1970, p. 57). Den største tragedie i relasjon til disse klientene, hevder Kernberg (ibid., p. 61), er at de dermed trenger så mye fra andre, samtidig som de er ute av stand til å anerkjenne det de får, da dette igjen ville utløst misunnelse. Den som hater er dermed fanget i en konflikt da personen reelt både ønsker og har bruk for det hatet er rettet mot, samtidig som han ønsker å ødelegge det (Mortensen, 2006, p. 192). Ved den narsissistiske personlighets gjenkjennelige "antagonistiske" forhold til andre mennesker, kan det dermed hevdes å eksistere skjulte uløste konflikter fra den tidlige mor-barn-relasjonen.

Som vi tidligere har vært inne på, er den narsissistiske personlighet karakterisert ved en *patologisk superegostruktur*. Da superegoet ellers har en vesentlig rolle i tilknytning til normal opprettholdelse av selvfølelse, er denne funksjon betydelig nedsatt og i ytterste tilfelle defekt hos mennesker med NPF (Kernberg, 2004, p. 54). Superego-relaterte funksjoner som bl.a. monitorering og aksept av selvbildet, som ved en normal utvikling spiller en stor rolle for personens evne til å opprettholde en mer stabil selvfølelse, er her i større eller mindre grad nedbrutt (ibid., p. 54f). Dette betyr at personen må belage seg på ytre oppmerksomhet og beundring i en endeløs "dans" for bekreftelse (ibid., p. 50f). I tråd med deres mer eller mindre korrupte superego er

personer med NPF i større grad preget av skam snarere enn skyldfølelse, hvilket kommer til uttrykk bl.a. igjennom deres umodne etiske verdier og manglende evne til innføling med andre (ibid., pp. 51-54).

5.2.5. Etiologiske faktorer som kan bidra til utviklingen av det grandiose selv

Avslutningsvis i denne redegjørelse, ønsker vi å komme nærmere inn på hvordan Kernbergs forestiller seg at den reelle mor-barn-relasjonen kan ha utspilt seg. Som det har blitt nevnt tidligere anser Kernberg konstitusjonelle faktorer som bl.a. intensitet og terskel for utløsning av vrede, samt en manglende angsttoleranse og hypersensitivitet hva gjelder aggressive impulser å ha en potensiell bidragsgivende betydning for en senere utvikling av personlighetsforstyrrelser (Kernberg, 1970, p. 58, 2004 p. 6). Det er dog spesielt den tidligste mor-barn-relasjonen som hovedsakelig har fanget hans interesse, da han hevder det ikke er mulig å bli *født* med en personlighetsforstyrrelse – ”*det er ikke en genetisk defekt*” (Kernberg if. Strand, 2012, p. 978). Ifølge Kernberg (1970, p. 58f) er ofte kronisk kalde omsorgsgivere med en underliggende nonverbalisert, men intens aggresjon, hyppig representert i pasientenes forhistorie. Denne aggresjon kommer til uttrykk bl.a. igjennom en ufølsom, likegyldig og spydig holdning til barnet. Kernberg (ibid. p. 59) nevner også spesifikt at disse personene ofte har vært i besittelse av en iboende egenskap som f.eks. et særlig talent eller fysisk attraktivitet som kan ha vekket misunnelse eller beundring fra andre. Denne ”egenskapen” kan dermed ha representert en måte hvorpå barnet har søkt tilflukt i et forsøk på å beskytte seg fra en egentlig følelse av å ikke bli elsket og morens hevn-gjerrige hat (ibid.). Andre ganger kan det ha vært den kalde og fiendtlige morens bruk av barnet for personlige narsissistiske formål som har vært det utgjørende. Barnet kan ha bli plassert i en rolle hvor han eller hun ble behandlet som værende ”spesiell”, ”geniet” eller den som innehar kapasiteten til å utfylle alle familiens ambisjoner, hvilket kan påvirke den videre kursen for barnets etterfølgende narsissistiske relatering til andre (ibid.). I et intervju med Norsk Psykologforening i 2012, legger Kernberg dog vekt på at selv om mange med denne diagnosen kan ha blitt brukt som et narsissistisk objekt, kan også andre miljømessige faktorer som omsorgssvikt,

overgrep og traumer ses i forbindelse med en senere utvikling av NPF (Strand, 2012, p. 978).

5.2.6. Oppsummerende kommentar til ego-psykologisk objektrelasjonsteori

Som det fremgår av det ovenstående, er Kernbergs utviklingsteori vedrørende narsissistisk personlighetsforstyrrelse en relativ omfattende og til tider intrikat modell, som innbefatter et høyt abstraksjonsnivå. Forsøket på å danne en syntese mellom objektrelasjonsteori og beholde vesentlige aspekter ved driftsteorien medfører bl.a., som det innledningsvis ble gjort rede for, at affektene har fått en langt mer avgjørende rolle for oppbygningen av så vel den normale som den patologisk strukturerte personlighet, enn hva som var tilfellet i den klassiske psykoanalytiske teori. Videre har det blitt belyst hvordan utviklingen av NPF i denne teoretiske optikk kan forstås som et resultat av en avsporing i den normale utviklingen, hvor bl.a. tilstedeværelsen av en voldsom uintegrert aggresjon antas å ha spilt en sentral rolle. Den narsissistiske personlighet utgjør dermed for Kernberg en utviklet patologisk selvstruktur, som særlig kommer til uttrykk igjennom en unormal selvkjærlighet, relasjon til andre mennesker og funksjoner forbundet med superego. Til sist har det blitt betont hvordan bl.a. en følelsesmessig kald og aggresjonspreget omsorgsfigur, og/eller en bruk av barnet som middel for egen narsissistisk gratifikasjon, kan utgjøre betydningsfulle faktorer for en senere utvikling av NPF. I våre øyne, representerer Kernberg derfor en svært dyptgående begrepsliggjøring av hvordan en narsissistisk problematikk kan utvikle seg på et intrapsykisk nivå. Da den stiller særlig skarpt på *barnets* opplevelse av relasjonen til omsorgsgiver, medfører dette samtidig at den mister noe av sin spesifisitet hva gjelder de mer konkrete former for foreldreadferd som kan kobles til utviklingen av en narsissistisk struktur. I denne forlengelse, kritiserer bl.a. Mortensen (2006, p. 198) Kernberg for ikke å være særlig spesifikk i sine beskrivelse av samspillprosesser mellom foreldre og barn. Da det teoretiske perspektiv nesten utelukkende tar avsett i *barnets* perspektiv, blir det i øvrig vanskelig å se i hvilken grad Kernberg anser eksterne forhold som være bestemmende for den psykopatologiske utvikling, og hvorvidt det er de temperamentelle eller de faktiske omsorgsrelasjoner som bør tillegges størst betydning. I forhold til å skape en integrativ forståelse av hvordan en narsissistisk personlighetsforstyrrelse kan utvikle seg på bakgrunn av bår-

de intrapsykiske og interpersonelle faktorer, blir dermed ego-objektrelasjonsteori i denne sammenheng noe ”utilgjengelig”. Dette henger tilsynelatende sammen med at man opererer med en meget abstrakt forståelsesramme, som det tidvis er utfordrende å relatere til mer konkrete forhold.

5.3. Heinz Kohuts selvpsykologi

Som det ble nevnt innledningsvis, består den psykodynamiske eller den psykoanalytiske teori i dag av en bred og ofte uforenbar vifte av teoretiske perspektiver, som hver for seg gir ulike bud på hvordan man kan forstå menneskers intrapsykiske liv på et dybdepsykologisk nivå. Mens Kernberg, som det ble blitt redegjort for ovenfor, har forsøkt å danne en syntese mellom egopsykologien og sentrale elementer fra objektrelasjonsteoriene, gikk på sett og vis Kohut den motsatte retning, hvor han i den siste periode av sitt liv istedenfor å forene eksisterende teori dannet en egen teoretisk forståelsesramme (Karterud, 1997b, p. 17). I epilogen til boka *The Restoration of the Self* (Kohut, 2009/1977¹⁷, pp. 267-280), beskriver Kohut, med referanse til de omfattende psykotropiske sosiale forandringer som har pågått det siste hundre år, at mens barnets oppvekst på Freuds tid var preget av truende emosjonell nærhet, hvor det ofte ble overstimulert av foreldrenes konstante tilstedeværelse, er dagens barn heller utsatt for en truende understimulering. Forklaringen til utviklingen av psykopatologi kan dermed ifølge Kohut ikke lenger alene søkes ut fra teoretiseringer som primært baserer seg på ødipale konflikter, men må heller ses i lys av at dagens unge ofte er hjem søkt av utbredt ensomhet og søker forskjellige måter å få fylt sitt emosjonelle tomrom (ibid.). Selvet er, i denne optikk, den sentrale overordnede komponent, som representerte både personlighetens kjerne, de ulike psykiske strukturer, samtidig som det konstituerer det indre mentale livs samlede helhet, sentrum for handling og mottaker for inntrykk (Kohut & Wolf, 1986/1978¹⁸, pp. 177f). Fra å referere først og fremst til den totale erfaringsmessige kvaliteten av egen person (som et aspekt tilknyttet ego’et) hos Freud¹⁹, må man dermed hevde at selvet som metateoretisk be

¹⁷ Heretter referert til ved kun Kohut, 1977

¹⁸ Heretter referert til ved kun Kohut & Wolf, 1978

¹⁹ Som det ble redegjort for i avsnitt 1.6.1.

grep har fått en mer betydningsfull rolle innen selvpsykologien²⁰. Dens primære fokus er dermed personens behov for å oppleve sitt *selv* på en sammenhengende og positiv måte, fremfor en vektlegging av den motivasjonelle forrang til de aggressive og seksuelle drifter (Gabbard, 1998, p. 126; Hartmann, 2009, p. 93). Stolorow har uttrykt dette mer presist ved: *”The phrase ”developmental phenomenology of the self” would be more accurate since it is concerned with the ontogenesis of the self-experience, its conscious and unconscious constituents, and their normal and pathological developmental vicissitudes”* (1978, if. Liberman, 2013, p. 254).

På linje med Kernberg, hevder Kohut at den narsissistiske personlighet har sitt epigenetiske utgangspunkt i den tidligste mor-barn-dyade (Kohut, 1968, p. 86), men til forskjell fra Kernberg, som anså aggresjon for å ha en særlig vesentlig rolle i barnets patologiske strukturering av selvet (jf. avsnitt 5.2.3), anser Kohut det karakteristiske narsissistiske raseriet for kun å utgjøre en *”bi-effekt”* – et sekundært anliggende som best bør forstås som en reaktiv konsekvens av omsorgspersonenes manglende empatiske innføling med barnet (Kohut & Wolf, 1978, p. 176f og 193f). De primære psykologiske konfigureringer i personens erfaringsmessige verden, er her ikke karakterisert av intersystemisk konflikt²¹, og dermed tolker Kohut i stedet opplevelser som tidligere ble ansett som driftsrelaterte å utgjøre en egentlig manifestasjon av desintegreerte bestanddeler tilknyttet en hemmet selvutvikling (Kohut, 1977, p. 171). Kohut betrakter narsissistisk personlighetsforstyrrelse dermed først og fremst som et resultat av oppvekstmiljøets feilslåtte evne til å imøtekomme barnets behov for en tilstrekkelig empatisk respons, hvilket medfører en utviklingsmessig *”arrestasjon”* – en underutvikling eller understimulering av barnets iboende gryende potensialer (Kohut & Wolf, 1978, pp. 180f og 192f). I det følgende vil vi presentere de viktigste teoretiske begreper i Kohuts konseptualisering av normalutvikling, etterfulgt av en mer dybdegående beskrivelse av den pågjeldende forståelse av utvikling av psykopatologi, og senere narsissisme.

²⁰ Det gjøres oppmerksom på at da betegnelsen *”selvpsykologi”* mer generelt i dag referer til en bred gruppe teoretiske konstruksjoner som har utviklet seg i flere divergerende retninger siden Kohuts død, vil vi i denne oppgave reservere oss til å bruke betegnelsen i relasjon til selvpsykologien slik den mer *”tradisjonelt”* fremgår ved Kohut i den siste periode av hans liv. Dvs. ut fra slik han utviklet teorien i publikasjoner i tidsrommet 1971-1981 (Karterud, 1997b, p. 28).

²¹ Forstått som et spenningsforhold mellom de tre bestanddeler id, ego og superego

5.3.1. Kohuts modell for normal utvikling

Selvobjekter

Ifølge Kohut og Wolf (1978, p. 181) er barnet på samme måte som det biologisk er utrustet for å møte det fysiske miljøet (evne til å puste, spise etc.), også utrustet fra fødselen med en iboende evne til å motta og utvikle seg i et sosialt samspill med et stimulerende psykologisk miljø. Det emergente arkaiske selvet er svakt og amorft, har ingen stabil struktur, hvilket krever at andre mennesker må brukes til å anskaffe en følelse av konstans og sammenheng (Larsen, 1999, p. 60). På lik linje med at barnets fysiske kropp forventer å bli matet og ha rikelig tilgang på oksygen, forventer også barnet at det vil bli møtt av responderende og empatiske *selvobjekter* som bidrar til å konsolidere de gryende selvstrukturene (Kohut & Wolf, 1978, p. 181). Betegnelsen selvobjekter defineres som objekter som oppleves som en del av selvet (Kohut, 1971, p. 10). Etersom barnet opplever selvobjektene som værende en del av eget selv, forventer det også å ha en lignende kontroll over disse, på samme måte som et voksent menneske forventer å ha kontroll over sine mentale og fysiske kapasiteter (Kohut & Wolf, 1978, p. 177). Selvobjektene tjener dermed i starten den funksjon at de hjelper barnet med å utføre de psykiske og fysiske oppgavene som de etter hvert selvstendig vil kunne utføre. Kohut postulerer at det kun finnes to ulike former for selvobjekt (ibid.). Den første blir betegnet som det *speilende selvobjekt*, mens den andre får betegnelsen det *idealisererte foreldre-imagoet*. Den første karakteriseres ved: *”those who respond to and confirm the child’s innate sense of vigour, greatness and perfection”* (Kohut & Wolf, 1978, p. 177), mens det idealiserte selvobjektet ved: *”those to whom the child can look up and with whom he can merge as an image of calmness, infallibility and omnipotence”* (ibid.). Innenfor den selvpsykologiske optikk antar man dermed at barnet har et medfødt behov for i første rekke å få speilet og bekreftet dets arkaiske følelse av grandiositet, og trang til ekshibisjonisme (stolt vise frem sine nyervervete kapasiteter og kropp). Samtidig har det også et behov for å kunne ”gå i ett” med det omnipotente bildet av foreldrene, da de i møte med den komplekse verden, uunngåelig vil bli stilt overfor situasjoner som blottlegger barnets personlige begrensinger og feilbarhet. Barnet forsøker på sett og vis dermed å bevare sitt grandiose selvbilde ved å ”oppbevare” dette hos det idealiserte foreldre-imago,

som i kraft av å kunne romme barnets idealisering, bibringer barnet en følelse av betydningfullhet (Kohut, 1971, p. 97).

Omformende internalisering og optimal frustrasjon

Barnets utvikling av et modent selv determineres dermed av to mer eller mindre overlappende utviklingslinjer: (1) *det grandiose/ ekshibisjonistiske selv – konsolidert av et speilende selvobjekt*, og (2) *et voyeuristisk/ idealiserende selv – konsolidert av et idealiserbart selvobjekt*. (Kohut, 1977, p. 185) Hver av disse prosessene (basale behov som blir møtt av et empatisk innstilt omsorgsfigur) utgjør dermed en mulighet til å utkrystallisere de grunnleggende strukturer, som til sammen utgjør betingelsene for en moden evne til å regulere selvfølelsen, samt oppleve eget selv som en stabil og kontinuerlig størrelse. Denne strukturdannelsesprosessen har Kohut gitt navnet ”*transmuting internalization*” (omformende internalisering), og refererer til at barnet gradvis i møte med et ”godt nok”, men allikevel ”ufullkomment miljø”, blir nødt til å utbytte/modifisere selvobjektene, og deres tilhørende funksjoner, med et stadig mer realitetsorientert og selvtilstrekkelig selv (Kohut & Wolf, 1978, p. 181). Under gunstige omstendigheter karakterisert av *optimal frustrasjon* innser barnet litt etter litt de realistiske begrensninger ved de idealiserte og speilende selvobjektene, noe som er hjelpelig til å modifisere og danne de mer virkelighetsnære strukturerer (Kohut, 1977, pp. 123 og 188). Et vesentlig moment ved optimal frustrasjon består nettopp i at den er ”optimal” det vil si at barnet blir ”skuffet” akkurat i høy nok grad til at det etterfølgende også er i stand til å absorbere frustrasjonen, uten at det opplever situasjonen som traumatisk og dermed ikke er i stand til å integrere erfaringen (Lieberman, 2013, p. 255). Med andre ord vil dermed barnet igjennom gjentatte empatiske, men optimalt frustrerende episoder bli progressivt bedre rustet til å romme en økende grad av frustrasjon og mer angstbetonte tilstander.

5.3.2. Det bi-polare selvet

Gitt at barnet har blitt møtt av et ”tilstrekkelig” empatisk miljø, besitter dermed barnet etter hvert et modent kjerneselv bestående av tre særskilte komponenter, eller rettere sagt: to poler, med en tilhørende ”spenningslinje” imellom disse (Kohut & Wolf,

1978, pp. 177, 182). Den første pol i barnets kjerneselv utgjør dermed *ambisjoner* (både bestrebelse på å besitte makt og suksess samt selv-generert initiativ), imens den andre betegnes som *idealer* (og rommer de primære idealiserte målsetningene – en indre veiledning) (Kohut & Wolf, 1978, pp. 177 og 182; Kohut, 1977, p. 139). ”Spenningslinjen” er dermed et uttrykk for selvets grunnleggende handlingsrettede (fremfor passive) tilgang til verden, hvor personens modne ambisjoner om å oppnå *noe*, i lys av hans/hennes velutformede idealer, skaper en fremadrettet fornemmelse av selvet som også tar hensyn til og blir mediert av personens faktiske kapasitet, talenter og ferdigheter (Kohut, 1977, p. 180). Ifølge Karterud (1997b, p. 24) bruker Kohut ”batteri”-metaforen om selvet helt konsekvent. Et menneske i harmoni vil ”drives” av sine ambisjoner, ”ledes” av sine idealer og aktualisere sine særskilte talenter (ibid.).

Ut fra det ovenstående kan man hevde at Kohuts modell for utvikling av det bipolare selvet forsøker å gi teoretisk forståelse for hvordan et barn, svangert med utviklingspotensial, i interaksjon med sine omsorgsfigurer gradvis oppnår stabile selvstrukturer (polene), ut fra arkaiske behov, som bidrar til en harmonisk opplevelse av eget selv på en sammenhengende, selvsikker og tilstrekkelig måte. Barnets umodne grandiose selv-”pol” utgjør med tiden fundamentet for personens modne ambisjoner, samtidig som det arkaiske idealiserende selvet gradvis omdannes til et mer voksent personlig ideal bedre i tråd med de eksisterende samfunnsrelaterte normer og forventninger. Kohut nevner selv i *The Restoration of the Self* (1977, p. 178f) at han finner det utfordrende å si noe sikkert omkring alderen for når selvet, selvstrukturen og dets komponenter oppstår, hvilket formodentlig henger sammen med det faktum at han både finner det vanskelig å plassere når man *egentlig* kan tale om et ”kjerneselv”, samtidig som den videre utviklingen, dvs. konsolideringen av kjernestrukturene, tenkes å forløpe over store deler av barnets oppvekst, hvis ikke hele livet. Dog foreslår han senere i boken at den grandiose pol konsolideres en eller annen gang i perioden 2-4 år, hvorimot idealpolen tilegnes senere i barndommen, nemlig i barnets fjerde, femte eller sjette leveår (ibid.). Tiden mellom det andre og sjette leveår kan dermed tenkes å være særlig vesentlig for utviklingen av psykopatologi. Det er dermed ikke mulig å stille et klart ”cut-off”-punkt for når man kan anta at barnet besitter et *selv*, hvilket Kohut potensielt ikke har funnet vesentlig da selvet i en viss grad må hevdes å være en relativ størrelse som formes, endres og tilpasses den konteksten og

de sosiale relasjonene som det inngår i. Det vesentlige, ifølge Kohut (1977, p. 100), er at barnet fra det første møtet med en empatisk innstilt omsorgsfigur igangsetter en ”seleksjonsprosess” som fortsetter ut barndommen, og i noen grad også senere i livet, hvor enkelte iboende ”potensialer” vil bli pleiet og videreutviklet, mens andre blir forhindret og ”slipt-ned”. Dermed blir det også klart hvilken enorm betydning den tidlige sosiale interaksjonen har for struktureringen av selvet. Da barnets selv unektelig må ses i relasjon til foreldrenes *forventinger* om barnet, samt foreldrenes egen psykiske tilstand (Kohut & Wolf, 1978, p. 181f).

5.3.3. Kohuts forståelse av psykopatologi

Fra det ovenstående fremkommer det, at det man ofte oppfatter som karakteristisk for en narsissistiske personlighet (den grandiose-ekshibisjonistiske fremtoning med et konstant behov for bekreftelse og validering), anser Kohut å være en normal del av den alminnelige utvikling – som igjennom tilstrekkelig empatiske møter med omsorgsfigurene, vil bli transformert til mer adaptive funksjoner. Disse er nødvendige for at personen skal kunne fungere optimalt i et sosialt samspill, samtidig som de bringer en opplevelse av stabilitet og vitalitet. Infantil omnipotens blir progressivt avløst av en mer realitetsforankret selvfornekkelse, samtidig som infantil grandiositet blir transformert til en mer moden erkjennelse av eget selvverd (Hartmann, 2009, p. 91). Skårderud (1997, p. 231) har hevdet at styrken i selvpsykologien særlig består i at den ikke antar at barnets primære behov er driftstilfredstillelse, men tilknytning og respons. Konflikter oppstår kun som sekundære fenomener når det utviklende selvet støter mot selvobjektens begrensninger, og psykopatologi er dermed primært knyttet til en kronisk mangel på empati i barndommen (ibid.). Hvis ikke barnet i løpet av de forskjellige faser i utviklingen er blitt møtt av en tilfredsstillende innføling fra andre, vil det heller ikke erverve kapasiteten til regulering av selvfølelsen, selvtrøst og innsikt, hvilket resulterer i at ulike affektladete situasjoner oppleves som høyst truende, med en risiko for fragmentering (ibid.). Kun et fragmentert selv er avhengig, i forskjellig grad, av såkalte arkaiske selvobjekt-opplevelser (Hartmann, 2009, p. 91). En manglende evne til å trøste eller berolige seg selv vil eksempelvis føre til et søk etter selvobjekter å idealisere, mens lav selvfølelse vil føre til et søk etter noen som står til rådighet for bekreftelse (speilende selvobjekt) (ibid.). Det er

dermed tale om en patologi som oppstår som konsekvens av under- eller overstimulering av barnet. Kohut og Wolf (1978, pp. 181-184) går relativt langt i å poengtere at man ikke skal forstå personens patologiske strukturering som resultat av én traumatisk hendelse, men heller som et akkumulativt resultat av gjentatte og en mer kronisk ”disintunement” med barnets emosjonelle behov.

”It is not so much what the parents **do** that will influence the character of the child’s self, but what the parents **are**. [...] If the parents’ self-confidence is secure, then the proud exhibitionism of the budding self of their child will be responded to acceptingly. [...] Some parents however, are not adequately sensitive to the needs of the child but will instead respond to the needs of their own insecurely established self” (Kohut & Wolf, 1978, p. 182f).

En uheldig transgenerasjonell spiral vil dermed kunne komme til å hjemsøke barnet, hvor det på sett og vis ”klamrer seg fast” til én eller begge polene i det umodne selvet, og hindrer tilstrekkelig integrasjon og evne til å oppleve sitt selv som en samlet fremadrettet enhet. Avhengig av den totale kvaliteten av interaksjonen mellom individet og dets selvobjekter, vil selvet enten oppstå som en sterk og sund struktur, eller som mer eller mindre skadet konstruksjon hvor én eller begge polene befinner seg i en utviklingsmessig ”arrestert” tilstand (ibid., p. 177).

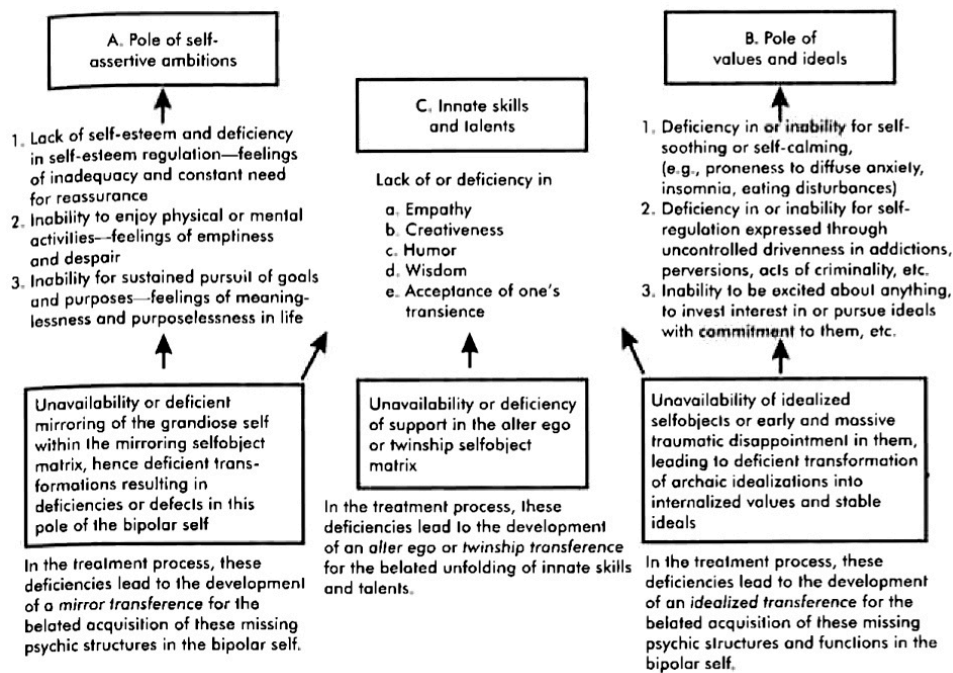
5.3.4. Kohuts konseptualisering av patologisk narsissisme

Kohut (1977, p. 191) deler psykopatologi opp i to hovedkategorier; *primære* og *sekundære* selvskader. Mens de sekundære er karakterisert som kun reaktive og midlertidig fragmentering av selvfølelsen, utgjør de primære mer vedvarende skader forankret i manglende eller svake selvstrukturer, heriblant patologisk narsissisme (ibid., pp. 191-193). Kohut deler videre den narsissistiske patologi opp i to forskjellige klasser; *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (NPF) og *narsissistisk adferdsforstyrrelse*, hvor den grunnleggende patologi tenkes å være relativ lik, men deres manifeste uttrykksform ser ut til å divergere (ibid., p. 193-199; Kohut & Wolf, 1978, p. 192f). Narsissistisk personlighetsforstyrrelse er karakterisert av midlertidig fragmentering,

svekkelse eller alvorlige forvrengninger av selvet. NPF kommer særlig til uttrykk gjennom hypersensitivitet overfor kritikk, det å bli tilsidesatt, hypokondri og depresjon (Kohut, 1977, p. 193). Selv om personer med narsissistisk personlighetsforstyrrelse utadtil kan fremstå som energiske og engasjerte, hevder Kohut (1977, p. 5) at denne ofte ”hypervitale” fremtoning kan ses som et uttrykk for en egentlig ”pseudovitalitet” – en påtvunget selvstimulerende fasade som igangsettes for å nøytralisere den underliggende følelsen av indre tomhet, lengsel etter respons og en egentlig depresjon. Da disse personer ikke har blitt tilstrekkelig emosjonelt imøtekommet av en empatisk innstilt annen, har heller ikke deres arkaiske behov for idealisering og/eller for å bli beundret blitt transformert til modne idealer og personlig forankrede ambisjoner, hvilket bl.a. kommer til syne igjennom deres kunstige intensitet på forskjellige mer overfladiske/upersonlige domener (ibid., p. 5f). Personer med narsissistisk personlighetsforstyrrelse beskrives primært av Kohut som sjenerte, usikre og sosialt isolerte, men med tydelige bevisste og førbevisste fantasier relatert til egen grandiositet (Kohut & Wolf, 1978, p. 194). Grandiositeten og den sosiale isolasjonen er dog kun å betrakte som et karakterologisk skjold, som skal beskytte et prekært skamfullt selv mot en forestilling om å bli latterliggjort, tilsidesatt og ignorert, hvis de ga deres autentiske sårbarhet til kjenne (ibid., p. 194f). Den narsissistiske fremtoningen hos personer med NPF er dermed *ikke* et uttrykk for at deres arkaiske grandiose selv-pol ikke ble ”temmet” i barndommen, men heller at den normale infantile narsissisme (som i utgangspunktet skulle utviklet seg til et modent bi-polart selv) nå har blitt blokkert og løpende søker en reaktivering av denne i den senere sosiale sfære (ibid., pp. 193-195).

5.3.5. Kohuts dynamiske forståelse av narsissistisk personlighetsforstyrrelse

Ornstein (1998) har utviklet en modell som overordnet tar for seg Kohuts konseptualisering av det patologiske bi-polare selv, komponentenes relasjon til ulike psykiske kapasiteter samt konsekvensene av skader på de ulike områdene:

Figur 5.3.5.: "Structure and functions of the supraordinate bipolar self (deficient or derailed development)" (Ornstein, 1998, p. 159)

Som det fremgår av modellen ovenfor er kapasiteter relatert til en moden utvikling av "ambisjonspolen", til venstre i figuren (1. Regulering av selvfølelse, 2. Evne til å nyte fysiske/mentale aktiviteter og 3. Evne til å vedholde en streben etter mål og mening) sterkt redusert. Mangler hertil ses i relasjon til en manglende evne eller utilgjengelighet av et speilende selvobjekt hva gjelder barnets arkaiske grandiose selv. På lignende vis representerer høyre side av figuren "idealpolen" (1. Evne til å berolige og trøste seg selv, 2. Regulering av affektnivå og 3. Kapasitet for entusiasme og hengivenhet til indre idealer) i sin patologiske tilstand (jf. figur 5.3.5.). De manglende psykiske kapasiteter i relasjon til "idealpolen" ses i figuren å oppstå som en konsekvens av et fraværende idealiserende selvobjekt, eller i relasjon til en tidlig traumatisk skuffelse, som har resultert i at den umodne idealiseringen ikke har blitt tilstrekkelig omdannet til interne verdier og idealer (jf. figur 5.3.5.). En ugunstig interaksjon med begge de omtalte selvobjektene, henviser også i modellen til en manglende utvikling av iboende talenter og ferdigheter som er representert i midten av figuren. Modellens vesentligste bidrag er å belyse hvilke konsekvenser helhetlige eller delvise skader på de ulike polene tenkes å medføre. For eksempel fremgår det av figuren at en manglende evne til å regulere selvfølelse kan gi seg til uttrykk igjennom en un-

derliggende følelse av utilstrekkelighet og derav en konstant søken etter noe eller noen som kan bekrefte personen (jf. figur 5.3.5., til høyre, punkt 1.).

Som det har blitt redegjort for løpende, anså Kohut utviklingen av en narsissistisk personlighetsforstyrrelse først og fremst som et akkumulert resultat av mangler på optimale opplevelser med selvobjekter i tilknytning til utviklingen av enten den ene eller begge polene i det bi-polare selvet. Det er dog ikke slik å forstå at den narsissistiske personlighet nødvendigvis, som det fremgår av figuren (jf. figur 5.3.5. til høyre punkt 2.), er determinert til å utvikle f.eks. en avhengighet til narkotiske stoffer i et forsøk på å kompensere for en manglende evne til å regulere affektnivået under stressbetonte situasjoner. Ei heller er det slik å forstå at personen nødvendigvis mangler en total evne til å oppleve noen form for glede i å investere energi i å forfølge idealforankrede geskjefter (jf. figur 5.3.5. til høyre punkt 3). Kohut (1977, p. 3) legger vekt på at den narsissistiske personlighet ikke alene må forstås ut fra deres mer eller mindre defekte bi-polare selv, men også i relasjon til de *forsvarsmessige* og *kompensatoriske* strukturer som, i respons til den primære mangel, utvikles for å gjøre opp for skaden. De forsvarsmessige strukturers oppgave er å dekke over den primære selvdefekten, hvorimot den kompensatoriske struktur, snarere enn å ”skjule”, forsøker å demme opp for/rehabiliterer den defekte pol ved å styrke den andre (ibid., p. 3f). Det tidligere eksempel omhandlende NPF’s ”pseudovitalitet” kan forstås som en slik forsvarsmessig struktur, hvor et intenst engasjement på en egentlig upersonlig arena kan være en måte å holde bl.a. en indre følelse av tomhet på avstand. Når det gjelder de kompensatoriske strukturer, kan f.eks. en person som ikke har fått sin grandiositet tilstrekkelig speilet, forsøke å kompensere for dette ved å innhente en bristende selvfølelse i den senere interaksjonen med det idealiserende selvobjekt (Kohut, 1977, p. 186). Illustrativt kan man forestille seg at et barn som i interaksjon med en uempatisk morsfigur ikke har fått sine ekshibisjonistiske behov tilstrekkelig oppfylt, dermed kan forsøke å stabilisere sin selvfølelse ved å etterfølgende investere tyngre i en senere idealisering og sammensmeltning med en tilgjengelig farsfigur. Kohut (1977, p. 190f) legger videre vekt på at en patologisk tilstand må forstås å eksistere i ulike alvorlighetsgrader som i siste ende må ses i relasjon til det helhetlige psykologiske klimaet som gjorde seg gjeldende i barnets oppvekst. To personer diagnostisert med narsissistisk personlighetsforstyrrelse som varierer mht. sværhetsgrad vil dermed, ut fra selvpsykologisk optikk, som oftest kunne forklares ut fra selvob-

jektenes ulike tilstedeværelse i oppveksten og kvaliteten av disse (ibid., p. 198). Det er altså ikke tale om et alt-eller-intet-forhold. Personens kapasiteter, psykopatologi-ens sværhetsgrad og graden av etterfølgende kompensatoriske strukturer må tenkes å variere i takt med de ulike selvobjekt-barn-konstellasjonene som har dominert. Det sentrale ved den narsissistiske karakter ut fra denne optikk er dog at da personen ikke har fått etablert en tilstrekkelig evne til å regulere den sårbare selvfølelsen, vil personen kompensatorisk opprettholde en fantasi om grandiositet, samtidig som de umettelig sulter etter betydningsfulle andre som kan stimulere trangen for fullkommenhet (Akhtar, 2001, p. 273). Dette kan komme til uttrykk på forskjellige måter, hvor enkelte vil forsøke å få behovet stimulert ved å forsøke å ”gå i et” med andre mennesker, er svært grenseoverskridende, og derav også forventer at denne andre vil være konstant tilgjengelig (Kohut & Wolf, 1978, p. 192). I motsatt ende av kontinuumet finner man, til forskjell, den posisjon som Kohut anså som karakteristisk for majoriteten av personer med NPF, nemlig de som i større grad trekker seg tilbake fra sosialt samvær (ibid.). Denne sosiale isolasjon skal dog ikke tolkes som manglende interesse for andre, men snarere som et uttrykk for personens faktiske ekstreme behov for andre mennesker (ibid.). Dette behov skaper paradoksalt en overbærende frykt for å på ny bli tilsidesatt og forkastet, som kommer til uttrykk igjennom den karakteristiske hypersensitivitet i påvente av negative reaksjoner (ibid.). Enhver opplevelse som risikerer å bringe den prekære selvfølelsen ut av balanse, risikerer dermed også å blottlegge personens skamfølelse som er forankret i en fornemmelse av å være grunnleggende feilaktig (ibid., p. 190.). Konflikten mellom det å beskytte seg selv mot den intense skamfølelsen og et reelt behov for sosial støtte vil derav bli undertrykt, noe som blir manifestert igjennom en håpløs tilbaketrekning fra den sosiale sfære, alternativt igjennom den karakteristiske reaktive vrede, om at en forestilt feil må bli rettet opp, når ikke personen for sine umodne behov oppfylt (ibid., p 190). Gitt at slike personer kommer i psykoterapi, ville dermed målet i en selvpsykologisk optikk, være å gradvis bygge opp de arresterte polene (en reaktivering av de fastlåste strukturene), samtidig som det ville bli forsøkt å bevisstgjøre at det narsissistiske raseri, eller den sosiale isolasjon, i realiteten har en tett historisk forbindelse til den gang barnet i møte med uempatiske omsorgsfigurer ikke fikk sine legitime behov tilstrekkelig tilfredsstilt (ibid., pp. 192-196). Raseriet representerer dermed en tidligere sund hevdelse i et forsøk på å få sine behov imøtekommet, samtidig som den sosiale isolasjon og de grandiose fantasier alternativt utgjør en forsvarsmessig mekanisme

for å innkapsle den lille rest av gryende selvtillit som enda ikke har falt sammen (ibid.). Ved å mobilisere de gamle behov i møte med en empatisk innstilt terapeut, vil dermed den arresterte utvikling ”låses opp”, hvilket innebærer en ny mulighet til å oppbygge reelle funksjonsdyktige strukturer som utgjør betingelsene for å kunne oppleve eget *selv* på en helhetlig og vedvarende måte (ibid.).

5.3.6. Etiologiske faktorer i relasjon til utviklingen av NPF

Som det har blitt redegjort for ovenfor er det heller ”summen” av den helhetlige interaksjonen med omsorgsgiveren snarere enn enkelte traumatiske opplevelser som dominerer Kohuts teoretisering om hvordan han anser patologier tilknyttet selvfølelsen å bli utviklet. En usikkert forankret selvfølelse hos moren kan dermed, som det har blitt beskrevet, føre til at ikke barnet i tilstrekkelig grad får sine tidligste naturlige behov for idealisering og speiling imøtekommet, samtidig som foreldrenes personlige forventninger og ønsker til barnet kan være sterkt påvirkende for den form for adferd og oppførsel de ”velger” å respondere på, og alternativt hvilke de ignorerer eller forneker. Kohut og Wolf skriver i relasjon til dette at *”It is only in the light of our appreciation of the crucial influence exerted on the development of the self by the personality of the self-objects of childhood, that we are able to trace the genetic roots of the disorders of the self”* (1978, p. 183). Videre i teksten understreker de dette ved å poengtere at barnets sårbare selvfølelse vil kunne opprettholdes selv i møte med alvorlige traumatiske opplevelser så lenge det er forplantet i et sunt og empatisk miljø (ibid.). Miljøet som anses patogent har dermed karakteristika av en kronisk manglende innføling med barnets skiftende behov, hvor moren på bakgrunn av sin egen manglende selvsikkerhet tenderer til å *tolke* barnets signaler, alternativt kun *velger* å respondere på de av barnets signaler, som samspiller med hennes egne usikre selv (ibid.). Et eksempel på et slik mor-barn-forhold blir bl.a. beskrevet av Kohut i hans kanskje mest kjente artikkel *The Two Analyses of Mister Z* (1979), hvor han skisserer opp en morsfigur som behandler sin sønn som en elskverdig *gjenstand*, fremfor å konstituere en separat person i egen rett. Moren forstås her som en person som emosjonelt gjorde menneskene omkring seg til ”slaver”, hvilket medførte at hennes varme og kjærlige forhold til sønnen kun ble opprettholdt så lenge han lot seg dominere av hennes behov (ibid., p. 12). Bl.a. beskrives det hvordan morens ekstre-

me sjalusi etterlot sønnen mer eller mindre sosialt isolert, hvor klassekamerater og venner sjeldent kom på besøk; da moren forlangte at husets dører alltid skulle være åpne, braste hun flere ganger uhemmet inn og irritabelt avbrøt den pågående interaksjon mellom sønnen og andre (ibid., pp. 12-15). Et annet eksempel var morens eksterne fokus på sønnens kapasiteter, avføring og hud, i relasjon til hennes frykt for at sønnen skulle ”vokse fra henne”, noe som her tolkes som hennes urealistiske behov for å opprettholde sønnen som et permanent selvobjekt (ibid.) – et selvobjekt som skulle tjene hennes behov for sammensmeltning og konstans, snarere enn motsatt. I *Restoration of the Self*, gjentar Kohut (1977, p. 189) denne formaningen omkring hvilke typer omsorgsfigurer som ser ut til å ha gjort seg gjeldende for en senere utvikling av NPF, når han hevder at bak personens psykopatologiske manifestasjoner, skjuler det seg i psykens mest bortgjemte kroker en frykt for et kaldt, uempatisk og psykisk forvrengt selvobjekt, som ikke er i stand til å helhetlig møte barnet på dets premisser.

5.3.7. Oppsummerende kommentar til selvpsykologien

Ovenfor har vi redegjort for Heinz Kohuts forståelse av narsissistisk personlighetsforstyrrelse ut fra hans konseptualisering av det bi-polare selvet. Med likheter til Kernberg fremhever Kohut den enorme betydningen av den tidligste mor-barn-dyaden, dog fokuserer Kohut i større grad på den reelle interaksjonen og betydningen av å oppleve seg selv som en sammenhengende og vital enhet. Narsissisme forstås i denne optikk som noe grunnleggende sunt og nødvendig, hvorimot en narsissistisk personlighetsforstyrrelse representerer en hemmet utvikling – en konsekvens av arkaiske umøtte behov, i samspill med kompensatoriske og forsvarsmessige selvstrukturer. Den narsissistiske aggresjon anses her hovedsakelig som en representasjon for en reaktiv og umoden manifestasjon av personens tidligere anstrengte forsøk på å få sine behov tilfredsstilt. Samtidig som den karakteristiske hypersensitivitet overfor kritikk og for å bli ignorert ses i relasjon til en frykt for ”retraumatisering”, og har en forsvarsmessig funksjon i å beskytte den prekært etablerte selvfornebbelsen. Bromberg (1986, p. 457) har kritisert Kohut for å male et bilde av den narsissistiske person som ”et barn i forkledning” – en fremstilling som ikke i stor nok grad tar hensyn til at det først og fremst er tale om et voksent menneske med nedsatte ego-funksjoner hva

gjelder interaksjon med andre mennesker – en kritikk som tilsynelatende har en sannhetsverdi. Samtidig kan man kanskje hevde, som Buvik (2004, p. 743) har poengtert, at Kohuts modell sammenlignet med eksempelvis den klassiske analytiske modell (samt Kernbergs teoretisering) om narsissisme er mer psykologisk ”common-sense”, uten at den av den grunn blir triviell. Dette har bidratt til at hans beskrivelser også oppleves som mer erfaringsnære, hvor han får satt søkelyset på de mer eksistensielle dimensjoner ved psyken, som ut fra den ovenstående fremstilling ser ut til å utgjøre et vesentlig moment ved den narsissistiske patologi.

5.4. Den ”arrogante” og ”hypersensitive” konfigurasjonen av NPF

Ifølge Mitchell og Black (1995, p. 180) representerer Kohut og Kernbergs ulike teoretiseringer om den narsissistiske personlighetsforstyrrelse en av de mest innflytelsesrike ideologiske ”kampene” som har funnet sted innenfor den nyere psykoanalytisk litteratur. Selv om de, som det fremgår ovenfor, har vektlagt mange av de samme faktorer i deres teoretisering om hvordan man bør forstå utviklingen av den narsissistiske personlighet, må man også hevde at deres konseptualisering av hvordan det grandiose selvbildet oppstår og hvilke fenomenologiske fremtoninger de hver især vektlegger i deres beskrivelser, er relativt forskjellige. Deres ulike måter å forstå utviklingen av det grandiose selvet må, som poengtert ovenfor, ses i lys av deres vidt forskjellige teoretiske modeller, hvor bl.a. deres grunnleggende syn på mennesket, og den dertil tilknyttede oppfatningen om hvordan man best forstår normal og patologisk utvikling, må kunne hevdes å ha vært sterkt influerende i forhold til hvordan de løpende tolket og strukturerte den form for observasjonsdata som fremsto ut fra deres langvarige arbeid med narsissistiske problematikker. Man kan også stille seg spørrende til i hvor høy grad deres pasientmateriale kan sies å være representativt for den samme ”populasjons-pol”, eller hvorvidt deres pasienter må anses som representanter for forskjellige nosologiske grupper. Både Jørgensen (2009, p. 311), Skårderud (1997, p. 239) og Gabbard (2005, p. 491f) har kommentert at hovedvekten av Kohuts pasienter nok i dag, ut fra de aktuelle diagnosesystemer, ikke vil kunne betraktes som representative for det man i dag forbinder med de mest alvorligste tilfeller av narsis-

sistiske personlighetsforstyrrelse. Ifølge Jørgensen (2009, p. 311) vil nok i stedet Kohuts pasienter heller tenkes å representere bedre fungerende pasienter med mildere narsissistisk personlighetsforstyrrelser. Kernbergs beskrivelser, som det har blitt poengtert tidligere, har vært en av de mest innflytelsesrike kilder i utformingen av dagens narsissismeforståelse i henhold til DSM-systemet, og har til forskjell fra Kohut som behandlet pasienter i regi av sin private praksis, også arbeidet med pasienter i psykiatrisk regi (Gabbard, 2005, p. 491). Dette er dermed ikke ensbetydende med at Kohuts beskrivelser og teoretisering er av mindre klinisk verdi. Som det ble beskrevet i oppgavens tidligere avsnitt (jf. 3.4.), finnes det vesentlige likheter mellom diagnosen i DSM og Kernbergs beskrivelser av den ”arrogante” narsissistiske personlighet. Den er dog blitt kritisert for (av bl.a. Levy et al. (2013, p. 58) og Gabbard (2005, p. 487)) at den i mindre grad ser ut til å kunne innfange den ”type” narsissister som særlig gjør seg gjeldene i bl.a. Kohuts skildringer, dvs. den mer ”sjenerte” type, hvor aspekter som hypersensitivitet overfor kritikk og for å bli oversett samt sosial isolasjon, ser ut til å gjøre seg særlig gjeldende (jf. 5.3.4. & 5.3.5.). I en gjennomgang av den psykodynamiske teoretisering og fenomenologiske beskrivelse av den narsissistiske personlighet beskriver både Gabbard (2005, pp. 486-489) og McWilliams (2011, pp. 176-179) hvordan den kliniske litteratur gjentagende har identifisert særlig to ulike subtyper av den narsissistiske personlighet, hvor den konfigurasjonen som minner mest om Kernbergs beskrivelser har fått tildelt navn som ”*oblivious*”, ”*overt*”, ”*exhibitionistic*” og ”*thick-skinned*” *narcissist*, mens den typen som har større likhet med Kohuts skildringer har fått betegnelser som ”*hypervigilant*”, ”*covert/shy*”, ”*closet*” og ”*thin-skinned*” *narcissist*. På grunn av at disse to ulike typer nærmest står i kontrast til hverandre²², har dette også ført til at de har vært gjenstand for utstrakt diskusjon og forskning – et aspekt som vi i denne oppgave ikke vil redegjøre uttømmende for, da vi anser dette å ligge utenfor oppgavens fokus. Det kan dog kort nevnes, som flere har hevdet (e.g. Russ & Shedler, 2013, p. 33; Ronningstam, 2011b, p. 89; Pincus & Lukowitsky, 2010, p. 427; Gabbard, 2005, p. 489), at det per

²² Kohut beskriver eksempelvis først og fremst NPF som karakterisert ved tilstedeværelse av grandiose fantasier, men tenderer til å være mer sosialt isolerte da de er hypersensitive overfor kritikk og bli tilsidesatt (jf. 5.3.4. og 5.3.5.). Kernberg beskrev, på sin side, den narsissistiske personlighet som tilsynelatende mer usårlig, idet reaksjonene fra andre ikke blir tilstrekkelig bevisst registrert (Gabbard, 1998, p. 129). Som det fremkommer i diagnoseavsnittet og i redegjørelsen av Kernbergs teori, fremstår disse i høyere grad som selvhevdende, arrogante og behandler andre som tilskuere til deres grandiose fremtoning, snarere enn mennesker av en egen verdi (jf. 5.2.4.).

i dag eksisterer en relativt omfattende forskningslitteratur som validerer eksistensen av begge de to konfigurasjonene.

Debatten ser dermed ut til å ha flyttet seg stadig lenger vekk fra spørsmålet om man skal anerkjenne eksistensen av begge de to konfigurasjonene, til i stedet å vedrøre hvordan man skal forholde seg til dette. Teoretikere som Ronningstam (2011b, 2005), Gabbard (2005, 1998) og McWilliams (2011) har bl.a. argumentert for at de to ”subtypene” bør anses som to ulike manifestasjoner av den samme underliggende problematikk, og *kan* representere ulike sværhetsgrader av patologien eller kun som et uttrykk for diverse idiosynkratiske forskjeller. McWilliams (2011, p. 186) har bl.a. foreslått at de to ulike fremtoningene best bør forstås som ”to sider av den samme mynt”. Hun skriver i relasjon til dette at *”Many have noted that in every vain, grandiose narcissist hides a self-conscious, shame-faced child, and in every depressed and self-critical narcissist lurks a grandiose vision of what that person should or could be”* (McWilliams, 2011, p. 178.).

Videre i analysen og diskusjonen vil vi i tråd med bl.a. McWilliams’ sitat ovenfor forholde oss til de to konfigurasjoner som ulike manifestasjoner eller idiosynkratiske uttrykk for diagnosen NPF, som *kan*, men ikke *må*, gjelde for én og samme person innenfor forskjellige temporære kontekster. I de tilfeller hvor vi ønsker å vende spesifikk oppmerksomhet mot den form for narsissisme som samsvarer best med Kohuts beskrivelse, vil vi referere til dette ved betegnelsen ”den hypersensitive” mens Kernbergs versjon vil bli anskueliggjort ved ”den arrogante”. Videre vil vi forbeholde oss retten til å anse disse to som forskjellige uttrykk for den samme underliggende problematikk, som i all vesentlig grad sentrerer seg rundt alvorlige vanskeligheter ved å opprettholde en stabil selvfølelse. Gabbard (1998, pp. 128-131) har foreslått at man potensielt kan forestille seg at disse kategorier representerer endepunkter på et kontinuum av narsissistisk sårbarhet, dvs. at de som befinner seg på den ”arrogante” enden av skalaen *fremstår* som relativt usårbare, imens de ”hypersensitive” kontinuerlig fremstår som betydelig lettere å såre da det foreligger en frykt for å bli latterliggjort eller avvist. Videre foreslår Gabbard at de to dimensjoner er koblet opp mot en

tilbøyelighet til å erkjenne skam, hvor den ”hypersensitive”²³ oftere erfarer skam når en ønsket respons fra andre ikke finner sted, hvorimot den ”arrogante”, via sitt ”karakterpanser”, forsvarer seg mot skam ved å konstant søke eksternt heder og beundring (ibid.).

6. Teoretisk redegjørelse: det sosialpsykologiske perspektiv

I den følgende teoretiske redegjørelse tar vi utgangspunkt i tre forskjellige teorier med fokus på det sosialpsykologiske område – med tre ulike vitenskapsteoretiske utgangspunkt – som har det til felles at de tilbyr en form for motvekt til det intrapsykiske fokus som gjør seg gjeldende innenfor de psykodynamiske teorier. Vi vil her forsøke å legge de etablerte psykodynamiske forståelser til side, og tilnærme oss fenomenet på alternative måter, i håp om at nye verdifulle perspektiver i besvarelsen av problemstilling synliggjøres. Med henblikk på deres ontologiske fokus, kan man, ved å bruke Wilbers begreper, hevde at fokuset flyttes over på det *intersubjektive* og delvis også på det *interobjektive*. Man vektlegger således den større sosiale kontekst hvorved fenomenet narsissisme i forskjellige grad kan gjøre seg gjeldende, og som kan bidra i forståelsen av hvordan et samfunn kan disponere eller legitimere en patologisk utvikling av narsissisme blant dets borgere. De tre teoriene tar utgangspunkt i forskjellige vitensgrunnlag og tjener tilsynelatende ulike forskningsmessige formål.

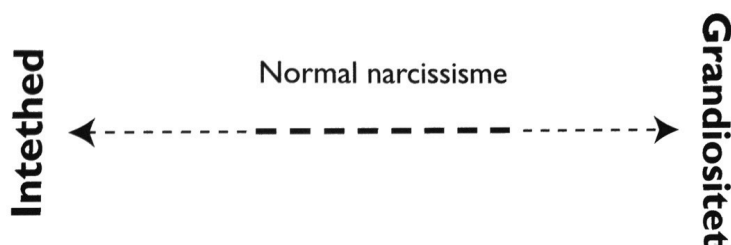
6.1. *Lars Lundmann Jensens konstruksjonistiske narsissismeteori*

Det første perspektiv baserer seg på den danske psykolog Lars Lundmann Jensens verk *Hvem er jeg? Narcissisme og personlighet i det senmoderne samfund* (2006). Dette gjør vi fordi vi finner verkets konstruksjonistiske utgangspunkt appellerende som motvekt til de etablerte dynamiske perspektiver, hvor vi i tillegg har å gjøre med

²³ Gabbard (1998) operer med betegnelse ”oblivious” og ”hypervigilant” subtyper for narsissisme. Han bruker dog, på samme måte den her anvendte teoretiske oppdeling, både Kernbergs og Kohuts beskrivelser for å poengtere forskjeller ved disse to konfigurasjonene.

en teoretiker som har dyp kjennskap til psykologiske mekanismer i det danske samfunn. Dessuten anser vi det som styrker at den er forholdsvis nyutviklet samt at den retter seg direkte inn mot den narsissismeproblematikk som vi her har fokus på, hvori det blir redegjort for en relativt radikal forståelse av narsissisme og narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Vi vil i denne presentasjon samt i de øvrige redegjørende avsnitt avslutte med en oppsummering, hvor vi kort diskuterer teoriens potensialer og begrensninger, både fra et vitenskapsteoretisk synspunkt, men i hovedsak i kraft av deres evne til å belyse problemstillingen.

For å tydeliggjøre Jensens narsissismeteori, velger vi her å redegjøre for de viktigste grunnleggende prinsipper i hans forståelse av personlighet og selv. I tråd med senmoderne sosialkonstruksjonistisk tenkning, oppgis ideen om et kjerneselv, og erstattes av en tids- og kontekstavhengig personlighetsforståelse (ibid., p. 94). Forfatteren hevder at personligheten endres i takt med at vi inntar en lang rekke forskjellige *personlighetsdimensjoner* avhengig av den bestemte kontekst, hvor den narsissistiske dimensjon er én av flere. Innenfor de ulike dimensjoner, kan den enkelte person innta en bestemt posisjon på et kontinuum, hvis ytterpunkter avhenger av den enkelte dimensjons karakter (ibid.). Eksempelvis kan Person X befinne seg i en bestemt kontekst/situasjon (her begrepsliggjort som *overjeg'et*) som, sammen med vedkommendes biologiske og oppvekstbetingede disposisjoner (her begrepsliggjort som *det'et*), medfører at han kommer i kontakt den narsissistiske dimensjon (ibid., p. 96). Han kan, innenfor denne dimensjon, innta en *posisjon* på et spektrum som går fra intethet til grandiositet, slik figuren nedenfor viser.

Figur 6.1. "Den narsissistiske dimensjon" (Jensen, 2006, p. 81)

Jensen (2006, p. 78) anser at narsissisme er grunnleggende menneskelig og at vi ofte, især i dagens samfunn, kommer i kontakt med vår narsissistiske side (jf. 'normal narsissisme' på skalaen). Den narsissistiske personlighetsforstyrrede er derimot ”*en person, der tenderer mod den grandiose ende af spektret tidsligt oftere*” (ibid., p. 82). Motsatt den narsissistiske grandiositet heter ytterpunktet i spektret 'intethet', og skal forstås som værende det man rømmer vekk fra når man inntar en grandios posisjon. I forlengelse av dette snakker Jensen om at det i dagens samfunn eksisterer noen bestemte *narsissistiske tendenser* som gjør at de fleste av oss kommer i kontakt med denne side oftere, dog hevder han ikke at vi har å gjøre med et desidert sykt samfunn, slik andre har hevdet (f.eks. Lasch, 1979). Han definerer disse tendenser slik:

”Anerkendelses- og bekræftelsessøgende tendenser der – når de bliver opfyldt – modvirker en tomhedsstemning og giver en forbigående stemning af mening eller eksistensberettigelse. Når de ikke bliver opfyldt, men tværtimod afvises, så bryder tomheden igennem, og den tilsyneladende (selv-)kontrol forsvinder” (Jensen, 2006, p. 74)

Sagt på en annen måte, kan disse tendenser ses som et resultat av det senmoderne samfunns kontinuerlige foranderlighet og kompleksitet, hvor vi særlig i dag, sammenlignet med tidligere, forsøker å finne et fast ståsted og flykte fra en eksistensiell intethet og følelse av meningsløshet. Denne tomhetsfølelse – som Jensen (ibid., p. 143) påstår er et grunnleggende livsvilkår – er angstfremkallende for mange, hvilket innebærer et økt behov for å kontinuerlig være *noe* eller *noen*, hvilket igjen medfører at vi oftere kommer i kontakt med den narsissistiske dimensjon. I forhold til den tidligere redegjørelse av det senmoderne samfunn (jf. avsnitt 4), tilbyr Jensen her et interessant bud i forståelsen av hvordan noen samfunnsmessige tendenser kan *disponere* enkelte mennesker til å utvikle en patologisk grad av narsissisme. Med utgangspunkt i Gabbards (1998, jf. avsnitt 5.4.) tidligere omtalte oppdeling, oppdeler Jensen narsissisme i to separate kategorier: *den hypersensitive narsissist* og *den arrogante narsissist*. Den hypersensitive projiserer grandiositeten over på andre mennesker, og baserer sin eksistensberettigelse på deres bekreftelse av en. Den hypersensitive har derfor ikke ”kontroll” over eget selvverd, men fokuserer på egen fremtoning i håp om å få den ”livsviktige” bekreftelse av andre (Jensen, 2006, pp. 40-41). Forfatteren

postulerer at denne form for adferd kan være resultat av en internalisert uhensiktsmessig barn-foreldre-relasjon, hvor barnet over tid har bygget seg opp en forestilling om et ”betinget selvverd” (ibid.). Dette skal forstås som en skjevhet i barnets oppvekst, hvor barnet oppfyller foreldrenes behov enn omvendt – en forestilling om at man kun er noe så lenge det er noen som bifaller en. *Den arrogante narsissist* representerer den mer selvopptatte person jf. diagnosen i DSM-5. Man er også her avhengig av andres bekræftende respons, dog anses disse narsissister som værende mer tykkskinnede mhp. frykten for kritikk fra andre. Den arrogante narsissist utviser som regel større ekshibisjonistisk adferd og fremhever grandiose selvfremstillinger, hvor vedkommende setter seg selv over andre og gir seg selv særegne rettigheter (ibid., p. 42). Adferden hos både den hypersensitive og den arrogante narsissist kan ses som forsvar mot den ovennevnte intethetsfølelse og de depressive følelser som oppstår i forbindelse med det å komme i kontakt med denne (ibid., p. 44).

6.1.1. Utviklingsmessige faktorer

Selv om Jensens teori primært fokuserer på den prosess hvorved den enkelte inntar forskjellige personlighetsmessige posisjoner her og nå, kommer han også kort inn på de utviklingsmessige faktorer mhp. hvorfor noen utvikler en særlig tilbøyelighet til å innta en særlig grandios posisjon på det narsissistiske spektrum. Som nevnt ovenfor, kan en ”betinget oppvekst” legge til rette for en skjev utvikling, hvor utelukkende prestasjoner legges til grunn for selvverd. Barnet har en iboende ekshibisjonistisk innstilling som det retter ut mot andre i håp om å bli anerkjent og bekræftet i sin utvikling. Ifølge Jensen (2006, p. 37) er det nettopp i dette stadiet at feilutviklingen *kan* finne sted, hvor barnets primære omsorgsperson f.eks. enten kan avvise barnets forsøk på å utfolde seg eller neglisjere barnet, som fører til en følelse av å være likegyldig. Det avgjørende ligger i at den voksne reagerer anerkjennende overfor barnet *i forhold til den utviklingsmessige fase* barnet befinner seg i. Jensen relaterer således utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse til ”*forældrenes faseinadækvate respons på barnets naturlige narsissistiske udfoldelser*” (2006, p. 38). Ved å referere til bl.a. utviklingen av Winnicotts *falske selv* (Winnicott, 1965 if. Jensen, 2006), kan det spekuleres om barnet etterfølgende – i stedet for å komme i kontakt med en angstfylt tomhetsfølelse – kompenserer gjennom å innta den rolle som hans/hennes

foreldre legger opp til. Dette gjør barnet mer reaktivt enn proaktivt, hvor selvet de-
sentraliseres og plasseres i den annen. Når denne forestilling internaliseres vil dep-
ressive følelser bli tilbakevendende idet personen kontinuerlig tilstreber å være noen
andre enn den han/hun er – en ambisjon som i bunn og grunn er dømt til å mislykkes
(ibid., p. 38).

Ovenfor har vi belyst hvordan Jensen (2006) betrakter narsissisme i en særlig sen-
moderne optikk, hvor særlige tendenser medfører at vi generelt oftere inntar en posi-
sjon på den narsissistiske dimensjon enn tidligere. Tilsynelatende bygger dette på en
senmoderne frykt for å komme i kontakt med den tomhet som er grunnleggende i vår
eksistens. Vi har også berørt noen overordnede hypoteser omkring de utviklingsmes-
sige faktorer som gjør noen av oss særlige sårbare enn andre. Hvordan kan dette for-
stås mht. den nærværende oppgave fokus på de unge mellom 18 og 25?

6.1.2. Det unge ideal og kroppen

Som beskrevet i avsnittet om senmoderniteten, hevder Jensen (2006, p. 159) at vi i
dag har å gjøre med en forlenget ungdomstid, hvor ”det unge ideal” fremelskes. Da
ungdommen er forbundet med å etablere en identitet og finne seg selv, vil man derfor
innta den narsissistiske posisjon oftere enn når man blir eldre. Når ungdomstiden for-
lenges, formodes det at mennesker i dag generelt kommer i kontakt med den narsis-
sistiske dimensjon oftere og i en lengere periode enn tidligere (ibid.). I tråd med hans
forkastelse av menneskets kjerne, blir det derfor noe ironisk at især mange unge drar
ut i verden for å ”finne seg selv”, da dette er en misjon som er dømt til å mislykkes.
En annen konsekvens av et forsterket og forlenget ungeideal er, ifølge Jensen (ibid.),
et økt fokus på kroppslige prestasjoner. I forlengelse av denne spesifikke tendens,
kan man således danne en hypotese om at den økte tilstrømming til bl.a. treningssent-
rene delvis kan forstås som et ønske om anerkjennelse av andre for ens kroppslige
prestasjoner. Kroppen blir derfor en eksternalisert kompensasjon for en indre tom-
hetsfølelse og den angst som denne skaper. Dette særlig utsnitt av Jensens teoretise-
ring er utvilsomt noe vi vil ta med til den senere analyse og diskusjon.

Vi vil også kort nevne et annet vesentlig aspekt ved denne teori, nemlig narsissismens vesen i forhold til andre lignende fenomener. I sin kritiske diskusjon av Christopher Laschs (1979) verk om narsissisme, peker Jensen (2006, p. 50) bl.a. på at narsissisme blir anvendt som et slags diffust negativt moteord, som her relateres til nærmest alle negative sosiale tendenser i det amerikanske samfunn på slutten av 1970-tallet. Som motsvar, er Jensen mer tydelig i sin definisjon av begrepet: I motsetning til lignende fenomener, som f.eks. egoisme og egosentrisme, handler narsissisme ikke om for lite empati, men tvert imot om *for mye empati* – i betydningen av at narsissisten bruker uhensiktsmessig mye tid og ressurser på å fokusere på hvilke tanker andre gjør seg om vedkommende, og fremstille seg selv deretter (ibid., p. 35). Denne konkrete hypotese opplever vi som værende særlig verdifull i forståelsen av den psykologiske *rettethet* mot andre som kjennetegner mennesker med alvorlige narsissistiske personlighetstrekk.

6.1.3. Oppsummering

Fra et vitenskapelig ståsted, er denne tekst om narsissisme radikal idet den bygger på et meget bredt vitenskapsteoretisk grunnlag. Den oppgir den etablerte kjerneforståelse av selvet, og hevder at dette opplevde kjerneselv bygger på det faktum at vi mennesker inngår i noen bestemte selvkonstituerende relasjoner over lang tid, hvilket medfører at vi *opplever* selvet som en stabil størrelse. Selv om dette i høy grad minner om Kenneth Gergens (1999) forståelse av selvet og personligheten, kritiseres denne da Gergen utgår fra at personligheten *alltid* har vært relasjonell. Jensen (2006, p. 91), på sin side, hevder at den relasjonelle personlighet har oppstått i takt med den hastige samfunnsutviklingen som vi er en del av, hvilket må sies å være en særlig radikal forståelse av personlighetsbegrepet. Med henvisning til egne ”tverrkontekstuelle” opplevelser, uttrykker forfatteren at han har problemer med å forestille seg et egentlig kjerneselv i lys av at han selv konstant inntar nye roller beroende på de relasjoner han inngår i (ibid., p. 92). Personlighetens fleksible og relasjonelle natur blir derfor en forutsetning for det senmoderne menneskes evne til å håndtere hurtige sosiale skift. Denne konstruksjonistiske forståelse har vært gjenstand for mye kritikk (e.g. Jørgensen, 2008, p. 17) de siste årtier, men er, i vår oppfattelse, en interessant

motvekt til vår praktiske og teoretiske psykodynamiske erfaring, hvor de bredere sosialpsykologiske refleksjoner gjør seg mindre gjeldende.

Et annet punkt er hans utvelgelse av teori i skapelsen av en ny forståelse av narsissisme. Det kan diskuteres om det oppstår særlige vitenskapsteoretiske utfordringer når man trekker på en bred vifte av psykodynamisk teori, samtidig som ideen om en intrapsykisk kjerne forkastes. I Jensen (2006, pp. 94-109) personlighetsteori, hvor han anvender Freuds begreper *over'jag* til å betegne en bestemt kontekst, *det'et* til å betegne våre oppvekstbetingelser og *jeg'et* som den agerende instans og et konglomerat av *overjag'et* og *det'et*, opplever vi det uklart i hvilken grad han ser denne modell som en tro forlengelse av Freuds personlighetsstruktur. Med hensyn til f.eks. *det'et*, er vi usikre på hva de oppvekstbetingede faktorer innbefatter – også når man her heller ikke berører evt. genetiske disposisjoner (ibid., p. 95). Denne teoretiske redegjørelse kommer langt mindre dybden omkring de oppvekstmessige vilkår enn de ovennevnte psykodynamiske teorier. Selv om dette sannsynligvis ikke har vært forfatterens intensjon fra starten, fører det unektelig til at vi kun sitter vi igjen med noen overordnede ideer vedrørende utviklingsmessige faktorer, og hvorfor noen oftere inntar den grandiose posisjon på det narsissistiske spektrum.

I vår optikk finner denne teori sin styrke i dens integrasjon av noen bestemte overordnede samfunnsmessige tendenser i forståelsen av hvordan patologisk narsissisme kan gi seg til uttrykk på individnivå, både mht. den klassiske arrogante narsissist (jf. DSM-5) og den mindre betonte hypersensitive narsissist. I langt større grad enn i tidligere nevnte teorier, dannes det her konkrete hypoteser omkring hvordan narsissisme, både normal og patologiske narsissisme, relaterer seg til bl.a. det unge identitets-søkende individ, hvor det tydeliggjøres hvorfor nettopp narsissisme er et tidstypisk problem blant denne aldersgruppe. Da Jensens narsissismeteori bygger på en sammensatt integrativ forståelse, hvor flere anerkjente teoretikere på tvers av vitenskapsteoretiske felt inndras, tilbyr den også et interessant vitenskapsteoretisk alternativ mhp. den nærværende oppgaves komplementær-pragmatiske tilgang til besvarelsen av problemstillingen.

6.2. Thomas Ziehes sosialisasjonsteori

Den neste teoretiker vi ønsker å fokusere på innenfor det sosialpsykologiske perspektiv er den tyske professor i pedagogikk Thomas Ziehe (1983), som, i samarbeid med Herbert Stubenrauch, utgav verket *Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser*. Selv om dette er en omfangsrik tekst som primært har fokus på narsissistiske tendenser på et normalpsykologisk plan, formår den, i våre øyne, å komme særlig i dybden med noen bestemte mekanismer i det senmoderne; især mhp. problemer relatert til unges hverdag. Ziehe introduserte begrepet *den nye sosialisasjonstype* allerede i sin masteravhandling *Pubertät und Narzissmus* (Ziehe, 1975), som i likhet med Riesmanns (1985, jf. avsnitt 4.2.) *sosialkarakter* peker på den prosess hvormed individet utvikles på bakgrunn av det pågjeldende samfunns normer og trekk.

I forbindelse med den nye sosialisasjonstype, står tradisjonenes oppløsning sentralt; intet er gitt på forhånd og de nye senkapitalistiske samfunnsstrukturer tilbyr nye muligheter for tydingen av oss selv (Ziehe, 1983, p. 25). Det er her tale om en *kulturell frigjøringsprosess* hvorved betydningen av objektive struktureringer samt tradisjonelle symboler reduseres (ibid., p. 31). Ziehe fremhever flere konkrete konsekvenser ved disse nye samfunnsendringer som får stor betydning for ungdommens nye sosialisasjonsform.

Overordnet har vi å gjøre med en *identitet i kontinuerlig bevegelighet* (ibid., p. 30). Den enkeltes identitet er i dagens samfunn blitt til et moratorisk avprøvningsprosjekt. Den fastlåste normbaserte identitet anses derfor som *passé*. Mediers innvirker uunngåelig i vår hverdag i form av en *”bevidsthedsindustri [som] eksplosjoner af forestillinger, drømme og fantasier, som ikke engang de mest radikale utopister i det forrige århundrede havde kunnet forestille sig”* (Ziehe, 1983, p. 30). Denne endring medfører et stadig større press på individet mhp. selv å skulle navigere mellom disse uendelig mange valgmuligheter, hvilket unektelig innebærer en lang rekke fravalg av drømmer og muligheter. Når denne evne til å navigere isoleres i den enkelte, oppstår en høy grad av psykologisk og sosial anstrengelse som mange samfunnsborgere i dag ikke har forutsetninger for å håndtere (ibid., p. 31).

6.2.1. Adskillelsen av det subjektive og det objektive

Videre pekes det på at gapet mellom det subjektive og det objektive, i form av hhv. en ”overopphetning og nedkjøling av samfunnet”, utvides (ibid., p. 31f). Samfunnets innredes, ifølge Ziehe (1983, p. 32), gradvis mer i henhold til en rasjonalistisk og formaliserende teknokratisering, hvor mange institusjonaliserte relasjoner for mange kan oppleves ”kalde”. Når arbeidsoppgaven formaliseres orienteres vi oss mer mot de subjektive aspekter ved arbeidet. I denne forlengelse oppfatter vi den hyppig omtalte ”evnen til hyppig omstilling” i nordiske jobbannonser som værende symptomatisk for denne nye diskurs, hvor medarbeiderens relasjonelle kompetanser gis høyere prioritet i forhold den ”tekniske” utførelse av de konkrete arbeidsoppgaver. Ziehe (ibid.) hevder at det skjer en overopphetning av det subjektive som følge av avtradisjoneringen, hvor den enkelte borgers orientering mot andre, i håp om sosial anerkjennelse, kommer i sentrum for det psykiske arbeidet. Med tradisjonenes oppløsning nedbrytes også den stabile og forutsigbare biografi (barndom-skoleutdannelse-jobb) som selvtilstrekkelig livsmål, og erstattes av fokus på muligheter for lykke og nytelse, og savnet etter disse når de ikke imøtekommes (ibid., p. 35). Forbruksvarer kan, ifølge Ziehe (ibid., p. 36), anvendes til å utfolde indre potensialer og bidrar dermed til å forme den enkeltes selvforståelse. I dagens samfunn konfronteres vi ikke bare med uendelige drømmer, men også det faktum at flere av dem er uopnåelige – en realitet som avfører utilstrekkelighetsfølelser hos mange. Overordnet ser vi altså et behov for å sette anførselstegn rundt ordet *fri* i den omtalte *kulturelle frigjøring*. Vi har tidligere diskutert bl.a. informasjonsteknologiens inntog i mange unge menneskers liv, hvor vi, i lys av Ziehes kritiske utlegning av de aktuelle samfunnsforhold, kan postulere at disse former for innvirkning tjener som en kontinuerlig påminnelse om muligheter og deres begrensninger. Ziehe går så langt som å hevde at vi har et slags forbruksansvar for å bevise egne personlighetsfremskritt – ”den social-konventionelle plikt til, at ”jeg skal blive noget”” (1983, p. 37).

6.2.2. Konsekvenser for unge

Hvis vi ser på de spesifikke aspekter ved disse samfunnsendringer som berører særlig unge, fremheves også her kroppen og det unge ideal som vesentlige. *Formbarhet* er, ifølge Ziehe (1983, p. 37), et kjernebegrep i det senmoderne. Kropp og vektleggingen av formbarhet kommer i spill når vi i dag, mer enn noen gang tidligere, foku-

serer på kropp, kost og kosmetikk. Våre kropper er blitt gjenstand for hyppig (selv)iakttagelse, og vi legger et stort ansvar på oss selv i forhold til den måten vi *former* vårt ytre på i dag. Den negative konsekvensen ved dette, er at vi er blitt særlig sensitive for egne mangler (ibid.).

Videre peker Ziehe på et misforhold omkring de unges posisjon i samfunnet i dag. Som nevnt ovenfor vokser det frem et ungdomsideal – en ”erotisk, æstetisk og kommunikativ myte” (ibid., p. 44) – som ikke bare dagens ungdommer lever etter, men som står sentralt som målestokk i mange voksne menneskers bevissthet. Det ironiske er at ungdommen også samtidig utgrenses og diskrimineres som ”den overflødige generasjon”, hvilket gjør seg særlig gjeldende på jobb- og utdanningsmarkedet (ibid., p. 45). For unge skapes det tilsynelatende en fiktiv forestilling om at man står overfor ubegrensede muligheter, hvilket avføder et krav til de unge om at kontinuerlig skal kunne begrunne deres fravalg i denne mulighetsstrøm. Dette forhold styrkes ytterligere i form av at ungdommen, i motsetning til de fleste voksne, ikke har den samme hverdagsrutine ”å hvile i”, som kan dempe de mange inntrykk og påvirkninger som man utsettes for (ibid.). Unge er mindre sosialisert i deres hverdagsbevissthet når det kommer til å forholde seg til de påvirkninger de utsettes for; deres subjektivitet er, ifølge Ziehe (1983, pp. 46-47) mer åpen; deres biografi er mindre fastlagt. Deres sosiale antenner rettes i langt større grad ut mot omverdenen som gjør dem særlig sårbare.

For å eksemplifisere og aktualisere denne sårbarhet ytterligere, ønsker vi igjen å trekke frem de sosiale mediers plass i mange unge menneskers liv. I takt med at sosiale medier er blitt velutviklede og såkalte *smartphones* er blitt nærmest allemannseie, er det blitt betraktelig lettere for mange unge i dag å iscenesette seg selv (søke anerkjennelse) overfor et stort publikum, på tvers av tid og rom. I forbindelse med at flere og flere unge i dag legger ut såkalte *selfies* på forskjellige sosiale medier, spekuleres

det, blant både psykologer, samfunnsforskere, journalister etc.²⁴, om dette kan ses i relasjon til det økte kroppsfokus, det økte behov for ytre bekreftelse og således en omfattende narsissismeproblematikk blant mange unge i dag.

Ut fra det ovenstående, kan vi se at det blir pekt på en spenning mellom det å både bli idealisert (gjennom det ”det unge ideal”) og utgrenset (som ”den overflødige generasjon”) i dagens samfunn. Teknokratisering har ført til en økt instrumentalisering av samfunnet, samtidig som subjektiviteten får større plass i det psykiske arbeide. Ungdommen har heller ikke på samme måte de hverdagslige rutiner å ”hvile i”. Disse faktorer kan formodentlig bidra med å spesifisere hvilke særlige psykologiske utfordringer som gjør seg gjeldende i forståelsen av den økende narsissismeproblematikk. Kort oppsummert, kan vi begynne å ane konturene av et samfunn hvor den enkeltes selv destabiliseres av den hyppig omtalte tradisjonsoppløsning – en tendens som medfører at vi søker andre arenaer for anerkjennelse nettopp for å få en fornemmelse av vår egen eksistens. Samtidig presses en evig strøm av drømmer og forestillinger ned over oss, primært fra mediene – en tendens som Ziehe relaterer til en *ekspropriasjon* av det senmoderne individ: ”Frisættelsen skaber nye områder for ekspropriationens mekanismer [...] Det frisatte rum er selv forstrukket of for-fortolket af de nye samfundsmæssige medier” (1983, p. 34). Det er ytterligere noe som tyder på at de aktuelle samfunnstendenser medfører at de ovennevnte tendenser forsterkes ytterligere i ungdomstiden, hvor (1) identiteten/biografien ikke er fastlagt, hvor (2) fastlagte rutiner ennå ikke stabiliserer hverdagen, hvor (3) kropp og utseende spiller en sentral rolle i selvbedømmelsen, hvor (4) sosiale medier utgjør en lett tilgjengelig arena for ekstern bekreftelse m.fl.

²⁴ Eksempelvis har Stinne Kaasgaard (2014, p. 88) i kvinnemagasinet Eurowoman skrevet artikkelen *#migmigmig* om forskjellige former for såkalte *selfies*, og belyst denne nye internettrends relasjon til narsissisme. Videre har psykologiske forskningsartikler undersøkt relasjonen mellom bruk av sosiale medier og grad av narsissisme: Ong et al. (2011, p. 184) fant bl.a. indikasjoner på at unge med en høy NPQC-R-score (Narcissistic Personality Questionnaire for Children-Revised), oftere enn andre generer innhold om seg selv på de sosiale medier – en adferd forfatterne formoder kan relateres til deres behovet for å regulere det (oppblåste) selvilde. Panek, Nardis & Konrath (2013, p. 2010) fant ytterligere støtte til denne hypotese, hvor resultatene også indikerte at unge college-studenter bruker forskjellige sosiale medier til ulike selvpromoterende formål.

6.2.3. Forelder-barn-relasjonen

I sin omfattende teoriredegjørelse omkring samfunnstendensenes innvirkning i dag, kommer Ziehe (1983, pp. 68-76) også i dybden omkring de konsekvenser disse kan ha for forelder-barn-forholdet. Tanken om at barnet er en forlengelse av en selv, gjør seg fortsatt gjeldende blant mange foreldre (ibid., p. 68). Det hevdes at barnet ikke bare er et produkt, men også et prosjekt om en fremtid som skal virkeliggjøres, og henger sammen med den ovennevnte tro på at alt kan *formes*. I lys av den tidligere nevnte ”teknokratiseringskulde”, får nære relasjoner økt betydning. I den forlengelse håper mange, ifølge Ziehe (ibid., p. 77), å få mye igjen i deres nære relasjoner, både med partner men også med barnet. Sagt på en annen måte, indikeres det at mange barn i dag skal oppfylle særlige kompenserende behov hos foreldrene. For mange foreldre oppstår en spenning mellom på den ene side å oppnå egne drømmer og på den annen side å imøtekomme barnets behov. Med moderskapsideologiens død, oppleves ikke moderrollen, for disse personer, som tilstrekkelig (ibid.). Vi velger å fremheve følgende fra Ziehes kapittel *Selvets sårbarhet*:

”Ses i relation til barnet betyder dette: På den ene side skal barnet give løfte om stabilisering, det skal være til helt for os, således som vi skal være helt nærværende for barnet. Vi har på den anden side næppe befundet os i en historisk situation, hvor ambivalensen over for barnets behov og ”umættelighed” har kunnet erfares mere tydeligt. Thi – og med rette! – findes der stadig flere mødre og fædre, som siger til sig selv: ”Men jeg vil også leve!” ” (Ziehe, 1983, p. 77)

I relasjon til dette, påstår Ziehe videre at...

”[...] der i denne forbindelse også er tale om de voksnes problemer med selvet. Samt om, hvorledes de voksne på grund af de nuværende kulturelle udviklinger er tilbøjelige til at benytte deres barn til at stabilisere sig selv på narcissistisk måde [...] Dette betyder [...] at vi må spørge om hvorvidt barnet opleves af ”de narcissistisk trængende” forældre som en del af deres eget selv” (ibid., p. 78)

Hvilken betydning får dette aspekt for vår forståelse av utviklingen av narsissisme blant unge i dag? Det formodes at de ambivalenser som foreldrene opplever omkring deres egne behov og barnets behov, forplanter seg i barnet som selv blir særlig sårbart for narsissistiske krenkelser. På et intrapsykisk plan, snakker Ziehe (ibid., p. 80) om hvorledes barnet, grunnet foreldrenes utilstrekkelig imøtekommelse av dets behov, danner seg falske introjekter av foreldrene for å verne om den narsissistiske skuffelse herpå. Dette negative forhold mellom falske gode introjekter og en utilstrekkelig realitet kan gjøre individet særlig sårbart senere i livet. Begrepet *resonans* angir den avgjørende selvbekreftende prosess som finner sted mellom barnet og de primære omsorgsobjekter, eller som senere kan finne sted mellom personen (barnet) og ungdoms-/voksenlivets sosiale verden (ibid., p. 87). Den psykiske belastning skal forstås som en mangel på *resonans*, hvor personen forsøker å kompensere ved å tilstrebe nye resonansopplevelser via vennskap, kolleger etc. Hvis denne skrappe følelse av resonans destabiliseres, skjer det en såkalt *resonansfattigdom* som slår igjennom negativt på flere livsområder (ibid., p. 88). Vi ser med andre ord at Ziehes resonansbegrep kan bidra til å tydeliggjøre hvorfor noen mennesker er særlig psykisk sårbare i dagens hastige skiftende sosiale verden, og hvorfor noen, som konsekvens av utilstrekkelig behovsimøtekommelse i tidlig alder, blir avhengig av resonansopplevelser i andre relasjoner i ungdoms- og voksenårene.

6.2.4. Oppsummering

Ziehes (1983) styrke, mht. nærværende oppgaves fokus, er dens bidrag i forståelsen av narsissistiske tendenser primært på et overordnet normalpsykologisk plan, men formår også å se på disse tendensers innvirkning på et mer intrapsykisk nivå. I vår optikk presenterer Ziehe noen nye begreper og observasjoner som hjelper oss å komme i dybden med det pågjeldende felt. I forhold til Jensen (2006) fokuseres det her på noen av de samme tendenser, bl.a. kroppen og det unge ideal, tradisjonenes oppløsning og overgangen til en mer komplekst og, på mange måter, instrumentell sosial verden. Hvor vi i forbindelse med Jensen fokuserte på hans narsissismeteorologi som retter seg inn mot en bredere aldersgruppe, presenterer Ziehe noen flere normalpsykologiske tendenser og stiller skarpt på den hverdag som mange unge mennesker

er en del av, og skaper samlet sett et mer komplementært bilde av hvordan narsissisme kan gjøre seg gjeldende i det senmoderne.

Vi opplever at Ziehes (1983) verk, gjennom begrepene *kulturell frisettelse* og *ekspropriasjon*, meget presist ”pin-pointer” noen av de sosialpsykologiske konsekvenser som vi selv har bemerket. Bl.a. hvordan informasjonsteknologien og mediene kontinuerlig (jf. *ekspropriasjon*) besetter vår bevissthet og presenterer oss for uendelige forestillinger og drømmer i henhold til en senkapitalistisk logikk. Peter Thielst (1989) forstår Ziehes begrep på følgende måte: ”Den kulturelle ekspropriation fungerer som en velmenende, men klam hånd, der styrer individet i retning af de forbrugs- og livstilstilbud, som penge og politik ønsker realiseret” (1989, p. 122). Med andre ord, ser vi antydninger til en politisk og økonomisk struktur som legger opp til et hav av ”muligheter”, som flere personer i dag finner det utfordrende å navigere rundt i, og som får alvorlige konsekvenser for mange. Dette bidrar til å opprettholde en tilbakevennende følelse av utilstrekkelighet, hvilket utgjør en tilbakevennende psykisk belastning for især unge.

Med Ziehes (1983) primære fokus på disse samfunnstendensers konsekvenser for skolevesenet og dets pedagogiske innretning, blir dog vanskelig å si noe konkret om de utfordringer som oppstår i en klinisk psykologisk sammenheng. Dens funksjon i denne oppgaves henseende (jf. Wilbers kvadrantmodell) blir derfor å belyse noen generelle tendenser og dekke det sosialpsykologiske (den intersubjektive kvadrant) i den samlede integrative forståelse – et perspektiv som tilsynelatende også kan gjøre rede for en del av de intrapsykiske mekanismer mellom mor og barn som den nye samfunnsstruktur *kan* bære med seg. Ziehes ovenfor nevnte resonansbegrep har tydelige fellestrekk til bl.a. Kohuts teoretisering om selvobjekt (jf. avsnitt 5.3.1. i denne oppgave), samtidig som han trekker på Alice Miller (Ziehe, 1983, p. 84f) i sin grunnleggende forståelse av narsissisme, hvor de sårbare aspekter ved narsissisme fremheves langt oftere enn de arrogante (jf. avsnitt 5.4.).

6.3. Twenge & Campbells ”narsissismeepidemi”

Det siste av våre tre sosialpsykologiske perspektiver, er Twenge og Campbells verk omkring den såkalte narsissistiske epidemi – *The Narcissism Epidemic* (2009) – hvor de, med utgangspunkt i det amerikanske samfunn, peker på en lang rekke ”samfunnsmessige” symptomer på en generell narsissistisk trend. Fra et vitenskapelig ståsted, adskiller de seg derfor fra Jensen (2006) og Ziehe (1983) idet de *ikke* har til hensikt å presentere en dybdegående analyse av de samfunnsmessige tendensers innvirkning på den enkelte personlighet/selv, men deskriptivt å redegjøre for det store omfang av disse narsissistiske trender. I henhold til Wilbers kvadrantmodell, plasserer perspektivet seg derfor under den mer *interobjektive* kvadrant. Verket trekkes her frem, da man effektivt evner å peke på en lang rekke avgrensede problematikker, som utspringer av et økt ”epidemisk nivå” av narsissisme i samfunnet. I *The Narcissism Epidemic* (Twenge & Campbell, 2009) omtales alt fra foreldres valg av tøy til deres spedbarn til boligkjøperes overvurdering av egen økonomisk kjøpekraft i forbindelse med finanskrisen i 2008. Samtidig fokuseres det på en annen form for narsissisme enn den som primært gjorde seg gjeldende hos Ziehe (1983) og Jensen (2006), nemlig den arrogante (*self-inflated*) uttrykksform – det vil si narsissistiske kulturelle tendenser som bygger opp om en gjennomgående overvurdering av egne evner, som, ifølge Twenge og Campbell (2009), skaper noen svært negative konsekvenser for de enkelte samfunnsborgere.

Med sitt deskriptive utgangspunkt listes en lang rekke tendenser, eller ”epidemiske symptomer”, opp. Vi vil i det følgende belyse noen utvalgte narsissistiske tendenser som vi formoder har innvirkning på unge, og som kan disponere unge til å utvikle patologiske narsissistiske trekk.

Innenfor dette perspektiv beveger man seg innenfor en alternativ mer ”diagnose-tro” tradisjon hva gjelder forståelsen av narsissistiske trekk, hvor bl.a. den såkalte *Narcissistic Personality Inventory*-verdi (NPI) (Raskin & Terry, 1988 if. Twenge & Campbell, 2009, p. 20) anvendes i bedømmelsen av den enkeltes ”grad av narsissisme” – en individuell score som tar avsett i hvordan respondenten forholder seg til 40 ulike utsagn i et spørreskjema. Disse besvarelsen kan deles opp i hhv. *autoritet, ekshibisjonisme, utnyttelse av andre, selvberettigelse, selvtilstrekkelighet, overlegenhet* og

forfengelighet (ibid.) – faktorer som ligger nært opp til de tidligere nevnte diagnosekriterier i DSM-5 (jf. avsnitt 3.3.). Vi ser, med andre ord, en mer kvantifisert operasjonalisert narsissismeforståelse, som således ikke har til hensikt å skape en dypere forståelse av disse trekks innbyrdes ”mening” for den enkelte, som vi har sett i forbindelse med de psykodynamiske teoretiske perspektiver. I henhold til den nærværende oppgaves definisjon av narsissisme, nemlig en redusert evne til regulering av selvfølelse, vil slike undersøkelser utelukkende gi indikasjoner omkring de manifeste narsissistiske trekk. Dog kan slike spørreskjemaer være egnede når det kommer til å danne seg et overordnet tilstandsbilde omkring forekomsten av slike narsissistiske tendenser på et mer generelt samfunnsmessig plan.

Da de øvrige teorier primært vektlegger en narsissistisk sårbarhet eller sensitivitet, kan de følgende faktorer anvendes i forståelsen av utviklingen av et ”oppblåst” grandios selv, og fungerer dermed som et interessant alternativ til den senere analyse og diskusjon. Det skal understrekes at denne litteratur sikter seg inn mot et bredere publikum, og baserer seg på forfatterens egne observasjoner samt undersøkelser gjort med spørreskjemaer utviklet for å måle såkalte narsissistiske trekk. Man kan derfor hevde at den har en litt mer populærpsykologisk tilgang til feltet enn de tidligere anvendte teorier, dog velger vi i stedet, ved å ha denne faktor i mente, å fremheve noen av disse utvalgte tendenser som vi antar vil komplementere forståelsen av narsissisme i dagens samfunn. Verket er på mange måter en tung kritikk av de narsissistiske diskurser som er under utvikling i dagens senmoderne samfunn. Man inndrar derfor en lang rekke ekstreme eksempler i rettferdiggjørelsen av disse kritiske standpunkt. Den tar primært et oppgjør med verdier og holdninger i det amerikanske samfunn, og vi vil derfor behandle disse kritikker med forbehold, da den nærværende oppgave retter seg inn mot tendenser i Danmark og i de øvrige nordiske land.

6.3.1. Foreldrestil

Den første faktor omhandler foreldrestil i dagens samfunn, som, ifølge forfatterne, er en av de mest sentrale årsakene til at mange barn, unge og senere voksne utvikler narsissistiske trekk (Twenge & Campbell, 2009, p. 73). Det hevdes at man, i motsetning til tidligere generasjoner hvis dominerende foreldrestil var preget av autoritet og

respekt, nå gir *barnet* for mye autoritet og for mange valgmuligheter. Dette bygger, ifølge forfatterne, på en tilsynelatende trend om at det blir viktigere og viktigere for dagens foreldre å få deres barns aksept (ibid.). I stedet for å fremme høyt selvvverd og beslutningsevne, hevdes det at man her dyrker narsissisme i barnet (ibid., p. 74). Dette gir seg utslag i den måte man forhandler med barn på i dag, hvor de beslutninger som tas i forhold til barnets hverdag i for høy grad er resultat av barnets egne ønsker. Samtidig behandler man barn som ”prinser” og ”prinsesser”, som alltid, grunnet foreldrenes manglende evne til å sette foten ned, vinner krangler innad i familien. Der savnes, med andre ord, langt mer autoritet fra foreldrenes side, hvor tydelig rammer og realitetsorientering skaper de beste oppvekstvilkår. Ifølge forfatterne (ibid., p. 79) er det oppstått en vesentlig misforståelse blant mange amerikanske foreldre om at barnets selvvverd økes og gjøres mer robust hvis det blir fortalt gjentagende ganger at det er spesielt og unikt. Man anser dog at dette som regel er en dårlig gjenspeiling av barnets faktiske evner (ibid.). Videre tas det et oppgjør med de psykodynamiske teorier som relaterer utviklingen av narsissisme til kalde og neglisjerende foreldre, hvilket det – ifølge Twenge og Campbell – finnes lite empirisk bevis for:

“Some early psychodynamic theorists believed that narcissism resulted from cold, neglectful parents, but empirical data has not supported that conclusion very strongly except in some forms of vulnerable or covert narcissism. More modern behavioral theories argue that narcissism instead arises from inflated feedback – if you’re told over and over that you are great, you’ll probably think you are great.” (2009, p. 80)

Igjen bemerker vi oss at man her opererer med en annen forståelse av narsissisme og dens psykiske fundament. Vi ser her en konseptualisering av narsissisme som utspringer av en ”sen-behavioristisk” tilgang med utgangspunkt i det observerbare – det umiddelbart rapporterte – hvor de underliggende mekanismers betydning ikke tilskrives større betydning. Innlæringen av de arrogante selvforståelser kobles derfor direkte til foreldrenes hengivenhet, manglende grensesetting samt dyrkelse av barnet. Konsekvensen er derfor at foreldrene ikke gjør barnet tilstrekkelig robust i forhold til den tøffe realitet ”der ute”. Dessuten fremheves det, især hva gjelder amerikanske foreldre, at man oppfordrer til å prioritere egen karriere og suksess fremfor det å

etablere nære relasjoner – et tendens som stimulerer narsissistiske trekk, idet den unge ikke bevisstgjøres tilstrekkelig om viktigheten av interpersonelle ferdigheter og verdier, men utelukkende fokuserer på egen vinning (ibid., pp. 85-86).

6.3.2. Celebriteter og medier

Her tar man utgangspunkt i en amerikansk undersøkelse som viser at nyheter om celebriteter er den raskest voksende journalistikk i USA (Twenge & Campbell, 2009, p. 90). Det refereres samtidig til en spørreundersøkelse med en lang rekke kjente mennesker, som pekte på en markant høyere grad av narsissisme blant celebriteter enn hos andre, hvor især reality-TV-stjerner kom høyt på lista. Følgende lanseres begrepet *superspreaders* som betegner en negativ trend blant især unge i dag hvor man inntar de samme narsissistiske holdninger og adferdsformer, som celebritetene kjennetegnes for. I disse reality-TV-seriene står, ifølge Twenge og Campbell (2009, p. 91), materialisme, forfengelighet og antisosial adferd særlig høyt. En annen faktor er at disse narsissistiske celebriteter formodentlig ikke har de samme sperrer som andre når det kommer til det å få oppmerksomhet i medier etc. – et aspekt som både sier noe om disse menneskers økede synlighet i dagens mediebilde og, mer overordnet, at noe tyder på at narsissistiske personlighetstrekk er "adaptive" i dag (ibid.). Som tidligere nevnt, trekker forfatterne på ekstreme eksempler for å rettferdiggjøre deres kritikk, dog er disse observasjoner viktige, ikke fordi de nødvendigvis forteller noe om alles hverdag, men gir, i våre øyne, vesentlige indikasjoner på at narsissistiske praksis gradvis legitimeres og synliggjøres for mange i dag. Videre henvises det til en spørreundersøkelse av 18 til 25-årige i USA som viste at "det å bli berømt" var et avgjørende mål for deres generasjon, samt en poll fra 2006 av unge i Storbritannia som stilte et enkelt spørsmål: "Hva er viktigst her i verden?" Her handlet de fleste svar om det å bli berømt, bli rik og få et godt utseende (ibid., p. 93). I 2005 fremla forfatterne en måling, som viste at 31% av elever i high school forventet å bli berømt. Delte man opp gruppen i henhold til familiens inntekt, var tendensen størst blant de barn hvis foreldre tjente minst (ibid., p. 95). Twenge og Campbells (2009) funn kan, tar man deres kulturelle utgangspunkt i betraktning, si noe om mange barn og unges tilsynelatende behov for oppmerksomhet og en trang til å være *noe* eller *noen*. Mediebildet synliggjør kanaler for potensiell berømmelse, hvor det å få oppmerksomhet og bli

kjent spiller en viktig rolle. Om celebriteter har en tilsvarende innvirkning på unge danske, er dessverre usikkert, dog vet vi at det i Danmark og øvrige nordiske land finnes både en aktiv "sladderpresse" samt en lang rekke forskjellige reality-TV-shows²⁵ som er populære, særlig blant unge. At lignende tendenser, formodentlig i en mildere grad, finner sted i de nordiske land, er derfor ikke utenkelig.

6.3.3. Internett og jakten etter oppmerksomhet

Det siste element fra Twenge og Campbells (2009) verk, som vi her anser som vesentlig, er internettets betydning – et aspekt vi tidligere har vært inne på i forbindelse med vår diskusjon av de nye sosiale medier. Twenge og Campbell (ibid., p. 107) omtaler den nye elektroniske verden vi i dag lever i som Web 2.0 – hvor internettsider som MySpace, Facebook og YouTube skaper en internettkultur hvor man dyrker den enkelte evne til å promotere seg selv. Det handler ikke bare om å fremheve egne sosiale prestasjoner og eskapader, men samtidig å understreke overfor venner og bekjente at *de* ikke er der "hvor tingene skjer". Feriebilder handler dermed i mindre grad om å ta vare på minner, og mer om å "poste" bildene på Facebook for å forsikre seg om at verden følger med på hva som skjer (ibid.).

Ifølge forfatterne, har de sosiale nettverk den unike egenskap at man har mulighet for å skape seg en ny web-basert identitet – en faktor som gjør at forskjellen mellom fantasi og virkelighet forminskes (ibid., p. 113). Utover dette, hevdes det, at de sosiale medier stimulerer brukerne til å fremheve deres forføngelige og narsissistiske sider; deres utseende, deres kjæresters utseende, deres vellykkethet på forskjellige sosiale arenaer osv.:

"Social networking sites shape the ways teens and twentysomethings view their worlds, and mold the malleable personality of young people like clay. Just as animals evolve and change to fit into their environments, young people are becoming more narcissistic to fit into the demands of the new digital world" (Twenge & Campbell, 2009, p. 112)

²⁵ Eksempelvis påpeker en internettartikkel i Berlingske Tidene (2004, Danskerne topper UNESCOs reality-show liste) at Danmark er det landet i verden, som ifølge UNESCO, har flest såkalte "reality-stjerner" i forhold til innbyggertall.

Vi inndrar ovennevnte sitat da den, i likhet med Ziehes (1983) tidligere omtalte begrep omkring *formbarhet*, peker på en vesentlig sosial dynamikk i mange unge menneskers hverdag. De mange drømmer, forestillinger og muligheter som unge presenteres for i dag, skaper et premiss om at alt og alle kan formes til å bli noen andre – bli ”bedre” versjoner av seg selv. Det legges vekt på at sosiale medier legger opp til en narsissistisk praksis som mange unge i dag tilstreber å leve etter. Hva gjelder de sosiale medier kan det derfor være særlig belegg for påstanden om at vi har å gjøre med et samfunn som ikke bare legitimerer, men faktisk også stimulerer barn og unge til selvdyrkelse og selvscenesettelse. Hva gjelder internettrender, kan man formode at de ovennevnte trender også gjør seg gjeldende i Danmark og de øvrige nordiske land. Målinger har vist at de nordiske land ligger i verdenstoppen hva gjelder bruk av Facebook i forhold til innbyggertall, hvor eksempelvis Danmark i 2012 hadde over 3 millioner aktive brukere (Friis, 2012, over 3 mio danskere nu på Facebook).

6.3.4. Oppsummering

Hvordan kan vi integrere Twenge og Campbells *The Narcissism Epidemic* (2009) i den nærværende oppgaves integrative forståelse av narsissisme? Den stiller utvilsomt skarpt på noen spesifikke trender som gjør seg gjeldende blant unge i dag. De trender gjør seg kanskje til uttrykk på andre måter og i en annen grad i de nordiske land, men mye tyder på at noen av de samme trender går igjen. Foreldrestil er antagelig den trend som er tettest knyttet opp mot kulturen. Twenge og Campbell (ibid., p. 263) nevner i noen få setninger de skandinaviske lands vektlegning av kollektivism (i form av våre velferdssamfunn) som potensielle buffere mot den form for narsissisme som gjør seg tydelig i USA. Amerikanske foreldre lærer ofte deres barn at det å prestere og "stå ut" er viktige attributter. Den mye omtalte *jantelov* kan man inkludere her, som værende en av disse buffermekanismer (ibid.). Hansen (2008, p. 21) har i denne forbindelse kommentert at det i Danmark har eksistert en vesentlig mer dempet tradisjon hva gjelder ukritisk ros av barn, da skandinaviske kulturer, i forhold til nordamerikanske, generelt har vært mer tilbakeholdende mht. følelsesmessige uttrykkelse. Når det kommer til kjendisdyrkelse og i høy grad de sosiale medier på nettet, kan flere av Twenge og Campbells (2009) postulater være innsiktsgivende. Overordnet synes det å eksistere en sosial diskurs om at synliggjørelse er lik med

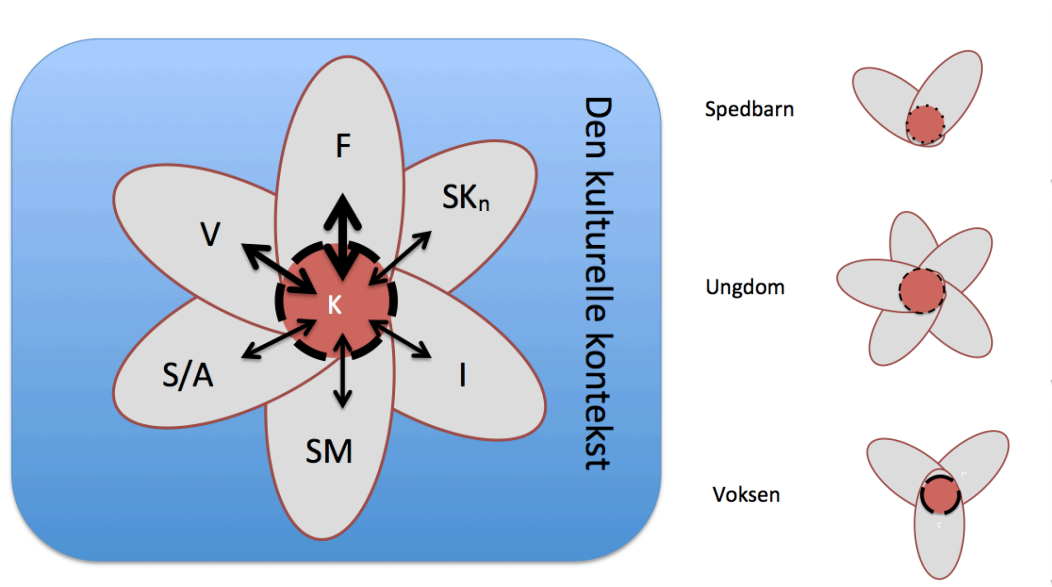
vellykkethet; at berømmelse for mange er tilværelsens ultimative mål. Går vi tilbake til Jensens (2006) idé om at narsissisme handler om flukten fra den eksistensielle tomhet, kan dette unektelig ses i et nytt lys, samtidig som Ziehe (1983) hevder at dagens unge ikke ser den fastlagte biografiske utvikling fra barndom-skole-utdannelse-jobb som være tilstrekkelig. Er det samfunnets stabile innretning og materialistisk velstand som medfører at man ønsker noe *mer*, nemlig en særlig type anerkjennelse som kun kan oppnås gjennom andres bekreftelse (en diskurs som lever i beste velgående)? I det kommende analyseavsnitt vil vi forsøke å sette noen av de ovennevnte teories postulater sammen, og derigjennom generere noen nye hypoteser omkring sosialpsykologiens bidrag til forståelsen av patologisk narsissisme og hvordan den gjør seg gjeldende i dagens samfunn.

7. Analyse

Etter å ha redegjort for de ulike teoretiske anskuelser omkring bidragsgivende faktorer for forståelsen av narsissistisk personlighetsforstyrrelser, vil vi i den kommende analyse – gjennom å bevege oss på tvers av vitenskapelige gjenstandsfelt – generere noen nye potensielle forståelsesrammer mhp. utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse (NPF) blant unge i dagens nordiske samfunn. I redegjørelsen diskuterte vi de enkelte teoriers styrker og begrensninger i relasjon til den valgte problemformuleringen – et aspekt som det er særlig viktig å holde i mente i den kommende integrative analyse. I denne prosess vil vi i tråd med Wilbers *kvadrantmodell* forsøke å gå utover de ulike teoriens umiddelbare appliserbarhet i forhold til den nærværende problemformuleringen. Analysen vil dermed forsøke å generere noen postulater som er særlige verdifulle i besvarelsen av den nærværende oppgaves problemformulering, og som vi håper vil bidra med nye overordnede perspektiver i belysningen av det aktuelle problemfelt – aspekter som det (som vi vil diskutere avslutningsvis) er verdt å stille særlig skarpt på i et behandlingsmessig henseende.

Som en forutsetning for å fremstille den kommende analyse på en så effektiv og oversiktlig måte som mulig, presenterer vi innledningsvis en illustrerende modell som vil bistå oss og leseren som et manøvreringsverktøy i det komplekse samspill mellom de *intrasubjektive* (jf. psykodynamisk), *intersubjektive* (jf. Jensen (2006) og Ziehe (1983)) samt *interobjektive* (jf. Twenge & Campbell (2009)) kvadranter/perspektiver. Denne modell skal heller ses som et verktøy rettet direkte mot forståelsen av den konkrete narsissismeproblematikk enn som en ”uttømmende” avspeiling av de unges psykososiale vilkår, hvor vår tverrteoretiske tilgang kommer til uttrykk.

7.1. Propellmodell

Overordnet ønsker vi med den overstående modell å innfange den komplekse sosiale hverdag som gjør seg gjeldende for mange unge i dagens samfunn. I henhold til de psykodynamiske teories antagelse om eksistensen av en såkalt grunnleggende menneskelig "kjerneessens", har vi, i midten av modellen, plassert det vi antar som værende en konstituerende kjerne-/selvstruktur (markert "K"). Denne struktur anses, som det har blitt redegjort for tidligere, å utgjøre en sentral rolle i personens evne til opprettholde en følelse av agentur, fornemmelse av kontinuitet, og evne til å regulere selvfølelsen – psykiske egenskaper som i all hovedsak relateres til den tidlige omsorgsgiver-barn-dyaden og potensielle medfødte tilbøyeligheter. Rundt kjernen i figuren symboliserer "bladene" de ulike sosiale kontekster som unge inngår i og preges av, bl.a. familien ("F"), skole/arbeid ("S/A"), venner ("V"), fritidsaktiviteter/interesser ("I"), og andre sosiale kontekster ("SK 1, 2, etc.") – arenaer som blir særlig belyst innenfor det sosialpsykologiske perspektiv. Selv om "propellbladene" er like store, antar vi eksempelvis at forhold i familien innehar den vesentligste påvirkningskraft jf. "de brede" vs. "de tynne" piler. Da pilene utgjør "påvirkningsretninger", ser vi ut fra modellen at det formodes at den unge inngår i et interaktivt samspill med sine omgivelser, hvor han/hun ved siden av å være mottaker av inntrykk, holdninger og opplevelser, også utgjør en aktør som, i forskjellig grad, bevirker til å forme, respondere og revidere de sosiale vilkår. Vi har ytterligere en formodning om at den valgte aldersgruppe i forbindelse med deres identitetsutvikling er

mer åpne og dermed mer mottakelige for ytre påvirkning (jf. den ”stiplede” sirkel om kjernen). Kjernens ”styrke” eller kjernens ”karakter” antas dermed, som nevnt, å være primært relatert til den tidligere barn-omsorgsgiver-interaksjonen, samt øvrige individuelle faktorer; eksempelvis traumatiske opplevelser og/eller iboende fysiologiske (temperamentale) forskjeller.

Som det har blitt redegjort for i innledningen betrakter vi patologisk narsissisme som bestående av signifikante mangler i den intrapsykiske kapasitet mht. å fastholde og regulere selvfølelse, med sideløpene uhensiktsmessige interpersonelle strategier for å takle motgang og situasjoner som kan forringe selvbildet (Pincus & Lukowitsky, 2010, p. 426). Videre har vi sett hvordan man gjennomgående har identifisert både det vi har betegnet som en *arrogant* og en *hypersensitiv* uttrykksform for NPF, hvor den første bl.a. i større grad er forbundet med en tilbøyelighet til å fremstille seg selv på en grandios måte – og dermed ”søker rampelyset i en evig dans for bekreftelse”, mens den siste heller opprettholder det prekære grandiose selvbilde ved å forholde seg årvåken overfor andres reaksjoner og heller skyr sosiale situasjoner som betraktes å utgjøre en trussel mot det sårbare selvbildet (jf. avsnitt 5.4.). Vi vil i de kommende avsnitt presentere utvalgte analytiske antagelser som strekker seg på tvers av kvadrantene, hvor vi kontinuerlig vil ta utgangspunkt i elementer i den ovenstående modell. Formålet med den kommende analyse er derfor å selektere sentrale elementer fra de valgte teorier og derigjennom kontekstualisere og således forhåpentlig øke vår forståelse av den valgte problemformulering.

7.2. Dannelsen av et sårbart selv i en senmoderne familiesituasjon

Da vi har tatt utgangspunkt i psykodynamisk teori, tas det avsett i en antagelse om intrapsykiske kjernestrukturer som i stor grad hviler på de tidligste erfaringer med primære omsorgsgivere. Hertil foreligger det samtidig en antagelse om at denne tidligste ”strukturering” eller ”organisering” av personligheten vil inneha en overbærende rolle for barnets emergende evne til å bl.a. tolke inntrykk og regulere de kognitive og affektive aspekter i relasjon til selvbildet. Vi anser det dermed som vesentlig å belyse noen av de aktuelle omsorgsgiver-barn-utfordringer som kan gjøre

seg gjeldende i det senmoderne samfunn – med andre ord, hvordan er utviklingsprosessen mot en stabil selvstruktur i dag potensielt utsatt? Med utgangspunkt i hhv. psykodynamisk og sosialpsykologisk teoretisering, har vi bemerket oss at det tilsynelatende eksisterer noen ”patogene” tendenser i det senmoderne samfunn som kan ha negativ innvirkning på den tidligste mor-barn-dynamikken.

Ut fra våre valgte teoretiske perspektiver er det særlig de psykodynamiske teoriene som bidrar til en potensiell forståelse av hvilke utviklingsmessige faktorer som kan gjøre seg gjeldende i den helt tidligste utviklingen av NPF. Både selvpsykologien og ego-objektrelasjonspsykologien anser, som det er blitt redegjort for, utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse å representere en patologisk selvstruktur, selv om de dog varierer mht. deres forståelse av ”selvstruktur” og hvorvidt man skal anse dette som en arrestasjon – mangelfull utvikling (jf. avsnitt 5.3.) eller som en patologisk strukturering – en identitetsdiffusjon (jf. avsnitt 5.2.). De er dog relativt enige om at den patologiske utviklingen av NPF er betinget av den tidligste oppvekst, hvor både Kernberg og Kohut kan hevdes å plassere det omtrentlige tidspunktet for tilstandens epigenetiske startpunkt et sted mellom 2 og 6 år (Kohut & Wolf, 1978, p. 182; Kohut, 1977, p. 179; Kernberg et al., 1989, p. 14f), hvor den senere voksne manifestasjon av lidelsen må forstås i relasjon hertil.

7.2.1. Turbosamfunnet og ressursfordeling

Som tidligere påpekt kan samfunnet i dag betegnes som et ”turbosamfunn” (jf. avsnitt 4.5.), hvor bl.a. Dencik (2005, p. 102f) hevder at enkelte familier er bedre rustet til å kompensere for samfunnets hastige sosiale skift, i det de kan fungere som bl.a. et intimitetsreservat, en bekreftelsesinstans eller en psykologisk stabilitetssone. Som vi har redegjort for, relaterer både Kohut (jf. avsnitt 5.3.6.), Kernberg (5.2.5.), Jensen (6.1.1.) og Ziehe (6.2.3.) utviklingen av patologisk narsissisme til en omsorgssituasjon som har vært preget av bl.a. manglende innføling med barnets behov. Man kan dermed stille seg undrende til hvordan dette gir seg til uttrykk i de familier som *ikke* formår å tilby et slikt reservat. Allerede i samfunnets hastige omskiftinger kan man anta at det foreligger en fare for at iboende behov hos barnet ikke blir tilstrekkelig

møtt eller ”overstimulert” – en tilsynelatende vesentlig komponent i forbindelse med utviklingen av en narsissistisk personlighetsstruktur.

Et moment som går igjen både hos Jensen (2006) og Kohut og Wolf (1978) er graden av empatisk speiling som står til rådighet for barnet på dens utviklingskurs. Som det ble redegjort for i avsnitt 5.3.1., anser Kohut bl.a. at kvaliteten av omsorgsgiverens speiling er av vesentlig betydning for at barnet evner å fornemme seg selv, blir bevisst på egne kapasiteter, og gradvis igjennom såkalt ”optimal frustrasjon” opparbeider en rudimentær opplevelse av eget selv. I denne prosess vektlegger Kohut og Wolf (1978, pp. 181-184) den potensielle aversive betydningen et usikkert forankret selv hos omsorgsfiguren kan ha for barnets utvikling, hvor omsorgspersonene, i kraft av en nedsatt evne til å forstå barnets behov og signaler, i høyere grad responderer ut fra deres egne. Sagt på en annen måte, står barnet i risiko for ikke i tilstrekkelig grad å få internalisert faktiske forhold og i stedet blir skjevt speilet av moren. Jensen (2006, p. 124) vektlegger på sin side at mange foreldre i dag, grunnet høy prioritering av egne karrieremessige og personlige ambisjoner, ikke formår å utvise tilstrekkelig empati overfor egne barn. Vi kan med andre ord se indikasjoner på at noen barn i utsatte familier står i risiko for å bli understimulert, og lever i for høy grad i henhold til de voksnes premisser og behov, snarere enn sine egne. I forlengelse av dette finner vi Jensens poengtering om at mange foreldre i dag, i stedet for å tilby stabilt samvær, ”kjøper seg fri” fra dårlig samvittighet f.eks. ved å dra på tur til fornøylesparker særlig interessant (ibid.). I takt med en stadig større deltagelse i arbeidslivet hos begge kjønn, et stadig høyere krav om effektivisering, kompetanseutvikling etc. kan vi se antydninger til at det å forvalte tid og krefter, og opprettholde en balansegang mellom familie og andre forpliktelser, kan utgjøre en utfordring for især (men ikke utelukkende) ressursvake familier. Hvis vi kontekstualiserer Kohuts (1977; Kohut & Wolf, 1978) begrep om optimal frustrasjon og omformende internalisering, som ligger til grunn for at barnet i økende grad makter å romme en økende grad av frustrasjon, samt erverver et stadig mer realitetsorientert og selvtilstrekkelig selv, kan man stille seg spørrende til i hvilket omfang denne prosess i tilstrekkelig grad finner sted i dagens travle familier, hvor et begrenset samvær med foreldrene og mange hurtige skift ofte er tilfelle. Da barnet i dag, i kontrast til tidligere, oftere er nødt til å forholde seg til mange personer som er ”ansatt” for å dekke dets behov (mor, far, barnehage, besteforeldre, søsken etc.) (jf. avsnitt 4.5. og Dencik (2005, p. 29)), kan man også

stille seg spørrende til i hvilken grad disse er rustet til å *følge* barnets stadige omskiftende utvikling, og hvilken konsekvens dette har for en senere utvikling av en narsissistisk problematikk.

Med henblikk på optimal frustrasjon kan man med Twenge og Campbells (2009, jf. 6.3.1.) poeng omkring dyrkelse av egne barn også si at foreldrene fort kan komme i en posisjon hvor de ikke "utruster" deres barn tilstrekkelig. Twenge og Campbell (2009, p. 77) hevder at mange foreldre i dag mangler autoritet, noe som muligens kan relateres til mange unges vanskeligheter med å skille mellom faktiske og forestilte evner. Da barnet i dag blir behandlet som "prins" og "prinsesse", er signalet foreldrene oftere gir til deres barn at de er unike og spesielle, til forskjell fra å betone deres allmenne menneskelige verdi (uavhengig av funksjon og evner), og derved formidler en aksept for den personen barnet rent faktisk *er*. Dette kombinert med en hengiven eller overinvolvert foreldrestil, kan det, dermed ut fra en selvpsykologisk optikk, tenkes å resultere i at barnet ikke i tilstrekkelig grad blir "frustrert nok" til å få utviklet en adekvat fornemmelse av egne evner og begrensninger.

7.2.2. Barnet som et objekt for narsissistisk gratifikasjon

Et ytterligere aspekt som vi ønsker å fokusere på mht. mor-barn-relasjonen i det senmoderne samfunn, er den tilsynelatende tendens til å utnytte barnet mhp. egen narsissistisk gratifikasjon. Flytter vi igjen fokus på Twenge og Campbell (2009, p. 81), pekes det på at det i dag er viktig for mange foreldre å få deres barns aksept. De nevner at mange senmoderne foreldre kan behandle deres barn som sin egen "beste-venn" – dvs. at det tar seg til uttrykk som en vennsksrelasjon, enn som et desidert foreldre-barn-forhold. I forlengelse av slike dynamikker, hevder Ziehe (1983, p. 78) at mange foreldre, i lys av de aktuelle kulturelle utfordringer, blir særlig narsissistisk trengende, hvorpå nettopp barnet kan komme til å oppfylle et kompenserende behov for forelderen (jf. avsnitt 6.2.3.). Barnet kan således betraktes som en forlengelse av deres foreldre, enn å utgjøre en person i egen rett. Ser vi dette i lys av Kohuts (1977; Kohut & Wolf, 1978) begrep om selvobjekt (jf. avsnitt 5.3.1. og 5.3.6.), kan man hevde at barnet blir en form for selvobjekt i de(n) voksnes bevissthet, snarere enn det motsatte. Barnet innehar derfor en funksjon av å stabilisere foreldrenes prekære selv-

fornemmelse. I redegjørelsen berørte vi et av Kohuts (1979) casestudier – *Two Analyses of Mister Z* – hvor nettopp dette tema ble eksemplifisert. Kohut (1977, p. 189) betoner hvordan noen av disse foreldre responderer selektivt overfor deres barn ut fra deres eget usikre selv, hvilket medfører at barnet ikke i tilstrekkelig grad får imøtekommet sine ulike behov, og dermed ikke får etablert en forankret selvfornekkelse.

Vi har i vår egen hverdag bemerket hvordan en rekke sosiale medier florerer av bilder av foreldre med deres egne barn i påfallende ”regisserte” situasjoner. Det private fotoalbum gjøres nå ukritisk til en gjenstand for offentlig validering. Utover dette, ser vi stadig flere indikasjoner på at mange foreldre legger enorme mengder tid og penger i deres barns fritidsaktiviteter. Det ville naturligvis vært meget reduksjonistisk å hevde at slike egenobserverte tendenser var desiderte uttrykk for en egentlig ”narsissistisk bruk” av barnet, men vi trekker dette inn da slike mer ”hverdagslige” uttrykk *kan* i enkelte tilfeller representere et uttrykk for nettopp dette. Kernberg (1970, p. 59) har utover å hevde at barnet kan utgjøre en funksjon for foreldrenes usikre selvbylde, også poengtert at barnet kan bli satt i en posisjon innad i familien, hvor de bl.a. kan bli behandlet som værende spesiell eller ”geniet”; den som innehar kapasiteten til å utfylle familiens ambisjoner – en tendens som han hevder kan prege den etterfølgende narsissistiske relatering til andre (jf. 5.2.5.).

7.2.3. Aggresjonens rolle

I forlengelse av det ovenstående kobler særlig Kernberg (1970, jf. 5.2.5.) den narsissistiske bruken av barnet til en persipert underliggende aggresjon hos mor. Det er i denne sammenheng viktig å poengtere at det er barnets *opplevelse* av morens likegyldighet og/eller aggresjon overfor det, som utgjør det sentrale momentet for hvorvidt barnet danner den narsissistiske selvstruktur. Da dette anses som værende et viktig aspekt i utviklingen av NPF, vil vi i dette avsnitt forsøke å trekke inn noen sosialpsykologiske tendenser som potensielt kan bidra til å skape et klima som barnet kan oppfatte kaldt og truende. I dette henseende vil vi trekke frem særlig to mulige bidragsgivende faktorer hvor den ene relaterer seg til den voksnes ”selvrealiseringsprosjekt”, mens den andre omhandler det faktum at mange familier lever under generelt mer stressbetonte hverdagsbetingelser. Jensen (2006, pp. 123ff) eksemplifiserer det

første momentet ved å bl.a. å peke på at arbeidet for mange er blitt en dominerende anerkjennelsessfære, og dermed et "livsprosjekt", hvor det stabile familiemiljø med nære relasjoner står i en utsatt posisjon. Jobben er i dag i større grad enn tidligere blitt en arena for det personlige selvrealiseringsprosjekt, og handler i større grad i dag om prestisje og identitet, fremfor å kun utgjøre en økonomisk *nødvendighet* (ibid.). Med utgangspunkt i denne nye tendens formoder vi at man i enkelte familier verdsetter den prestisje og mulighet for sosial anerkjennelse forbundet til jobben i så stor grad at familien kan komme til å fylle en mer sekundær rolle – den etablerte familien kan dermed for enkelte oppleves som en stadig mer begrensende faktor i denne selvrealiseringsprosess. Et annet aspekt hertil kan være Ziehes (1983) bemerkning om at mange foreldre i dag opplever en tydelig diskrepans mellom barnets behov og egen trang til "å leve" (jf. 6.2.3.), hvilket vi antar implisitt innebærer at barnet, i et eller annet omfang, blir et slags hinder som foreldrene kan komme til å forakte. I lys av dette kan man forestille seg at den voksne både på et mer eller mindre bevisst plan kan komme til å utvise denne frustrasjon i det "påtvungede" samvær med barnet – et omsorgsklima som barnet kan oppfatte som frustrerende, aggressivt eller direkte avvisende. I relasjon til moment nummer to kan man på lignende vis, men på et mer generelt plan, hevde at dagens familiehverdag er sterkt preget av et overordnet krav om effektivitet, fleksibilitet og omstillingsparathed. Vi ser for oss at dette kan komme til å innvirke negativt på familien bl.a. i form av et høyt stressnivå – "en kortere lunte" og lavere toleranse overfor større eller mindre konflikter. Den aggresjonsladede omsorgsgiver-barn-relasjonen som barnet opplever, trenger dermed ikke utelukkende assosieres til en mer egosentrisk, fraværende forelder, men kan også muligvis gjøre seg gjeldende som en konsekvens av en generelt stressende senmoderne familiehverdag. Når vi her har skissert opp noen potensielle sosiokulturelle og sosialpsykologiske betraktninger omkring tilstedeværelsen av frustrasjon og aggresjon i den senmoderne familie, skal det også nevnes at mer individuelt gitte faktorer som barnets og foreldrenes temperamentelle tilbøyeligheter, trekk, men også omsorgsgiverens egen psykiske tilstand, i sterk grad kan tenkes å gjøre seg gjeldende. Kernberg (1970, p. 58) nevner f.eks. konstitusjonelle faktorer som intensitet og terskel for utløsning av vrede, grad av toleranse for å oppleve angstpregede situasjoner og en hypersensitivitet hva gjelder aggressive impulser som viktige medvirkende faktorer for barnets evne til å integrere aggresjon. I forlengelse av dette, kan man tenke at både omsorgsgiverens og barnets temperamentelle tilbøyeligheter, og hvordan disse harmoniserer

med hverandre, kan ha en stor betydning for hvordan den enkeltes omsorgsgiver-barn-dyade forløper.

7.2.4. Oppsummering

Vi har dette i avsnitt belyst den potensielle innvirkning som en senmoderne familie-kultur kan ha mhp. etableringen av et sårbart narsissistisk selv – et selv som ofte forblir sårbart gjennom barnets oppvekst, og som kommer særlig i spill i ungdomsårene og den tidlige voksenalder. Ser vi dette i forhold til vår egen modell, har vi derfor fokusert på kjernens ("K") påvirkning i de tidlige leveår (jf. figuren øverst til høyre). Denne del av analysen har tatt primært avsett i de psykodynamiske teoretiske postu-later mhp. utviklingen av patologisk narsissisme, hvor vi har tilstrebet å kontekstuali-sere disse ved å trekke på de valgte sosialpsykologiske teorier samt egne observasjo-ner. I visshet om at den selvpsykologiske og ego-objektrelasjonsteoretiske kon-septualisering av utviklingen av NPF divergerer på flere punkter, har vi forsøkt, i henhold til vår komplementære tilgang, å fokusere på de vesentligste aspekter innen-for begge, hvor vi f.eks. har tatt for oss både Kernbergs vektlegning av aggresjon, samt Kohuts mer generelle syn på viktigheten av empatisk tilstedeværelse i en sen-moderne kontekst.

7.3. Narsissisme i den unges hverdag – vedhol-dende, forsterkende og korrigerende faktorer i det senmoderne samfunn

I de kommende analyseavsnitt, flytter vi fokus fra barnets grunnleggende selvutvik-ling til den nærværende oppgaves valgte aldersgruppe; unge mellom 18 og 25 år. Her tar vi utgangspunkt i at den grunnleggende selvstruktur er mer eller mindre fastlagt, dog anser vi det som værende vesentlig å belyse enkelte vedholdende, forsterkende samt korrigerende faktorer som vi formoder gjør seg særlig gjeldende i det valgte alderstrinn. Det antas derfor at selvstrukturen er under kontinuerlig utvikling hele livet igjennom, hvor mange unge opplever å stå overfor en rekke valg og sosiale skift i overgangen fra tenårene til den tidlige voksenalder, hvilket gjør dette til en kritisk

periode. Med utgangspunkt i vår modell, stiller vi nå skarpt på de sosiale kontekster som utgjør mange unges hverdag i de senmoderne nordiske samfunn, hvor målet er å oppnå nye potensielle forståelser mhp. hvordan unge påvirkes og i hvilken grad disse påvirkningskilder kan bidra til å vedlikeholde eller i verste fall forverre en underliggende narsissistisk problematikk. I likhet med det foregående avsnitt, beveger vi oss også her på tvers av Wilbers kvadranter; vi tar avsett i *den arrogante* og *den hypersensitive* konfigurasjon (jf. den intrasubjektive kvadrant) og betrakter disse i lys av noen overordnede samfunnsmessige og kulturelle tendenser (jf. den intersubjektive og interobjektive kvadrant).

7.3.1. Ny voksentid og etablering av nære relasjoner

Først og fremst ser vi etableringen av nye nære kjæreste- og vennerelasjoner samt det å flytte fra hjemmets trygge og forutsigbare rammer som noe av det vesentligste ved det aktuelle alderstrinn. Her interesserer vi oss især for hvordan en narsissistisk sårbarhet kommer i spill under disse nye sosiale omstendigheter, hvor den førnevnte mangel på selvregulering og de dertilhørende særlige interpersonelle strategier gjør seg gjeldende. Til tross for at Kernberg (1998a, pp. 205-207) hevder at en narsissistisk personlighetsstruktur må ses i lys av den tidligste mor-barn-relasjonen, nevner han dog et vesentlig aspekt som har særlig betydning for det kommende avsnitt, nemlig at denne patologiske struktur kan ”slipes av” i nye kjærlighetsrelasjoner. Her snakker vi om noen sjeldne kjærlighetsrelasjoner hvor forholdet, til tross for de negative konsekvenser som relateres til den ene parts narsissistisk struktur, vedvarer, hvor partene etter gjentagende konfrontasjoner gradvis får et innblikk i de pågjeldende uhensiktsmessige mønstre. Man erverver herigjennom innsikt i de patologiske forestillinger, hvilket kan bidra til at den narsissistiske strukturerte person i større eller mindre grad er i stand til å ”legge fra seg” de uhensiktsmessige forsvarsmønstre, og integrere mer gunstige forestillinger om selv og andre (ibid.). Kernberg (ibid.) taler lignende om at, på tross av at den narsissistiske person har etablert et massivt forsvarsverk, foreligger det ofte samtidig et underliggende håp om at hans eller hennes kyniske tilgang til verden vil kunne beseires. En nærmere analyse av de relasjonelle aspekter ved narsissistisk personlighetsforstyrrelse anser vi derfor for å være hensiktsmessig. Videre anser vi det relasjonelle aspekt som værende av særlig betydning

i dagens hastige samfunn, da det formodentlig er viktigere i dag enn noensinne tidligere å besitte evnen til å etablere intime relasjoner som man kan "hvile i" og utvikle seg selv i. På tvers av den unges sosiale arenaer (jf. "bladene" i *propellmodellen*) er således den sosiale kompetanse avgjørende; en kompetanse som ofte er sterkt redusert i forbindelse med en narsissistisk personlighetsstruktur. Dersom den narsissistisk strukturerte person hverken opplever en form for kompenserende/korrigerende intim relasjon eller mottar behandling, kan man forestille seg at denne forsterkes ytterligere i voksenlivet, hvor deres patogene forestilling om at verden grunnleggende sett utgjør et kaldt og truende sted, blir konsolidert. I lys av Twenge og Campbells (2009) gjennomgang av en rekke sosiokulturelle tendenser som eksisterer i det vestlige samfunn, hvor deres grunnleggende tese er at man kan tale om et egentlig legitimering av selvhevdelse, selvdyrkelse og egosentrisme, og hvor et økende fokus på individuelle fremfor kollektive gevinster gjør seg gjeldende, kan man anta at enkelte narsissistiske "strategier" faktisk kan være mer gunstig i dag enn tidligere. Dette er en senmoderne tendens som, utover å legitimere en generell grad av narsissisme, kan bidra til en uheldig fastholdelse av mennesker med en narsissistisk personlighetsstruktur i en negativ posisjon. Vi ser, med andre ord, et samfunnsmessig klima som på mange måter samsvarer med den narsissistiske symptomatologi, hvilket innebærer at mulige korrigerende opplevelser er sjeldnere i dag enn tidligere. Det finnes derfor tilsynelatende enkelte fordeler ved å være i besittelse av en narsissistisk personlighet, da bl.a. evnen til å "selge seg selv" står sentralt. I en rekke sosiale kontekster er evnen til å danne flere overfladiske relasjoner avgjørende i etableringen av større sosiale nettverk, hvor behovet for beundring, ønsket om andres oppmerksomhet og et tilsynelatende god selvtillit (jf. diagnosekriteriene i DSM-5) kommer godt med. Med henblikk på den pågjeldende aldersgruppe kan denne faktor bli ekstra fordelaktig, idet det å skape noen sosiale rammer for ens nye "løsrevede" tilværelse blir et viktig aspekt. På en annen side, er vi av den oppfatning, i forhold til senmoderne teorier om et flyktig samfunn, at de nære relasjoner er viktigere enn tidligere – intime relasjoner som ofte etableres i løpet av den tidlige voksenalder (jf. vår aldersgruppe 18-25 år). Personer med en grunnleggende narsissistisk personlighetsstruktur har, som vi allerede har redegjort for, formodentlig en dyptliggende frykt for å bli avvist og i prosessen ved å gi seg hen til andre. Vi kan med andre ord hevde at særlig *arrogante* narsissister besitter en viss fordelaktig kompetanse hva gjelder etableringen av mange hyppige og overfladiske relasjoner, dog kan det å fastholde samt utvikle en dypt og

tillitsfullt relasjon til andre kan tenkes å bli problematisk. Narsissister som tilhører det *hypersensitive* spektrum, har antageligvis utfordringer både med det å kunne skifte mellom flere sosiale relasjoner og evne til å etablere dypere relasjoner, da disse, ifølge Kohut (1977, p. 193) årvåkent søker etter tegn på avvisning hos andre.

7.3.2. Behovet for bekreftelse

I forlengelse av at vi tilsynelatende lever i et mer narsissistisk samfunn hvor mange mennesker kjemper om selvhevdelse, er det derfor ikke utenkelig at det oppstår en slags konkurranse omkring det å tiltrekke seg mest oppmerksomhet, gjennom å være den ”dyktigste”, ”sterkeste”, ”vakreste” etc. Når en slik konkurranse gjør seg gjeldende i en alder hvor den unge fortsatt er lett påvirkelig grunnet en ikke-fastlagt identitet (jf. bl.a. Ziehe (1983), avsnitt 6.2.2.), kommer disse nye ”se på meg”-tendenser til å ha en stor innvirkning på den utsatte unges selvutviklingsprosess. Internett og sosiale medier som Facebook, Twitter, Instagram og YouTube kommer således til å utgjøre en fundamentalt endret sosial hverdag for de unge gjennom å tilby en lang rekke kanaler for selvscenesettelse og selvpromotering. Som Twenge og Campbell (2009, jf. 6.3.3.) nevnte tidligere, spiller disse nye sosiale arenaer en gradvis større rolle i vår sosiale hverdag, og baserer seg i all hovedsak på den enkeltes selvfortelling – dvs. ”hva tenker du?”, ”hva gjør du?”, ”hva liker du?” osv. De nye teknologiske nyvinninger representerer tilsynelatende en helt særlig instans for vedlikeholdelse (og muligvis forsterkning) av allerede narsissistiske personlighetstrekk. Da disse sosiale medier er interaktive, tilbyr de ikke kun en form for iscenesettelse, men også en konstant adgang til bekreftelse på tvers av tid og sted. Ses dette i relasjon til både Kohut (1977, p. 5) og Kernbergs (2004, p. 51) betoning av narsissistens underliggende tomhetsfølelse og lengsel etter ytre bekreftelse, kan man hevde at den senmoderne teknologi alltid tilbyr en bevissthetsfyllende funksjon – de har derigjennom mulighet for å ”flykte” fra den eksistensielle angst (jf. også Jensen, 2006) som oppstår i forbindelse med deres patologiske selvstruktur. Den måte hvorpå man her omgås sosialt, utspiller seg i langt større grad i samsvar med ”den kvantitative” overfladiske omgangsform enn med de intime ”kvalitative” relasjonsformer. Vi ser derfor antydning til et paradoks om at de sosiale medier bidrar med narsissistens livsnød-

vendige bekreftelse, samtidig som de utgjør et falsk substitutt for det egentlig underliggende behov for de nære (potensielt korrigerende) relasjoner.

Utover de nye sosiale medier, utgjør internett også en viktig strøm for reklamer, drømmer og forestillinger, et aspekt Ziehe (1983, jf. 6.2.2.) anser som særlig betydningsfull i ungdomsårene. Disse ”strømmer” presenterer måter å være en annen på; måter å forbedre seg selv på. Sett i en narsissistisk optikk, kan også denne senmoderne tendens fungere som en vedholdende faktor, nettopp fordi det setter selvet og selvets (potensielle) overfladiske vellykkethet i sentrum – et teknologisk univers som kan utgjøre en flukt fra det å skulle forholde seg til seg selv og egne personlige begrensninger.

7.3.3. Vennskaper og gruppepåvirkning

I tiden omkring den sene ungdomstid og tidlige voksenalder spiller venner en betydelig rolle i forhold til den enkeltes identitetsprosess, hvor konformitetsdynamikker og sosialiseringprosesser kommer i spill. Disse relasjoner får ofte stor innflytelse mht. hvordan den unge sosialiseres inn i noen særlige omgangsformer, hvor den enkeltes evne til å reflektere kritisk over egne valg i flere tilfeller er redusert. Det stadig økende fokus på trening og kropp (jf. Jensen, 2006, jf. 6.1.2.) kan eksempelvis bidra til et legitimert ”overfokus” på dette innad i forskjellige grupper, hvor dyrkelse av eget selv og kropp blir den normerte parameter for vellykkethet. Dermed ser vi ikke bare en generell legitimering av narsissistiske tendenser, men også særlig legitimitetsdynamikker innad i ulike grupper. I henhold til modellen i analysens innledning, antar vi derfor at graden av narsissistisk dyrkelse i den unges omgangskrets kan få en avgjørende betydning for hvordan personen kommer til å vektlegge en indre vs. ytre målestokk for selvverd og selvaktelse.

Som bl.a. Kernberg (1970, p. 60) beskriver, har narsissisten en tilbøyelighet til både å idealisere, men like hurtig devaluere andre mennesker, hvilket forringer deres evne til å etablere trygge og langvarige relasjoner. Med utgangspunkt i disse forsvarsmekanismer, samt deres manglende evne til empatisk innføring med andre, står de i fare for å igangsette en selvbekreftende prosess hvor de ofte ender med å bli avvist av

andre. I forbindelse med Ziehes (1983, jf. 6.2.1.) *adskillelse av det subjektive og det objektive*, er vi i langt høyere grad orientert mot det psykiske/subjektive i dag, hvor man generelt er langt mer bevisst omkring hvilke sosiale kompetanser vi forventer av andre. Senmoderniteten karakteriseres ved en høy geografisk og sosial mobilitet, (hvor vi lettere kommer i kontakt med andre mennesker) hvilket gjør det lettere å basere våre vennskaper på felles interesser og preferanser enn på geografiske tilhørighet (jf. avsnitt 4.5. omkring Giddens' (1991, p. 8) ”rene forhold”). I denne forbindelse, kan vi låne den danske psykolog Bo Møhls (2006, p. 114) begrep *mulighetseu- fori* og *verdipluralisme* i senmoderniteten – begreper som unektelig også gjør seg i gjeldende i menneskers valg (og fravalg) av venner. I dette henseende, kan det tenkes at narsissistens begrensede sosiale kompetanse medfører kontinuerlige former for avvising, hvilket vil ha en bekreftende/forsterkende fremfor en korrigerende funksjon – altså en negativ spiral. Den hypersensitive narsissist har, i henhold til Gabbards (1998, jf. 5.4.) oppdeling, en lettere tilbøyelighet til å føle skam i forbindelse med å ikke strekke til sosialt, hvilket bidrar til en forsterkning av deres sosiale isolasjon, mens den arrogante narsissist, som ikke i tilstrekkelig grad registrerer andres negative reaksjoner, sannsynligvis vil føre til en stadig høyere grad av selvhevdende og antagonistisk interpersonell adferd. Vi ser at det i forhold til senmodernitetens sosialiseringsdynamikker tegner seg et bilde om at sosial kompetanse kan være særlig fordelaktig, hvorved både den hypersensitive og den arrogante narsissist besitter dårlige forutsetninger for å etablere og videreutvikle sosiale relasjoner og ferdigheter. Da søket etter sosial tilhørighet må kunne hevdes å være grunnleggende menneskelig, kan det tenkes at mennesker med en narsissistisk problematikk søker mer og mer ut i alternative miljøer i takt med at de mislykkes på et generelt sosialt plan. Da idealisering og behov for anerkjennelse er grunnelementer i narsissistens psykopatologi, antas de å stå i risiko for å anskaffe denne anerkjennelse til enhver pris – bl.a. gjennom å oppsøke ekstreme miljøer²⁶. Vi forestiller oss at slike miljøer, utover å gi personen en viss følelse av tilhørighet, også kan bibringe den grad av selvhevdelse og beundring fra andre, som vedkommende så sårt lengter etter.

²⁶ Eksempelvis kan vi nevne terroristen bak angrepet i Oslo og på Utøya 22. juli 2011 Anders Behring Breivik som i domsavsigelsen ble betraktet som strafferettslig tilregnelig på bakgrunn av den siste psykiatrirapporten. Her observerte de sakkyndige 7 ut av 9 kriterier for diagnosen *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* i henhold til DSM-IV (Tørrissen & Aspaas, 2012, p. 267). Under rettssaken kom det bl.a. frem at Breivik årene før terrorangrepet gradvis ble mer og mer sosialt isolert, i takt med at han ble stadig mer aktiv på høyreekstremerne internettfora.

7.3.4. Foreldre og rollefigurer

Selv om vi her fokuserer på de unge voksne, bygger vår forståelse omkring narsissistisk utvikling på at den unges foreldre fortsatt kan utgjøre en vesentlig betydning på dette alderstrinn – også etter at den unge har flyttet hjemmefra og er i en prosess hvor nye sosiale kontekster utforskes. Med mindre det er skjedd en markant endring i familiens interpersonelle dynamikk, vil både de internaliserte rolleforventninger etablert i den unges barndom vedbli og komme til uttrykk i nye relasjoner hvorved de etablerte familiemønstre opprettholdes. Tar vi igjen eksempelet ovenfor omkring kroppen og den ytre bekræftelse, vil foreldrenes innstilling til slike trender være avgjørende for hvordan den unge selv forholder seg til dette. Sagt på en annen måte, kan det være av stor betydning i dagens samfunn at foreldre tilbyr en form for korrigering og en sikker base hvorfra den unge kan orientere seg og erverve et bredere perspektiv. Ziehe (1983, jf. 6.2.2.) nevner, som tidligere beskrevet, at ungdomstiden i den senmoderne tidsalder er kraftig forlenget, hvor mennesker i 40- og 50-årsalderen betrakter seg selv som ”unge” gjennom å hige etter det unge ideal og den unge kropp. Vi anser det derfor ikke som usannsynlig at en lange rekke foreldre, også i de nordiske land, signaliserer en higen etter de ytre fremfor de indre verdier overfor deres egne barn – og den unge vil således ikke bli tilstrekkelig orientert mot utviklingen av en grunnleggende god selvfornekkelse. Som vi tidligere har påpekt, har flere mennesker i dagens senmoderne samfunn et ansent forhold til egen aldringsprosess (jf. avsnitt 4.4.); en mor/far, tante eller bestemor som selv ikke aksepterer sin egen alderdom vil således bidra til å konsolidere denne frykt hos den unge, og et kompensatorisk perspektiv vil derfor utebli. Twenge og Campbell (2009, jf. 6.3.1.) hevder i denne sammenheng at mange amerikanske foreldre, i stedet for å vektlegge viktigheten av relasjonelle kompetanser og hensynet til andre, er fortalere for et narsissistisk selvfokus mhp. det å ”komme opp og frem her i verden”. Når det kommer til de unge, ses en tendens til at enkelte foreldre oppfordrer deres barn til å tilsidesette venne- og især kjærestereelasjoner til fordel for akademiske studier og senere karriere (ibid.). Tar vi avsett i de psykodynamiske teoriens utgangspunkt i en tidlig narsissistisk mor-barn-relasjon, kan denne tendens anses som en forlengelse og vedlikeholdende interpersonell dynamikk, hvor den unge fastholdes i et uhensiktsmessig narsissistisk mønster.

7.3.5. Oppsummering

I analysens siste del har vi fokusert på hvordan forskjellige sosialpsykologiske faktorer påvirker en narsissistisk problematikk i den tidlige voksenalder mhp. hhv. forsterkende, vedholdende og korrigerende påvirkninger. Vi har dermed belyst hvordan aktuelle samfunnsmessige tendenser ”spiller sammen med” et grunnleggende sårbart selv etablert i den tidlige forelder-barn-relasjon og utviklet gjennom barndoms- og ungdomstiden. Med utgangspunkt i synet på den tidlige voksenperiode som værende en kritisk alder hvor den unge skifter mellom en lang rekke sosiale kontekster (jf. modell i analysens innledning), har vi bl.a. sett på hvordan vennsksapsrelasjoner, både i ulike sosiale miljøer og på internett, kan utgjøre en avgjørende faktor for den narsissistiske strukturs progressive uttrykk. Facebook og andre sosiale medier baserer seg på en flyktig relasjonsstil, hvor de enkelte brukere oppfordres til å iscenesette seg selv i håp om å generere et høyt antall responser – eller selvbekreftelser. På denne forholdsvis nye sosiale arena, antyder vi en form for vedholdende og muligvis forsterkende innvirkning på en narsissistisk problematikk. Fokuset på de sosiale kompetanser i dagens samfunn utgjør en gradvis større utfordring for både den hypersensitive og arrogante narsissist, i form av hhv. sosial isolasjon og antagonistisk omgang med medmennesker. I tilfeller av sosial mislykkethet, antar vi at en lang rekke narsissistisk strukturerte personer havner i en negativ spiral, hvor andres kontinuerlige avvisinger gjenspeiler deres tidlige etablerte forestilling om en kald, avvissende og utnyttende omsorgsperson. Denne prosess utelukker således nye emosjonelt og kognitivt korrigerende opplevelser, hvilket kan medføre at de patologiske strukturer konsolideres ytterligere. Den underliggende streben etter bekreftelse og beundring i kombinasjon med avvising i personens alminnelige hverdag, kan videre tenkes å være relatert til bl.a. det å oppsøke negative miljøer, hvor disse behov kan imøtekommes.

I den kommende diskusjon vil vi utvelge noen av oppgavens særlige analytiske premisser, hvorved vi vil forsøke å kontekstualisere og nyansere disse ut fra alternative teoretiske og samfunnsmessige perspektiver, hvor vi avslutningsvis vil komme inn på noen av de perspektiver som er særlig vesentlige i et klinisk henseende. Vi vil i denne sammenheng berøre fire særlige forhold, hvor vi innledningsvis, ved å inndra enkelte empiriske undersøkelser, diskuterer sammenhengen mellom foreldreadferd og en evt. senere utvikling av narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Deretter diskuterer

vi og stiller oss kritisk til de premisser som ligger til grunn for å hevde at det senmoderne samfunn kan sies å være mer narsissistisk enn tidligere. Med avsett i enkelte av oppgavens analytiske antagelser, fokuseres det videre på utvalgte overordnede kliniske overveielser i forbindelse med terapeutisk behandling av klienter med en patologisk narsissistisk problematikk, da vi håper dette vil kunne gi oppgavens analytiske postulater en ytterligere praktisk og kontekstuell verdi. Diskusjonsavsnittet avsluttes med noen overveielser omkring de metodiske implikasjoner som har gjort seg gjeldende i det nærværende prosjekt.

8. Diskusjon

8.1. *Empiriske undersøkelser av omsorgsgiver-barn-relasjonen*

I vår analyse om potensielle utviklingsmessige og vedlikeholdene faktorer for utviklingen av NPF blant unge, har vi i høy grad basert våre antagelser på den psykodynamiske tesen om at narsissisme må ses i lys av den omsorgsgiver-barn-relasjon som har gjort seg gjeldende i den unges oppvekst, og som vi antar fortsetter å spille en vesentlig rolle for den unge voksnes videre relatering til eget selv, samt hvordan han eller hun interagerer med omverden. Vår analyse har især båret preg av at vi i tråd med især Kernberg (1970, p. 59) har antatt at tilstedeværelsen av en kronisk kald og aggresjonsladet foreldreskikkelse, hvor en ufølsom, likegyldig holdning til barnet og/eller en tendens til å bruke barnet som middel for egen personlig vinning, kan ha hatt en avgjørende betydning. Videre har vi bl.a., ved å trekke på Kohuts konseptualisering om ”optimal frustrering” og tilstedeværelse av tilstrekkelige selvobjekter (Kohut & Wolf, 1978, pp. 181-184), spekulert i om både en manglende tilstedeværelse av en omsorgsperson som på tilstrekkelig vis har evnet å følge barnets progressive utvikling på dets premisser, kan utgjøre en potensiell risikofaktor. Selv om disse teoriene gir enkelte bud på hvordan forhold med foreldrene kan påvirke barnets progressive utvikling, sier de lite om hvordan reelle interaksjonen har forløpt. Vi vil derfor, i den kommende diskusjon, rette søkelyset mot enkelte empiriske undersøkelser som potensielt kan gi oss et dypere innblikk i hvordan omsorgsgiver-barn-relasjonen har utspilt seg.

NPF utgjør til dags dato den av DSM-5s ti personlighetsforstyrrelser som har vært gjenstand for minst empirisk oppmerksomhet (Pulay & Grant, 2013, p. 183f.). Ifølge Ronningstam (2005, p. 62) baserer dagens forståelse av de etiologiske faktorer mhp. utviklingen av narsissisme primært på kliniske observasjoner og teoretiske antagelser, som kan hevdes å eksistere i et empirisk mørke. Ogrodniczuk (2013, p. 6) deler denne oppfattelse, og hevder at dette får betydelige konsekvenser for vår behandlingsmessige tilgang til narsissisme som patologisk fenomen, hvor vi hviler primært på en mengde teoretiske antagelser uten hjelp fra empiriske undersøkelser.

I kontrast til dette, kan narsissisme som et mer allment psykologisk fenomen, på den andre side, hevdes å ha mottatt en økt oppmerksomhet de siste årtier hvor selvrappor- teringsverktøyer som NPI²⁷ har tilrettelagt for muligheten til å måle såkalte ”narsis- sistiske trekk” blant ulike deler av normalbefolkningen (Horton, 2011, p. 181). Slike instrumenter har bidratt til en økt forståelse av bl.a. potensielle intra- og interperso- nelle vanskeligheter som kan gjøre seg gjeldende for personer som kan antas å være besittelse av en ”høy grad av narsissisme”, samtidig som enkelte undersøkelser har begynt å studere hvilken form for foreldrestil som tilsynelatende har gjort seg gjelde- ne blant de barn som scorer høyt i slike undersøkelser (ibid.).

I en reviewartikkel fra 2011, summerer Horton opp resultatene fra ni publiserte og en upublisert forskningsartikkel basert på den ovenfor beskrevne selvrappor- teringsmetodologi, hvor han konkluderer med at det særlig er to former for foreldrestiler som ser ut til å gjøre seg gjeldende for utviklingen av tydelige narsissistiske trekk – hhv. den *kalde* og den *hengivende foreldrestil*. Den kalde foreldrestil preget av høy emo- sjonell kontroll over barnet, korresponderer oftest til såkalte sårbare narsissistiske personlighetstrekk (Horton, 2011, p. 186). Motsatt så man en økt forekomst av såkal- te grandiose trekk i de tilfeller hvor barnets foreldre har utvist en mer hengivende (”permissive”) foreldrestil (ibid.) – en foreldrestil som vi gjenkjenner fra Twenge og Campbells (2009) perspektiv i den teoretiske redegjørelse (jf. avsnitt 6.3.1.)²⁸. Dette innebærer en høy grad av hengivenhet (som bl.a. kan komme til uttrykk igjennom å ”skjemme bort barnet”), samtidig som det foreligger en lav grad av både monitore- ring og kontroll (Horton, 2011, pp. 184-187). Disse funn er interessante da de peker i retning av at såkalte utpregede ”narsissistiske trekk” kan ses i relasjon til enkelte må- ter foreldrene forholder seg til barnet på. I relasjon til det forfatteren betegner som en sårbar narsissisme hevder han at disse funn gir støtte til Kernbergs tese om at en emosjonelt kald og psykologisk kontrollerende omsorgsfigur kan ha en negativ effekt på barnets utvikling (ibid., p. 186). Man kan således, som forfatteren selv er inne på, tolke dette avsluttende poeng som at grandios narsissistiske *trekk* i mindre grad hand- ler om en særlig sårbar selvfølelse, og i større grad heller, i tråd med Millons (if.

²⁷ Narcissistic Personality Inventory

²⁸ Betegnelsene ”grandiositet” assosieres her til attityder og adferd karakterisert ved arroganse, stolt- het og dominans, mens ”sårbarhet” relateres til følelse av vrede, misunnelse, aggresjon, hjelpeløshet, tomhet, lav selvfølelse, skam, sosial isolasjon og selvmordstanker (Pincus, 2013, p. 95). Et vesentlig moment ser dog ut til, ifølge Pincus (ibid., p. 103) å være at såkalt sårbar narsissisme i dette henseen- de utviser en langt dårligere selvfølelse.

Horton, 2011, p. 185f) *social learning perspective*, antas at foreldrene gjennom lite grensesetting og utstrakt hengivenhet, legger til rette for at barnet erverver et bilde av seg selv som selvtilstrekkelig og overlegent. Barnet vil dermed ta med seg slike overlegne forestillinger omkring egne personlige kapasiteter inn i dets senere interpersonelle relasjoner (ibid.).

I relasjon til vår problemformulering, kan vi derfor se indikasjoner på at det foreligger noe empirisk oppbakking for hypotesen om at utviklingen av en narsissistisk problematikk kan relateres til ulike forelder-barn-dynamikker, heriblant en såkalt ”permissive” foreldrestil kjennetegnet ved manglende grensesetting. Man kan dog stille seg spørrende til om en utstrakt hengivenhet alene kan skape grobunn for et sårbart selv – som vi tidligere har poengtert kan anses som et kjerneelement i NPF. Ser vi dette i relasjon til både den valgte definisjon av patologisk narsissisme – hvilket innebærer en manglende evne til å regulere selvfølelsen – samt et kjernekriterium for *personlighetsforstyrrelse* i DSM-5; ”need for admiration”, opplever vi at disse empiriske undersøkelser taper noe av deres verdi mhp. å belyse vårt fenomen. I DSM-5 nevnes eksempelvis følgende (i relasjon til utdypelse av kriterium 4): ”*Individuals with this disorder generally require excessive admiration (Criterion 4). Their self-esteem is almost invariably very fragile*” (APA, 2013, p. 670). Da metoden i disse undersøkelser primært baserer seg på selvrapporing, kan det derfor diskuteres om man med utgangspunkt i en slik metodologisk fremgangsmåte kan innhente realistiske beskrivelser av personen som på en tilstrekkelig måte reflekterer momentet omkring narsissistens antatte grunnleggende svekkede evne til å regulere selvfølelsen. Det kan altså diskuteres hvorvidt disse resultater evner å gjenspeile de dybdepsykologiske dynamikker, herunder omsorgsgiver-barn-forholdet, som formodentlig er et vesentlig aspekt mht. utviklingen av en egentlig narsissistisk *personlighetsforstyrrelse*. Russ og Shedler (2013, p. 33) har i relasjon til selvrapporing som metode, hevdet at denne måte å undersøke narsissistiske individer i det store og det hele er problematisk, da en manglende innsikt og en forvridd oppfattelse av eget selv nettopp er kjernekriterier ved denne diagnose. På den andre side, kan man potensielt hevde at den gir nye indikasjoner omkring hvordan de tradisjonelt mer manifeste trekk ved narsissisme kan gi seg til uttrykk – f.eks. arroganse, selvopphøyethet, hensyn til andre etc. Det finnes i det hele tatt få empiriske undersøkelser hvor man tar utgangspunkt i personer diagnostisert med narsissistisk personlighetsforstyrrelse.

Et unntak er dog Perry og Presniak (2013) som beskriver hvordan de, med utgangspunkt i til sammen 110 pasienter fra to separate studier, i et forsøk på å kartlegge de mest dominerende konflikt- og forsvarsmekanismer²⁹ blant personer diagnostisert med NPF, eller som var i besittelse av signifikante patologiske narsissistiske trekk, ofte ble presentert med følgende kliniske beskrivelser av deltakernes oppvekst: ”Whereas gross childhood traumas, such as physical and emotional abuse, were often absent, there was an accumulation of frequent, even daily, experience of feeling overvalued, undervalued, or devalued” (Perry & Presniak, 2013, p. 153). I lys av disse gjennomgående skildringer, tegner det seg et bilde av at en vekslende evaluering og devaluering av barnet antageligvis kan relateres til utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse senere i livet. Ser vi dette i relasjon til Horton (2011), hvor man oppdelte foreldrestil i hhv. en kald og en hengivende stil, vektlegger Perry og Presniak (2013) den *fluktuerende* foreldreadferd som værende vesentlig koblet til utviklingen av NPF. Da studiets hensikt i utgangspunktet ikke innebar å innhente beskrivelser av hvilke forelder-barn-dynamikker som hadde gjort seg gjeldende i personens oppvekst, må naturligvis dette tas i betraktning. Også her, som i Horton (2011), kan man hevde at den retrospektive kvaliteten av undersøkelsen, da undersøkelsene hovedsakelig tok utgangspunkt i voksnes beretninger av egne opplevelser med omsorgsgiverne i oppveksten (snarere enn observasjoner av faktiske mor-barn-forhold), gjør dette det naturligvis å avgjøre om deltakernes beskrivelser omsorgsgiver-barn-relasjonen gjenspeiler de reelle omstendigheter som har gjort seg gjeldende. Styrken ved Perry og Presniaks (2013) undersøkelse kan dog hevdes å være dens primære utgangspunkt i personer med diagnosen narsissistisk personlighetsforstyrrelse, som dermed i høyere grad reflekterer den mer patologiske narsissisme enn de deltakergrupper som lå til grunn for Hortons (2011) review. En slik foreldreadferd, hvor barnets grunnleggende selvforståelse hyppig destabiliseres, kan, i henhold til vår forståelse av narsissistisk personlighetsforstyrrelse, tenkes å være en vesentlig faktor i utviklingen av den senere manglende selvreguleringsevne.

²⁹ Ved å bruke det diagnostiske verktøyet ”Psychodynamic Conflict Rating Scales” (PCRS), ble erfaringer fra klinikere presentert for sesjonsmateriale. I motsetning til Horton (2011) og andre lignende empiriske undersøkelser, anvendte man her *ikke* selvrapporteringsskala.

I henhold til lidelsens kompleksitet, hvor man gjennom en psykodynamisk forståelsesramme kan hevde at personen setter opp et grandiost forsvar mot en prekær selvfølelse, får kliniske beskrivelser, sammenlignet med spørreskjemaundersøkelser, et større belyningspotensiale i forståelsen av den patologiske narsissismes underliggende problematikk. Perry og Presniaks (2013) studie er videre verdifull i den nærværende oppgaves henseende da den støtter opp om de tidligere psykodynamiske teoriens postulater om at personlighetsforstyrrelser som regel ikke må ses som konsekvens av *ett* enkeltstående traume, men heller i forbindelse med et gjennomgående mønster av negativ påvirkning og forsterkning³⁰ i oppveksten (McWilliams, 2011, p. 50) – i dette tilfellet foreldrenes kontinuerlig vekslende over- og undervurdering av barnet. Det å skulle være gjenstand for foreldrenes fluktuerende vurdering innebærer at ens verdi kontinuerlig rettferdiggjøres, og får derfor en sentral posisjon i barnets (og den senere voksnes) bevissthet. Vi formoder at et slikt klima er sterkt medførende til at barnets selvfornekkelse blir ”tynslitt” med tiden, hvis struktur kan tenkes å bli gradvis mer avhengig av kontinuerlig ytre bekreftelse.

8.1.1. Oppsummering

I dette diskusjonsavsnitt har vi, gjennom å trekke på enkelte empiriske undersøkelser, forsøkt å nærmere belyse hvilke forelder-barn-relasjoner som tilsynelatende gjør seg gjeldende i forbindelse med en patologisk grad av narsissisme. Som vi tidligere har nevnt, finnes det per i dag et begrenset antall empiriske undersøkelser som tar for seg den narsissistiske personlighetsforstyrrelse jf. DSM-5, og vi må i stor grad basere oss på de teoretiske antagelser og forskning fra det mer allmennpsykologiske felt for å øke vår forståelse av potensielle etiologiske faktorer. Ut fra Hortons (2011) review-artikkel, kan det se ut til at det foreligger empirisk støtte til Kernbergs (1970) antagelsen om at enten en kald og emosjonelt kontrollerende foreldreadferd kan kobles til utviklingen av en generelt høy grad av narsissisme. Samtidig ble det antydnet at også en hengivende/”permissive” foreldrestil kan stimulere utviklingen av en grandios selvforståelse. Hva gjelder empirisk belysning med avsett i personlighetsforstyrrelsen, har vi sett antydninger til at en hyppig fluktuering i foreldrenes tendens til å devaluere, under- og overvurdere barnet, potensielt kan bidra til en destabilisering av barnets gryende selvfølelse, og derav den underutviklede evne til selvregulering.

³⁰ Eng: *reinforcement*

8.2. Kan man snakke om et narsissistisk samfunn?

I det kommende diskusjonsavsnitt vil vi, mhp. en dypere evaluering av oppgavens analytiske postulater, ta enda et skritt tilbake og diskutere i hvilken grad man kan hevde at dagens samfunn kan antas å være desidert ”narsissistisk”? Med andre ord: Hva skjer i den vitenskapelige prosess idet man stiller en samfunnsdiagnose basert på et gitt antall undersøkelser omkring forekomsten av et eller annet psykisk fenomen – f.eks. narsissisme. I den nærværende oppgave har vi tatt utgangspunkt i utvalgte sosialpsykologiske teorier som bl.a. snakker om alt fra noen dypereleggende narsissistiske tendenser (jf. Jensen, 2006) til en desidert narsissistisk epidemi (jf. Twenge og Campbell, 2009) med tydelige manifester ”symptomer”. Dette vil vi nå stille oss mer kritisk til.

Twenge og Campbells (2009) teoretisering bygger utover forfatterens egne observasjoner på kvantitative undersøkelser (Twenge et al., 2008³¹; Twenge & Foster, 2010) med utgangspunkt i NPI, hvor man har sett tegn på en betraktelig økt forekomst av narsissistiske tendenser blant college-studenter i USA i dag sammenlignet med tidligere generasjoner. I forbindelse med at vi i det kommende avsnitt vil forsøke å gå disse analytiske antagelser etter i sømmene (og derigjennom tilstrebe nye anskuelser på den pågjeldende problemfelt), er det derfor nærliggende å kikke nærmere på den empiri og de antagelser som peker i alternative retninger.

Med Twenges tidligere verk *Generation Me* (2006), oppnådde hun stor oppmerksomhet og igangsatte en stor debatt (og ny diskurs) i det amerikanske samfunn om at narsissisme blant unge – nærmest på lik linje med den omtalte fedmeproblematikk – var en gryende "epidemi", en holdning som har blitt konsolidert ytterligere i det senere verk *The Narcissism Epidemic* (jf. avsnitt 6.3.). Et slikt postulat har naturligvis ikke gått upåaktet hen, hvor andre forskere har analysert disse undersøkelsers validitet innenfor de amerikanske landegrenser samt deres appliserbarhet i andre land. I forhold til vår oppgave er en belysning av slike spørsmål viktig nettopp fordi de får betydning for hvordan vi forstår interaksjonen mellom brede aktuelle samfunnstendenser og den enkelte unges psykiske/personlighetsmessige utvikling, omkring graden av anvendelse av Twenge og Campbells (2009) postulater i forståelsen av nor-

³¹ Som tidligere anvendt i avsnitt 1.3.1.

diske unge, omkring hvorvidt høy grad av narsissisme i ungdomstiden er et normal psykologisk fenomen eller knyttet til disponerende sosialpsykologiske forhold etc. – diskusjonspunkter som forhåpentlig vil sette den nærværende oppgaves analytiske antagelser i et nytt lys, og skape nødvendige nyanser.

8.2.1. Kritikk av den narsissistiske samfunnsdiagnose

Roberts, Edmonds og Grijalva (2010, p. 101) stiller seg kritisk til de tekniske aspekter ved de empiriske NPI-undersøkelser som ligger til grunn for Twenges samfunnsdiagnose. Det spekuleres i at Twenge og hennes kolleger anvendte såkalte *convenience samples* (norsk: *egnede grupper*), da man ikke har klart å gjenskape lignende resultater senere – dvs. en større grad av narsissisme blant dagens unge i forhold til tidligere generasjoners unge. Da Roberts et al. (2010) delte de over 4000 deltagere opp mht. etnisitet, fant man indikasjoner på at bl.a. afroamerikanere generelt oppnådde en høyere NPI-score enn de øvrige deltakere med vestlig eller asiatisk etnisk opprinnelse. Når man senere inndro deltakernes foreldre og besteforeldre, så man indikasjoner på at narsissistiske trekk i høyere grad relateres til familiære og etniske faktorer enn til den generasjon som den unge tilhører (ibid.). Forfatterne forteller videre at det generelt har vært umulig å gjenskape de narsissistiske tendenser (jf. NPI-score) som Twenge et al. (2008) har presentert. Med andre ord ser man, allerede *innad* i det amerikanske samfunn, grunner til å stille seg kritisk til påstanden om at de unge i dag er mer narsissistiske enn tidligere generasjoners unge. I den ovennevnte artikkel, men også i andre undersøkelser av f.eks. Trzesniewski, Donnellan og Robins (2008a; 2008b), går man i motsetning retning av Twenges omtalte samtidsdiagnose – og legger vekt på at narsissisme er mer grunnleggende menneskelig og gjør seg særlig gjeldende i ungdomsårene og i den tidlige voksenalder. Roberts et al. (2010) kontekstualiserer denne generelle ”ungdomskritiske” tendens ytterligere gjennom å henvise til et sitat av Hesoid fra 700 f.Kr.:

”I see no hope for the future of people if they are dependent on the frivolous youth of today, for certainly all youth are reckless beyond words. When I was a boy, we were taught to be discrete and respectful of elders, but the present youth are exceedingly wise and impatient of restraint” (Hesoid if. Roberts et al., 2010, p.

97).

Forfatterne konkluderer i forlengelse av dette sitat at:

”This leads to the obvious conclusion that finding young people to be more narcissistic is an ageing phenomenon, not a historical phenomenon. The fact that one can find complaints about the younger generation being more narcissistic going back to Hesoid helps make the point that every generation is Generation Me. That is, until they grow up” (Roberts et al., 2010, p. 101).

Påstanden omkring unges høyere grad av narsissisme har derfor tilsynelatende sine nyanser. Vi ønsker naturligvis ikke å avskrive hypotesen om at mange unge i dag døyer med en narsissistisk problematikk. De sosialpsykologiske teorier har ikke til formål å påvise et generelt patologisk samfunn (som i seg selv innbefatter vesentlige vitenskapelige utfordringer), men heller hvordan generelle kulturelle tendenser kan bidra til hhv. å forsterke, opprettholde eller dempe en patologisk grad av narsissistiske trekk. De ovenfor nevnte artiklers sluttpoeng om at voksne i alle år har rettet et kritisk blikk mot ungdommen, understreker videre viktigheten av forskerens refleksjon omkring egen iakttagelsesposisjon, hvilket er et vitenskapsteoretisk aspekt vi vil komme nærmere tilbake til i den vitenskapsteoretiske diskusjon nedenfor, især mhp. egen overordnede iakttagelsesposisjon i den nærværende oppgave og dens konsekvenser.

8.2.2. Situasjonen i de nordiske land

Hvis vi setter parentes om postulatet omkring en særlig narsissistisk generasjon og samtidig retter fokuset mot unge i de nordiske land, oppstår nye vesentlige diskusjonsmomenter. Hvordan skal vi forstå f.eks. Jensens (2006) ”narsissistiske tendenser” og et økt fokus på kropp, sosiale medier og forskjellige former for selviscenesetelse og bekræftelsesjakt i de nordiske land? Kan man snakke om en annen utvikling i de nordiske land mhp. narsissisme enn hva som gjør seg gjeldende i USA? Kan synligheten av bl.a. narsissistiske tendenser i et samfunn være relatert til andre kulturelle aspekter? Vi har tidligere diskutert at narsissisme kan relateres både til skam og ag-

gresjon, hvor man kan oppdele patologisk narsissisme i en primært skambasert (hypersensitiv stil) og en hovedsakelig aggresjonsbasert narsissisme (arrogant stil). Ronningstam (2005, p. 46) tar denne oppdeling opp på et kulturelt plan, hvor hun diskuterer skandinavisk og japansk kultur i forhold til den amerikanske, og viser hvordan sosiokulturelle forskjeller kan nyansere forståelsen av eventuelle narsissistiske tendenser i et gitt samfunn. Tar vi utgangspunkt i Ronningstams (ibid.) påstand om at både den skandinaviske og japanske kultur skaper flere hypersensitive narsissister, grunnet en større vektlegning av ydmykhet og tilbakeholdenhet enn hva som er tilfellet i USA, oppstår nye nyanser i forståelsen av de unges situasjon her i landet. Det kan derfor spekuleres om narsissistiske problematikker (forstått som grunnleggende menneskelig) derfor gjør seg i like så stor grad gjeldende her som i det amerikanske samfunn, men at den større grad av tilbakeholdenhet, større kollektivistiske selvforståelse og ikke minst *jantelov*³² medfører at de narsissistiske problematikker her i Norden oftere får en mer dempet uttrykksform.

I lys av dette kan det diskuteres om bl.a. de sosiale medier, reality shows og nye former for selviscenesettelse bidrar til et større eksponeringssamfunn som nettopp står i sterk kontrast til den ”nordiske tilbakeholdenhet”. Med den teknologiske utviklingen oppfordres vi nå til å dele mer av oss selv og den enkeltes persons bekreftelsessøken (både i ”normal” og patologisk forstand) får et langt større publikum sammenlignet med tidligere – et aspekt som igjen får oss til å spekulere om denne sosiokulturelle endring har vært særlig brå her i landet, og at de narsissistiske tendenser er blitt markant mer *synlige*. I en artikkel i tidsskriftet *The Economist* publiserte Roberts (2003 if. Ronningstam, 2005, p. 46) en undersøkelse om kulturelle endringer i de nordiske samfunn, hvor det, i likhet med vår antagelse ovenfor, spekuleres om det har foregått et særlig kulturelt skift i forbindelse med teknologiens inntog, hvilket har medført at vi bl.a. er blitt mer åpne og ekstroverte – en sosialiseringstil som står i kontrast til den introverte tilbakeholdenhet som antropologer tradisjonelt har forbundet med de nordiske land. Ut fra antagelsen om at slike sosiale trender har stor innvirkning på hvordan vi forstår oss selv og sosiale kontekster, kan det derfor, fra et generasjonsperspektiv, antas at ungdom og unge voksne i dag forvalter deres sosiale liv på en betydelig annerledes måte enn tidligere generasjoners unge. Videre kan det også, i

³² Et aspekt som også ble belyst i Twenge og Campbells (2009, p. 263) *The Narcissism Epidemic*

visshet om at janteloven stadig er et velkjent fenomen i de nordiske land, diskuteres om det oppstår et særlig kulturelt spenningsforhold med henblikk hvordan og hvor mye man har lov til å eksponere seg selv.

Sosiale medier kan tenkes å ha to vesentlige funksjoner i lys av potensielt nye narsissistiske tendenser: For det første er de, som tidligere nevnt, strukturert opp omkring selviscenesettelse og etterfølgende ytre bekræftelse. For det annet, utgjør de også en vesentlig kanal for unge i den senmoderne globaliseringsprosess, hvor tradisjoner knyttet til et bestemt land oppløses og mange lar seg inspirere av andre kulturers levemåter og selvforståelser; heriblant den amerikanske kultur og andre vestlige kulturer hvor selveksponering i høyere grad er legitimert. Opererer man ut fra en antagelse om at de sosiale medier har betydelig innvirkning på de unges sosialisering i tillegg til at ungdomstiden nå er blitt betraktelig forlenget, kan dette være en vesentlig faktor til at vi observerer en større grad av narsissistiske tendenser i dag (jf. Jensens definisjon: *anerkendelses- og bekræftelsessøgende tendenser der – når de bliver opfyldt – modvirker en tomhedsstemning og giver en forbigående stemning af mening og eksistensberettigelse* (2006, p. 74)). Med utgangspunkt i Ziehes (1983, p. 32f) tese om en adskillelse av *det objektive og det subjektive*, kan dermed denne tomhetsfølelse forstås som et svar på en økt subjektivering/psykologisering i dagens samfunn; når vår materielle hverdag blir mer og mer stabil, retter vi oss innad hvor mange oppdager en egentlig eksistensiell tomhetsfølelse, som mange unge, bl.a. gjennom de sosiale medier, midlertidig kan flykte fra. I tråd med at narsissistisk problematikk relateres til en kontinuerlig fluktuerende vurdering av eget selvverd, kan man derfor hevde at man i dagens samfunn, hvor den enkeltes mulighet for perfektjon og selvbekræftelse hyppig tydeliggjøres i reklamer og (sosiale) medier, er særlig utsatt – især hvis det er tale om en underliggende narsissistisk strukturell sårbarhet. Med andre ord kan det som Bo Møhl (2006, p. 114) har påpekt, være særlig gavnlig (hvis ikke avgjørende) i dagens verdipluralistiske samfunn karakterisert ved et hav av muligheter, å være i besittelse av en stabil indre struktur som sikrer en grunnleggende evne til å hvile i eget selv. I forbindelse med en narsissistisk sårbarhet hvor man ikke innehar tilstrekkelige ressurser til å oppleve eget selv som en sammenhengende kontinuerlig størrelse som forutsetter en evne til å opprettholde en stabil selvfølelse, vil det antageligvis bli særlig utfordrende i dagens verditvetydige samfunn å prioritere og holde fast i noen identitetsgavnlige relasjoner og holdepunkter med en slik underliggende ufor-

ankret selvfornekkelse.

8.2.3. Oppsummering

For å oppsummere, kan vi derfor stille oss kritisk til Twenge og Campbells (2009) påstand om at dagens generasjon er særlig narsissistisk. Det finnes flere som heller ser narsissisme som noe grunnleggende menneskelig (som forsterkes i ungdomstiden) likesom det er grunnleggende menneskelig at voksne kritiserer de unge – et aspekt som Ziehe (1983) omtalte som den voksnes "utgrensning" av senmodernitetens unge (jf. 6.2.2.). Stiller vi skarpt på de nordiske unge, kan det tolkes dit hen at den grunnleggende narsissistiske problematikk i dag har funnet flere uttrykkskanaler. Med den teknologiske utviklingen påstår Roberts (2003 if. Ronningstam, 2005, p. 46) at skandinaver er blitt mindre tilbakeholdne, og at vi befinner oss i en kulturell utviklingsprosess, hvor narsissistisk selviscenesettelse og bekreftelsessøken minner mer og mer på en amerikansk uttrykksform – dvs. narsissistisk adferd *synliggjøres* i større grad i dag enn tidligere. Hensikten med det nærværende avsnitt var nettopp å diskutere samfunnet, eller rammen, om det narsissistisk sårbare individ. Vi finner derfor indikasjoner på at narsissisme er en grunnleggende utviklingsmessig faktor, men at dens uttrykk, i forbindelse med en kulturell omstillingsprosess, i dag er betraktelig mer synlig. De vedholdende/forsterkende faktorer er formodentlig mer eksplisitte i dagens samfunn, hvor tradisjonenes oppløsning samt den forlengede ungdomstid medfører at det i utgangspunktet narsissistisk sårbare individ sjeldnere får såkalte korrigerende opplevelser hvorved en narsissistisk problematikk, som tidligere nevnt, kan endres i en mer gunstig retning. Vi spekulerer i denne forlengelse at de sosiale mediers relateringsstil kan utgjøre et særlig uttrykk for en generell flyktig sosialiseringstil i det senmoderne, hvor disse måter å omgås sosialt på, i stedet for å tilby nærende relasjoner, opprettholder en slags "pseudo"-relatering – et "quick fix" for den bekreftelsessøkende narsissist.

8.3. *Behandlingsmessige overveielser*

Ronningstam, Gunderson og Lyons (1995) har identifisert tre overordnede faktorer i personens liv mhp. hvordan en patologisk narsissistisk struktur kan demobiliseres, og

erstattes av en sunnere og mer realistisk oppfattelse av eget selv samt bedre interpersonelle ferdigheter. I tabellen under har vi oppsummert de vesentligste aspekter fra Ronningstam et al.s (1995) prospektive oppfølgingsstudie, hvor 20 personer diagnostisert med en narsissistisk personlighetsforstyrrelse ble intervjuet med tre års mellomrom, hvor tolv av disse utviste signifikant bedring³³. Denne reduksjon av patologiske narsissistiske symptomer ble deretter evaluert i lys av personenes egne beretninger om endrede livsomstendigheter. På bakgrunn av denne informasjon ble de nedenfor oppstilte kategorier for korrigerende opplevelser utformet:

INTERVENING LIFE EVENTS CONTRIBUTING TO CHANGE			
	<i>Corrective achievements</i>	<i>Corrective relationships</i>	<i>Corrective disillusionment</i>
Funksjon	Bidrar til et mer realitetsforankret og akseptert selvfornekkelse – mindre behov for grandiose fantasier, og overdrivelse av egne kapasiteter	Etableringen eller vedholdelsen av stabile og intime relasjoner reduserer behovet for å opprettholde et interpersonelt forsvar (som devaluering, utnyttelse av andre, selvhevdelse etc.)	Personer opplever livserfaringer som bidrar til en nødvendig revidering av grandiose forestillinger om eget selv. Dette resulterer i en omstilling mot en mer realistisk selvforståelse som i høyere grad samsvarer med vedkommendes faktiske kapasiteter
Eksempel	<i>Jobbforfremmelser, anerkjennelser, fullføring av utdanning etc.</i>	<i>Kjærlighetsrelasjoner, forlovelser, giftemål, dypere vennere relasjoner etc.</i>	<i>Innsikt i personlige, intellektuelle og arbeidsmessige begrensninger, når man ikke oppnår bestemte målsetninger og/eller hvis man blir konfrontert med tapte muligheter.</i>

Tabell 8.3. *Intervening life events contributing to change* – basert på Ronningstam et al. (1995, p. 255)

Med avsett i disse tre former for korrigerende livsopplevelser, vil vi i dette avsluttende diskusjonsavsnitt trekke på noen utvalgte aspekter fra våre analytiske antagelser og, i kombinasjon om vår teoretiske viten omkring behandling av narsissisme, diskutere hvordan disse postulater finner deres anvendelsesverdi i en behandlingsmessig kontekst. Vi ønsker, med andre ord, i dette diskusjonsavsnittet å presentere noen mulige bud omkring hvordan en narsissistisk problematikk, i lys av den sosiokulturelle kontekst, kan gripes an i et terapeutisk henseende – naturligvis med et særlig fokus på unge. Det eksisterer naturligvis en rekke forskjellige perspektiver omkring mulige

³³ Målt i henhold til DIN (Diagnostic Interview for Narcissism) – et semi-strukturert intervju som legges til rette for å måle graden av patologisk narsissisme

kurative faktorer i behandlingen av NPF; når vi har valgt å ta utgangspunkt i Ronningstam et al.s (1995) undersøkelse, er dette gjort på bakgrunn av at det gir oss mulighet til å ramme inn den kommende diskusjonen på en mer oversiktlig måte.

8.3.1. Fokus på realistiske bragder

Vi ønsker å innlede med å belyse noen av de terapeutiske aspekter som kan relateres til den første form for korrigerende opplevelser, nemlig *corrective achievement* (her kalt ”realistiske bragder”). Som det fremgår i tabellen ovenfor (jf. figur 8.3.) innehar slike bragder en potensiell mutativ effekt i forhold til personens grandiose selvfor-nemmelse. Det spekuleres at det i utgangspunkt sårbare selvet, gjennom reelle pre-stasjoner, kan bli styrket, hvilket igjen medfører at behovet for et grandioست selv-bilde som et forsvar mot underliggende følelser av skam og utilstrekkelighet vil gjøre seg mindre gjeldende. Hvis det, med andre ord, tilrettelegges for at personen i kraft av å prestere (på arenaer som innehar en større personlig betydning for individets liv) og får muligheten til å oppnå spesifikke bragder, vil personen formodentlig erverve et mer realitetsforankret og positivt bilde av selv og egne kapasiteter, hvor følelser av mindreverd og feilaktighet herigjennom vil gjøre seg mindre gjeldende, som antas å redusere behovet for det narsissistiske forsvar.

I analysepunkt 7.3.3. i oppgaven – *Vennskaper og gruppepåvirkning* – berørte vi bl.a. noen endrede forhold som gjør seg gjeldende idet den unge forlater hjemmets forut-sigbare rammer, hvor fokus i høy grad handler om å bli mer selvstendig, ta egne valg og etablere nye nære relasjoner. Med Bo Møhls (2006, p. 114) begrep om senmoder-nitetens *mulighetseufori*, kan man diskutere at det i dagens samfunn kan være særlig utfordrende å navigere og treffe riktige beslutninger. I forhold til den nærværende fokus på betydningen av realistiske prestasjoner er dette aspekt særlig utfordrende, da impulsiv adferd, manglende evne til å forplikte seg og fluktuerende over- og un-dervurdering av andre mennesker og institusjoner, som tidligere beskrevet, ofte fore-kommer i forbindelse med narsissistisk personlighetsforstyrrelser. I denne forbindel-se kan det tenkes at behovet for å rømme fra denne bristende selvfor-nemmelsen kan imøtekommes gjennom impulsiv og selvskadende adferd (bl.a. gjennom bruk av rusmidler), hvor man forsøker å holde avstand til følelsen av indre tomhet, menings-

løshet og engstelse for selvfragmentering – et aspekt som bl.a. ble belyst i redegjørelsen av Kohuts konseptualisering av narsissisme (jf. avsnitt 5.3.5.; Kohut (1977, p. 197)). I behandlingen av en narsissistisk problematikk hos unge voksne, kan det derfor tenkes å være særlig viktig å stimulere klienten til å sette seg realistiske, langvarige og forpliktende livsmål – som utover å bistå klienten som et peilemerke (som klienten kan manøvrere ut fra), også i et langsiktig perspektiv kan forhindre at personen holdes fast i den evige og flyktige ”selvbekreftelseskarusell” som senmodernitetens nye sosialisasjonsstil kan tenkes å stimulere til (jf 7.3.2.).

I avsnitt 7.3.4. diskuterte vi hvordan både de internaliserte og de potensielt vedvarende rolleforventninger fra foreldre kan innvirke på den unges selvoppfattelse. I denne forlengelse kan det tenkes at det å grundig utforske hvordan disse gjør seg gjeldende sammen med klienten er avgjørende – dvs. hva er klientens egne ønsker og forventninger til seg selv og sitt eget liv? I hvilken grad er disse forventninger resultat av en internalisering av f.eks. familiære mønstre som har blitt pålagt individet igjennom barndommen/ungdommen? Et vesentlig moment i denne forlengelse blir dermed å hjelpe klienten med å identifisere (eller skape) *egne* mål og ambisjoner, og skille disse fra krav og forventninger som i større grad kan kobles til omsorgspersoner eller andre eksterne aktører. Det krever at terapeuten i tillegg til å skulle fremme en konstruktiv fremadrettet prosess i klienten, også må være oppmerksom på å ikke gå i foreldrenes ”fotspor” – dvs. ikke gjenta/reaktivere de etablerte maladaptive familiemønstre. Da den narsissistiske patologi utover dette ofte også er karakterisert ved et forvrengt fokus på det å skulle være ”perfekt” (jf. Kernbergs (2004, p. 50) uttalelse om narsissistens altoverskyggende frykt for å være middelmådig, som omtalt i avsnitt 5.2.4.), kan man også forestille seg at terapeuten må fokusere på å veilede klienten hen imot å fullføre de satte mål (især i forbindelse med opplevd motgang), og samtidig sørge for at de krav som stilles er realistiske i forhold til personens forutsetninger. Et overordnet mål kan derfor være å fremme et fokus på realistiske prestasjoner med utgangspunkt i *egne* preferanser hvilket derigjennom, kan tenkes å dempe behovet for de patologiske grandiose fantasier.

8.3.2. Fokus på korrigerende relasjoner

Som det fremgår i Ronningstam et al. (1995, p. 255) var etablering og vedholdelse av nære relasjoner assosiert med en signifikant reduksjon av den totale grad av narsissistiske uttrykk blant fire av de tolv undersøkelsesdeltakere som viste en signifikant bedring. Utover dette fremkom det i undersøkelsen at åtte av de totalt 20 deltakerne ikke viste en tilsvarende signifikant bedring. Et gjennomgående karakteristikum blant disse var at deres narsissistiske problematikk gjorde seg særlig gjeldende i deres manglende kapasitet til å inngå og investere i langsiktige nære relasjoner (ibid., p 256). Samlet sett gir dette indikasjoner på at det å stimulere til en utvikling av interpersonelle ferdigheter, og en evne til å etablere, samt holde fast i nære relasjoner kan ha en stor betydning for lidelsens videre forløp.

I analysepunkt 7.3.3. ble det poengtert at samtidig som senmodernitetens mulighetsufori innebærer at det i dag er relativt enklere å komme i kontakt med en langt flere mennesker, kan dette også paradoksalt nok medføre at det blir lettere for resten av samfunnet å ”velge bort” de personer som innehar ringe sosiale kompetanser. Man kan dermed se for seg at de personer med utpregede narsissistiske tendenser kan stå i en særlig utsatt posisjon i dag – en risiko som igjen kan medføre en større sosial isolering eller at personen i sin endeløse jakt på bekreftelse blir dratt i retning av stadig mer alternative, og potensielt skadelige miljøer. Utover å oppfordre klienten til å investere tid og krefter på å etablere nye nære relasjoner, kan dermed et vesentlig moment i denne forlengelse være å utforske *hvilke* relasjonsformer klienten ønsker å etablere – dvs. hvilke funksjoner tjener disse relasjonsformer i forhold til opprettholdelsen av vedkommendes grandiose selv? Er f.eks. valget av partnere tatt hovedsakelig på bakgrunn av deres ytre fremtoning eller popularitet? Er det med andre ord viktig å ha en ”suksessrik” person å inngå et idealiserende forhold med (og derigjennom opprettholde den illusoriske grandiositet)? Hvordan ville personens selvforståelse gi seg til uttrykk uten disse relasjoner? Som det ble diskutert i analyseavsnitt 7.3.2. kan nettopp de sosiale medier utgjøre et særlig senmoderne substitutt for den grunnleggende bekreftelses- og anerkjennelsessøken som den narsissistiske personlighet vier tid og oppmerksomhet til. En noe uortodoks terapeutisk utforskning av klientens nettvaner kan dermed potensielt tenkes å være hensiktsmessig i behandling av narsissistiske problematikker for ”web 2.0-generasjonen”, hvor man herigjennom får itale-

satt hele klientens sosiale hverdag i skapelsen av en komplett forståelse omkring hvordan de narsissistiske behov blir imøtekommet. I denne prosess kan det bli særlig utfordrende å gjøre klienten oppmerksom på hans eller hennes relateringsstil og hvordan dette potensielt kan spille sammen med vedkommendes psykopatologiske mønster. I den tidlige voksenalder foreligger det mange muligheter til å etablere flere og flere relasjoner i takt med at personen inngår i flere sosiale kontekster (utdanning, jobb etc. som påpekt i analysens ”*propellmodell*”). Denne tid utgjør derfor, fra et behandlingsperspektiv, en mulighet for terapeuten å hjelpe klienten mer fremadrettet mht. hvilke aspekter klienten *fremover* bør vektlegge i kommende relasjoner. Da evnen til å inngå i dype gjensidige relasjoner, som både bl.a. innebærer å tillate seg selv å vise sine sårbare sider, kan det tenkes at det narsissistiske grandiose selv her settes på prøve, som igjen skaper et særlig psykisk ubehag for klienten. Vi anser det derfor som terapeutens oppgave å bistå klienten *underveis* i de nye omgangsformer med andre mennesker å utforske, italesette og kartlegge i hvilke situasjoner den utsatte og fluktuerende selvfølelse gir seg sterkest tilkjenne, og hvorvidt og hvordan dette resulterer i et grandiositets forsvar med negative interpersonelle konsekvenser. I den sammenheng formoder vi at samtaleterapi kan være det første skritt mot en bedre evne til å relatere seg til andre, da den nettopp kan utgjøre en god ”øvelsesarena” hvorfra skamfulle følelser kan blottlegges og det grandiose forsvar kan reduseres i et hensiktsmessig tempo, som igjen kan utgjøre det nødvendige grunnlag for utviklingen av en mer genuin selvoppfattelse og selvstendig evne til selvregulering. I forlengelse av det ovenstående, kan vi forestille oss at et komplementerende gruppeterapiforløp kunne være særlig hensiktsmessig nettopp fordi de interpersonelle problematikker her lettere kommer i spill og blir synliggjort. Overordnet er det på det interpersonelle område, i behandling av personlighetsforstyrrelse, viktig å få brutt den negative interpersonelle spiral som ofte gjør seg gjeldende. I relasjon hertil, nevner Jørgensen (2009, p. 245) hvordan det å beskytte seg mot ydmykelse og mindreverdsfølelser, igjennom bl.a. aggressive utfall i relateringen til andre kan føre til at personen opplever en forsterket paranoid innstilling til verden omkring seg – et aspekt som kan tenkes å gjøre seg særlig gjeldende i forbindelse med en narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Jørgensen understreker videre at ”*på denne måte kan en igangsat patologisk utviklingsprosess blive accelereret, medmindre personen får mulighed for erfaringer, der kan kompensere og fungere som modvægt til de belastende oplevelser, f.eks. gennem psykoterapeutisk behandling*” (Jørgensen, 2009, p. 245). Som Jørgen-

sen og andre (e.g. Dahl, 2009, p. 535; Kjølbye, 2013, p. 80) har påpekt, finnes det, i forbindelse med slike psykiske lidelser, en slags negativ spiral i forhold til de maladaptive relasjonsformer, som, med tiden, bidrar til en ytterligere konsolidering av den opprinnelige psykopatologi. Et terapeutisk fokus på de interpersonelle aspekter ser dermed ut til å være av vesentlig betydning for problematikkens videre utvikling.

8.3.3. Fokus på realitetsorientering

Hvor de ovennevnte fokus på hhv. tilstrebelser av *realistiske bragder* og på dannelsen av intime, aksepterende og derigjennom *korrigerende relasjoner* tar avsett i bygge opp en mer genuin og mindre skamfull selvoppfattelse (som igjen fører til et minsket behov for det grandiose forsvar), vil vi også nevne *realitetsorientering* som en potensiell hensiktsmessig terapeutisk strategi nettopp når det kommer til å tilstrebe terapeutisk forandring i behandlingen av en narsissistisk problematikk. Som beskrevet i tabell 8.3., handler denne omskiftning om at den grandiose personlighet på et eller annet tidspunkt i en eller annen given kontekst innser at den falske grandiose selvoppfattelse ikke ”holder vann” i forhold til personens faktiske kapasiteter.

Som belyst i oppgavens redegjørelse omkring de senmoderne narsissistiske tendenser, senere utdypet i oppgavens analyseavsnitt 7.3.1. og 7.3.2. omkring hhv. *ny voksentid og etablering av nære relasjoner* og *behovet for bekreftelse* og diskutert i avsnitt 8.2. (*Kan man snakke om et narsissistisk samfunn?*) antar vi at det i dagens samfunn finnes langt flere kanaler for å få imøtekommet bekreftelses- og anerkjennelsesøkende behov. Vi kan denne i forbindelse stille oss spørrende til om unge voksne med narsissistiske problematikker i dagens samfunn lettere får utlevet sitt grandiose eksponeringsbehov og på en effektiv måte oppnår den bekreftelse som deres selvoppfattelse er avhengig av. Muligheten til å få sine grandiose ”vrangforestillinger” korrigert, kan, med andre ord, hevdes å være sjeldnere i lys av dagens sosialiseringer og narsissistiske trender. Det er kanskje nettopp derfor viktigere enn noensinne før at man i en terapeutisk setting tilstreber å korrigere disse uhensiktsmessige grandiose forestillinger så tidlig som mulig på en forholdsvis direkte måte i de tilfeller hvor disse er særlig tydelige, så personen selv ikke behøver å gå igjennom et helt menneskeliv før vedkommende innser at disse forestillinger er til mer skade enn

gavn, især når det kommer til de negative interpersonelle vanskeligheter som ut-springer herav. Det kan i denne forbindelse være særlig vesentlig å eksplisitere for klienten at en slik demobilisering av det grandiose forsvar vil medføre at personen nå formodentlig vil få en bedre og mer realistisk opplevelse av seg selv som i langt høyere grad korresponderer med faktiske evner. Da de negative symptomer ved NPF ofte kan ses i relasjon til langvarige maladaptive familiemønstre, har disse gjerne en ego-synton karakter (Haugsgjerd, 2009, p. 118), dvs. såpass ”inngrodd” i personens selvforståelse at vedkommende ikke umiddelbart selv kan oppdage egne uhensiktsmessige intrapsykiske og interpersonelle strategier. En slik realitetsorienterende tilgang i terapien, avhenger derfor av at personen gradvis kan tilegne seg en større distanse til egen atferd, og akseptere at deler av denne selvforståelse samsvarer dårlig med personens faktiske kapasiteter. En slik demobilisering av det grandiose forsvar vil derfor formodentlig innebære en radikal revidering av personens selvoppfattelse, en sorg idet man får innblikk i egen utilstrekkelighet, tapte muligheter og spolerte forhold, men forhåpentligvis også med tiden en glede ved å kunne stifte bekjentskap med og gradvis akseptere ens ”faktiske” selv, med dets realistiske potensialer og begrensninger. Da personer med narsissistisk personlighetsforstyrrelse som oftest først henvender seg i terapi for å få hjelp med deres narsissistiske problematikk senere i livet, når flere relasjonelle broer er blitt ”sprengt” og den tilstrebede ungdommelige skjønnhet ikke lenger samsvar med vedkommendes aldringsprosess (bl.a. påpekt av Kernberg (1974, p. 238)), kan man tenke at det således er særlig viktig å intervenere korrigerende så tidlig som mulig i forhold til å redusere det grandiose forsvar, som formodentlig vil ha en positiv effekt bl.a. mhp. de interpersonelle kapasiteter som igjen kan ha avgjørende betydning for personens fremtidige livskvalitet.

8.3.4. Oppsummering

I det ovennevnte har vi kort belyst noen av de mest vesentlige faktorer i forbindelse med behandling av narsissistiske problematikker, hvor vi, gjennom å trekke på enkelte av oppgavens analytiske antagelser, har forsøkt å stille særlig skarpt på enkelte aspekter som kan gjøre seg gjeldende i behandlingen av unge i det senmoderne. Med utgangspunkt i Ronningstam et al.s (1995) undersøkelse om hvilke primære livsbegivenheter som kan bidra til en reduksjon av en narsissistisk problematikk, har vi spe-

kulert i hvordan en terapeut i en klinisk setting kan forsøke å stimulere de sider ved klientens selvoppfattelse som gjør det narsissistiske forsvar overflødig. Går vi disse mulig behandlingsstrategier nærmere etter i sømmene, ser vi likheter til både den Kohut-inspirerte støttende tilgang (beskrevet i avsnitt 5.3.6), især i forlengelse av fokus på de korrektive relasjoner og de realistiske bragder, og den mer Kernberg-inspirerte konfronterende tilgang, med en større vektlegning av realitetsorientering gjennom å fokusere på det grandiose forsvar (Ronningstam et al., 1995, p. 256). Som Gabbard (1998, p. 139) har påpekt, er det ytterst få som *enten* tillegger en selvpsykologisk *eller* en ego-objektrelasjonsteoretisk tilgang i behandling av narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Her pekes det på en integrativ tilgang hvor man innleder terapien med et selvpsykologisk empatisk fokus på pasientens eget perspektiv, hvor en sterk allianse bygges opp, hvorfra klienten sakte men sikkert kan utvikle en grunnleggende evne til å reflektere omkring seg selv og forhold omkring selve behandlingen (ibid., p. 139f). Deretter kan man innta flere av Kernbergs konfronterende intervensjonsstrategier mhp. å vende klientens oppmerksomhet mot de negative interpersonelle problematikker som lidelsen ofte medfører, hvor man, klientens patologi tatt i betraktning, italesetter misunnelsen og/eller behovet for å devaluere andre, og hvilken funksjon disse kan tjene i forhold til å opprettholde det uhensiktsmessige grandiose selvbylde (ibid., p. 140).

Kort oppsummert, håper vi at denne behandlingsdiskusjon har evnet å belyse noen av de, i henhold til oppgavens analytiske antagelser, mest relevante faktorer i behandlingen av unge med narsissistiske problematikker. Disse postuler tar avsett i egne analytiske antagelsers samt andres teoretiske perspektiver omkring lidelsen, hvorfor disse behandlingsmessige forslag er meget overordnede. Det å evaluere disse i en terapeutisk setting (hvilket ligger utenfor denne oppgaves hensikt) ville derfor tilføre disse postuler en langt større praktisk validitet. Vi ønsker overordnet å vektlegge, som tidligere nevnt, at de unge voksne som oftest befinner seg i en situasjon hvor de er i ferd med å etablere nye nære relasjoner (i forbindelse med nye sosiale arenaer samt løsrivelse fra foreldre og hjem) som *potensielt* kan legge til rette for en ”endret og sunnere kurs” for personlighetsstrukturens videre utvikling. I det senmoderne eksisterer det dog et hav av muligheter når det kommer til former for opprettholdelse av den narsissistiske bekræftelses- og anerkjennelsessøken – en slags ”legitimert narsissisme” – som vi antar i mange tilfeller kan lede til konsoliderende i stedet for korrige-

rende opplevelser når det kommer til den patologiske narsissistiske struktur. I de tilfeller hvor unge klienter, av ulike grunner, henvender seg i terapi og hvor det foreligger en tydelig underliggende narsissistisk problematikk, anser vi det som vesentlig at det både tas sikte på å demobilisere de *grandiose "vrangforestillinger"* (især hvor disse er særlig markante og påvirker klientens relasjonelle evner i en uhensiktsmessig retning) og å øke fokus på de *interpersonelle problematikker* (og senere *muligheter*), samtidig som man hjelper klienten med å sette noen *realistiske mål* for seg selv. Jørgensen (2009, p. 244) har poengtert at når det kommer til utviklingen av personlighetsforstyrrelse, eksisterer det et slags behandlingsmessig "vindu" som forminskes med årene – en slags innsnevring av muligheten til helhetlig forandring som finner sted i forbindelse med en selvforsterkende akkumulering av negative opplevelser med omgivelsene. I en alder hvor mange unge, i deres søken etter nye livsmarkører, kan være mottagelige for negativ input utenfra, er man formodentlig også åpen for påvirkning i en mer gunstig retning, hvilket gjør denne livsfase meget interessant især i en konkret klinisk optikk, men også fra et mer allmenpsykologisk perspektiv.

8.3. Diskusjon av oppgavens tematiske og metodiske tilgang

Det avsluttende diskusjonsavsnitt vil omhandle oppgavens valgte metode og teori-sammensetning, og belyse noen av de særlige problemstillinger som knytter seg her-til. I avsnittet vil vi derfor stille oss kritisk til bl.a. den eklektiske metodetilgang som her anvendes (med dertilhørende muligheter og begrensninger), hvor vi vil legge særlig vekt på de vitenskapelig utfordringer som gjør seg gjeldende i anvendelsen av en slik pragmatisk-komplementær tilgang. Vi vil bl.a. komme inn på aspekter omkring de forskjellige menneskesyn implisitt i de forskjellige teoretiske tilganger samt vår egen faglige og personlige iakttagelsesposisjon i den nærværende oppgave – med andre ord; vitenskapelige forhold som alle har hatt innvirkning på den retning som den nærværende oppgave har tatt.

I den nærværende oppgave har eklektisisme fått en særlig posisjon mhp. belysningen av problemstillingen. Den valgte problemstilling tar nettopp avsett i hvordan vi kan forstå forekomsten av narsissistisk personlighetsforstyrrelse blant unge i de nordiske land, både ut fra en intrapsykisk utviklingsoptikk og en interpersonell sosialpsykologisk optikk – ikke som konkurrerende, men som komplementære anskuelsesmåter å belyse det valgte tema. Eklektisisme som vitenskapsteoretisk filosofi innebærer en lang rekke vitenskapelig utfordringer, bl.a. at den tar utgangspunkt i en integrering av hva mange anser som ikke-integrerbare perspektiver i forståelsen av et emne (Sonne-Ragans, 2012, p. 39). I relasjon til nærværende belysning av narsissisme ser vi f.eks. innenfor det psykodynamiske paradigme at Kernberg og Kohuts forståelser bygger på to relativt forskjellige menneskesyn (Mortensen, 2006, pp. 338-340; Jørgensen, 2009, p. 348), og opererer med forholdsvis divergerende konseptualiseringer av bl.a. begrepene *selv* og *selvstruktur*. I tråd med den her valgte pragmatisk-komplementære tilgang til fenomenet narsissisme blant unge, har vi satt parentes om denne teoretiske ”skyttergravskrig” (påpekt av bl.a. Mitchell og Black (1995, p. 180) og Haugsgjerd et al. (2009, p. 201)) – et valg som naturligvis har sine muligheter og begrensninger. På den ene side, har dette metodiske valg medført at vi forhåpentligvis har kunnet få et mer nyansert og komplementært bilde av narsissismens ulike fasetter. Det selvpsykologiske perspektiv har bl.a. gitt oss et tydeligere bilde av de eksistensielle aspekter av den narsissistiske lidelse og generelt tar avsett i en *mangeltilstand*, hvorimot Kernbergs ego-objektrelasjonsteori har hjulpet oss i belysningen av aggresjonens sentrale betydning, hvor *konflikt* og bl.a. et større fokus på potensielle konstitusjonelle sårbarhetsfaktorer har gjort seg gjeldende. Med andre ord, har vi ønsket å generere noen nye perspektiver på bakgrunn av de ovennevnte aspekter, i stedet for å nærmest reprodusere en diskusjon omkring de ulike teoriers ”riktighet”; en debatt som i utgangspunktet tar avsett i intrapsyriske abstraksjoner – dvs. metaforer eller språklige redskaper i den terapeutiske sammenheng. Bornstein og Becker-Maturo (2011, p. 173) har i denne sammenheng påpekt at det foreligger en vesentlig fare ved ikke å være tilstrekkelig bevisst omkring det metaforiske fundament som ligger til grunn for de psykoanalytiske konsepter, hvor man kan komme til å behandle disse abstraksjoner som nærmest objektive rigide sannheter enn deskriptive verktøyer. I forhold til belysningen av det nærværende fenomen, har vi forsøkt å anerkjenne disse begrepers metaforiske grunnlag i håp om generere egne forståelsesrammer. På den andre side, kan man selvsagt stille seg kritisk til at man i denne selektive pragmatiske

prosess neglisjerer de enkelte teoretiske konsepters kompleksitet og de implisitte grunnantagelser som disse hviler på. I henhold til oppgavens fokus på en bestemt patologi, kan en slik eklektisk tilgang medføre at man ikke i tilstrekkelig grad innfanger grunnleggende refleksjon omkring bl.a. de enkelte teoriers menneskesyn

og den hertil implisitte patologiforståelse³⁴. Vår eklektiske tilgang har ikke bare inkludert forskjellige tilganger innenfor et bestemt teoretisk paradigme – eller innenfor den *intrasubjektive kvadrant* (jf. Wilbers kvadrant) – men også teorier innenfor det sosialpsykologiske området som utspringer av en *intersubjektiv* ontologi. Ennå en gang vil mange hevde at vi står på usikker grunn hva gjelder den eklektiske prosess, idet vi anvender flere senmoderne teoretikere som nettopp utfordrer de mest grunnleggende antagelser innenfor det psykodynamiske paradigmet, og motsatt. Ser vi igjen på et konsept som *selvet*, anses denne langt mer flytende og kontekstavhengig innenfor den senmoderne konstruksjonistiske skole, her representert ved Jensen (2006), sammenlignet med de tradisjonelle psykodynamiske oppfattelser. Inklusjonen av disse alternative forståelser avspeiler vår oppfattelse av hvordan patologisk narsissisme kan utvikles; både at en generell sårbarhet/struktur etablert i de tidligste leveår finner sted, men at de senere sosiale kontekster spiller en avgjørende rolle mhp. personlighetsforstyrrelsens progressive uttrykk. I oppgavens analyse og diskusjon, anvendte vi derfor en forståelse av ”selvstruktur” som værende sterkt preget av den tidligste omsorgsgiver-barn-dyade, men samtidig har vi tatt større hensyn til potensielle senere påvirkende kontekster i den tidlige voksenalder som kan formodes å spille en vesentlig rolle. I forlengelse av disse senmoderne teoriers interpersonelle utgangspunkt, opplever vi at disse logisk nok stiller skarpere på *det samfunn* og *den tid* vi i dag lever i – en kontekstualisering som er avgjørende i den nærværende problemstilling. Med hensyn til utviklingen av en desidert patologi, som narsissistisk personlighetsforstyrrelse er, kan man hevde at de valgte sosialpsykologiske teorier

³⁴ Eksempelvis kan Kohut hevdes å innta en ”romantisk” grunnholdning om mennesket, hvorimot Kernberg kan antas å representere et ”pessimistisk” menneskesyn (Strenger, 1989 ifølge Mortensen, 2006, p. 338-340; Jørgensen, 2009, p. 348f). Hva gjelder Kohut foreligger det en antagelse om at mennesket fra naturens side er fundamentalt godt, men sårbart, hvor psykopatologi i stor grad betraktes som et uttrykk for at omgivelsene har sviaktet barnet i dets naturlige utvikling mot en evne til å utfolde sine potensialer og opprettholde en følelse av meningsfullhet. Den klassiske holdning sentrerer i større grad omkring antagelsen om at mennesket grunnleggende er egoistisk og begrenset, hvor det kreves en disiplinert sosialisering for å lokke frem et ”godt” menneske. Psykopatologi er herved et uttrykk for at individet i større grad er blitt overveldet av sine iboende tilbøyeligheter (ibid.).

innehar en begrenset appliserbarhet. Her omtaler man hovedsakelig noen generelle tendenser, hvor narsissisme beskrives på et mer allment plan – en form for narsissisme som kun på et overordnet nivå har enkelte likheter med *narsissistisk personlighetsforstyrrelse* (jf. DSM-5). De ovennevnte punkter gjenspeiler det utfordrende i anvendelsen av *forskjellige* teorier i belysningen av *forskjellige* utsnitt av fenomenet. Når man ønsker å anvende komplementerende, men på noen områder motstridende teorier (bl.a. hva gjelder konseptualisering av *selvet*), oppstår unektelig et spørsmål om slike teorier med dertilhørende ontologiske utgangspunkt i det hele tatt kan komplementeres – en usikkerhet som man, i vår optikk, blir nødt til å innfinne seg med innenfor den eklektiske tilgang. Samtidig kan man hevde at det nettopp er i dette spenningsforhold, hvor man ”trækker over” eller går på tvers av etablerte forståelsesrammer, at et integrativt perspektiv forhåpentlig kan bidra til å generere ny viten.

Når man således forsøker å skape en integrativ forståelse på tvers av ontologiske paradigmer (jf. Wilbers kvadrantmodell), vil man kunne hevde at det oppstår et kritisk punkt i den vitenskapelige eklektiske seleksjonsprosess. Denne prosess blir kritisk nettopp fordi den innbefatter en seleksjon av de enkelte aspekter som vi anser værende gunstige i belysningen av det valgte fenomen, hvilket igjen innebærer et fravalg av andre teoretiske aspekter. Denne seleksjonsprosess henger selvsagt sammen med en vitenskapelig prioritering, hvor vi, i stedet for å inkludere så mange aspekter som mulig av hensyn til tid og oppgavens omfang, har utvalgt de felter hvor vi opplevde at ulike teoretiske tilganger kunne settes sammen og generere nye forståelser av det valgte problemfelt. Denne prioritering vedrører også en teoretiske seleksjon, hvor vi, mht. vår belysning av de unges sosiale kontekst, kunne ha valgt teorier omkring bl.a. relevante utviklingspsykologiske forhold som ha bidratt med en dypere forståelse av de ytterligere dynamikker som gjør seg gjeldende i nettopp ungdomsårene, og som dermed formodentlig kunne ha bidratt til å generere noen alternative analytiske antagelser.

Avslutningsvis ønsker vi å diskutere den overordne iakttagelsesposisjon som har gjort seg gjeldende i den nærværende, og hvilke antatte konsekvenser dette har hatt for den genererte viten. Vårt teorivalg utspringer naturlig nok av våre personlige preferanser, som igjen henger sammen med vår praktiske bakgrunn. Som tidligere omtalt, kan teoretiske begreper i belysningen av et gitt fenomen betraktes som språklige

konstruksjoner enn som absolutte sannheter. Utover deres særlige fokus på narsissisme, har valget av den tradisjonelle selvpsykologien og ego-objektrelasjonsteorien innenfor det psykodynamiske paradigmet vært særlig appellerende da man her anvender en teoretisk diskurs som vi i utgangspunktet hadde kjennskap til fra egen psykoterapeutiske praksis. Et slikt forhold vil unektelig ha konsekvenser for den ovennevnte seleksjonsprosess, som igjen får konsekvens både for *hvilke* utsnitt av det valgte fenomen som belyses og *hvordan* disse utsnitt blir anskuet. Som bl.a. Jørgensen (2009, p. 243) har fremhevet, bør utviklingen av personlighetsforstyrrelser forstås i lys av biologiske, genetiske, kognitive, affektive, relasjonelle og sosiokulturelle faktorer. I den nærværende oppgave har vi valgt å belyse NPF ut fra enkelte av disse faktorer – dvs. et bestemt forskningsmessig *utsnitt* – hvilket naturligvis innebærer at det finnes en lang rekke alternative utsnitt som man bør inndra i skapelsen av en mer holistisk forståelse av dette fenomen. I tillegg anser vi det som nødvendig å erkjenne våre personlige erfaringers betydning for de analytiske antagelser som her utheves – da vi aldersmessig mer eller mindre tilhører oppgavens aldersgruppe, kommer dette naturligvis til å spille en rolle i forhold til hva *vi* anser som vesentlig i dette henseendet. Som Haugsgjerd et al. (2009, p. 17) fremhever, er all fagkunnskap om psykiske lidelser situert. I dette henseendet må vi likeledes erkjenne at den forståelsesmåte som våre utvalgte teorier bygger på, samt de personlige observasjoner som vi selv gjør, må ses avhengig av den sosiale, kulturelle og historiske sammenheng, som vi selv inngår i. Dette innebærer både at vi har mulighet til å trekke frem særlige aktuelle aspekter og tendenser i tiden vi lever i, dog kan man motsatt argumentere at dette også medfører at vi ikke får en tilstrekkelig distanse til det undersøkte fenomen, og dermed overvurderer enkelte aspekters relevans, samtidig som det foreligger en risiko for at man mister overblikket over fenomenet eller overser andre aspekter som kunne være mer eller like vesentlige i belysningen av den nærværende problemformulering.

9. Oppsummerende konklusjon

I den nærværende oppgave ønsket vi å besvare følgende problemstilling:

Hvordan kan man, med utgangspunkt i utviklingsmessige og sosialpsykologiske faktorer, forstå forekomsten av narsissistisk personlighetsforstyrrelse blant unge voksne i de nordiske land, og hvilke senmoderne sosiale forhold omkring den unge kan i dette henseendet innvirke på diagnosens videre utviklingsforløp?

Med utgangspunkt i en komplementær teoretisk tilgang, hvor vi tok utgangspunkt i Wilbers kvadrantmodell, gikk vi først igjennom de viktigste utviklingsmessige *intra-subjektive* faktorer fra hhv. selvpsykologien og ego-objektrelasjonsteorien med henblikk på å forstå hvordan et sårbart narsissistisk selv kan formes i de tidligste leveår – både i relasjon til iboende faktorer samt barnets interaksjon med omsorgspersoner. Gjennom å komplementere disse teoretikere innenfor det psykodynamiske paradigmet, som vi så i den teoretiske redegjørelse av Kernberg (1970, jf. 5.2.) en vektlegging av iboende faktorer som temperamentale tilbøyeligheter – intensitet for terskel og utløsning av vrede, grad av toleranse for å oppleve angstpregede situasjoner, hypersensitivitet hva gjelder aggressive impulser – konstitusjonelle faktorer som kan ha betydning for hvordan barnet evner å internalisere realistiske/nyanserte representasjoner av selv og andre. Ytterligere vektlegges kvaliteten av omsorgspersonen, hvor kronisk kalde og avvisende omsorgsgivere (med en underliggende aggresjon) og andre former for omsorgssvikt, traumer og fysiske eller seksuelle overgrep kan spille en vesentlig rolle i utviklingen av en patologisk narsissistisk struktur. Videre er det blitt omtalt hvordan en omsorgspersons gjentatte bruk av barnet som middel til egne narsissistiske formål kan være en særlig patogen faktor i barnets utviklende selvoppfattelse (jf. 5.2.5.). Gjennomgangen av selvpsykologien (jf. 5.3.) ga oss likeledes et bud på hvordan foreldrenes bruk av barnet kan ha en negativ innvirkning på dets selvutvikling, dog vektlegges ikke barnets uintegrerte aggresjon som hos Kernberg, men ses i større grad som en reaksjon på omsorgspersonenes manglende evne til å empatisk møte barnet, hvor det ikke blir tilstrekkelig speilet og/eller ikke har tilgang på en person som kan imøtekomme dets behov for idealisering (Kohut & Wolf, 1978). Denne manglende innfølging hindrer barnets utvikling i form av utilstrekkelig *optimal frustrasjon* – en prosess hvorved barnet ideelt sett internaliserer og utvikler

et stadig mer realitetsorientert og selvtilstrekkelig selv. En slik manglende innføling kan bl.a. ses i sammenheng med ulike grader av psykisk sykdom hos foreldrene, langvarig eller hyppig separasjon fra primær omsorgsgiver.

I belysningen av de sosialpsykologiske faktorer, med fokus på de unges psykososiale vilkår, anvendte vi tre forskjellige perspektiver hvor narsissistiske tendenser ses i en større sosial sammenheng. Jensens (2006, jf. avsnitt 6.1.) konstruksjonistiske narsissismeforståelse pekte på noen særlige narsissistiske tendenser i det senmoderne, hvor det ble hevdet at det i dag finnes mange mennesker som forsøker å flykte fra en eksistensiell tomhet gjennom å ”finne seg selv” – et prosjekt som forfatteren anser for umulig i dagens skiftende samfunn. I kontrast til de psykodynamiske teorier tilbød dette perspektiv en mer kontekstavhengig og flytende forståelse av patologisk narsissisme og personlighet generelt. Med hensyn til problemstillingen, var især senmodernitetens fokus på det unge ideal en vesentlig faktor i belysningen av hvorfor narsissistiske problematikker gjør seg særlig gjeldende i dagens samfunn, da kroppslig prestasjoner (som kan anses som en ytre bekreftelsessøken) kan bidra til å opprettholde de narsissistiske tendenser i samfunnet. Ziehes (1983, jf. avsnitt 6.2.) tekst stilte særlig skarpt på de unges vilkår i det senmoderne, hvor den *kulturelle frisettelse* medfører at den unge gjennom ulike medier presenteres for et hav av drømmer, fantasier og forestillinger som han/hun skal navigere rundt i – et press på det enkelte individ som det kan være vanskelig å håndtere. I denne forbindelse betones tradisjonsoppløsningen i det senmoderne, hvor de unge i mindre grad har bestemte roller å ”hvile i” og identifisere seg med, hvilket medfører at de retter deres fokus mot omverden og blir mer sensitive for ytre respons. Ziehe anser *formbarhet* som et senmoderne fenomen, hvor især kroppen blir et prosjekt for kontinuerlig selvbearbeidelse. I forhold til utviklingen av narsissisme i omsorgsgiver-barn-relasjonen, påpeker Ziehe at mange foreldre opplever at senmodernitetens selvrealiseringsprosjekt ofte kommer i konflikt med de forpliktelser som familielivet innebærer, hvilket, i enkelte familier, kan bidra til en forsømmelse av barnets behov eller at barnet blir et ”middel” for foreldrenes egne selvrealisering. Twenge og Campbell (2009, jf. 6.3.) belyste hvordan flere og flere foreldre, gjennom deres hengivende og lite grensesettende foreldreadferd, skaper noen utpregede narsissistiske individer og en gradvis tydeligere senmoderne sosial diskurs omkring viktigheten av selvpromotering og selvscenesettelse,

som går hånd i hånd med bl.a. teknologiske nyvinninger som Facebook, Twitter, Instagram og YouTube.

Med utgangspunkt i disse teoretiske perspektiver, med dertilhørende overlappende og unike bidrag til utviklingsmessige og sosialpsykologiske faktorer mht. utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse, genererte vi noen utvalgte analytiske antagelser som går på tvers av de teoretiske paradigmer i håp om å skape nye perspektiver i forståelsen av problemformuleringen. Disse postulater ble generert både mht. de måter hvorpå de ulike teorier kunne kombineres i en utdypende og integrativ utforskning av problemfeltet, og økt forståelse av problemformulering. Da vår antagelse baserer seg på at den senere utvikling av narsissistisk personlighetsforstyrrelse må ses i relasjon til kvaliteten ved den tidlige omsorgsgiver-barn-dyade samt den senere sosiale påvirkning, delte vi analysen opp i to deler, hvor vi i den første del tok for oss hvordan forhold i de senmoderne forelder-barn-relasjoner kan danne betingelser for et narsissistisk sårbart selv, hvor den andre del fokuserte på forhold omkring den unges aktuelle hverdag, sett i forhold til hvordan et narsissistisk sårbart individ får vedlikeholdt, forsterket eller dempet sin narsissistiske problematikk under de senmoderne forhold.

Analysedel 1

- (a) Dagens hastige samfunn med en aktiv arbeidsdeltakelse for både far og mor. Dette innebærer (1) at mange barn skal forholde seg til en lang rekke forskjellige omsorgspersoner (som yter ulike former for omsorg), som ikke nødvendigvis har en tilstrekkelig forutsetning for å imøtekomme barnets hurtige og omskiftende utviklingsbehov. (2) Da familien får mindre tid til rådighet til barnet, innebærer dette samtidig at den gjenværende tid blir desto mer avgjørende. Vi har i dette henseende sett på muligheten for at enkelte foreldre bruker denne tid til å snarere bøte for deres egne dårlige samvittighet gjennom å skjemme bort barnet i stedet for å *faktisk* være empatisk tilstede – dvs. både grensesetting samt en åpen og nysgjerrig omgang med barnet på dets premisser.
- (b) Det aktuelle sosiokulturelle selvrealiseringsprosjekt kan medføre at mange foreldre i dag blir, med Ziehes (1983) ord, ”narsissistisk trengende” hvor det legges et stort fokus på egne behov og livsmål. Hvis barnet kommer til å få en

funksjon som et objekt i dette selvrealiseringsprosjekt, og derav behandles som en forlengelse av foreldrenes selv, vil dette formodentlig kunne påvirke foreldrenes oppfattelse av barnet, ikke som et selvstendig individ med unike behov, men som betinget av de rollefunksjoner som foreldrene bevisst eller ubevisst tillegger barnet.

- (c) Med Kernbergs (1970) fokus på aggresjonens betydning i utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse, snakket vi om hvordan dette kan gjøre seg gjeldende i en senmoderne familiekontekst. (1) Før det første fremhever vi muligheten for at det i enkelte familier, som omtalt ovenfor, finnes foreldre som prioriterer egen karriere og selvrealisering særlig høyt. Med de tidligere omtalte "narsissistisk trengende" foreldre, kan det spekuleres om barnet ofte enn tidligere kan komme til å bli et slags hinder i foreldrenes selvrealiseringsprosjekt. I denne forlengelse kan man forestille seg at foreldrene enten på et direkte eller mer indirekte plan kan komme til å utvise en frustrasjon i et "påtvunget" samvær med barnet. (2) Utover dette, forestiller vi oss at et generelt høyt tempo i de senmoderne familier, hvor man skal sjonglere mellom karriere, familie og fritid, kan avføde en viss frustrasjon og høy grad av stress, og skape et omsorgsklima som barnet, i visse tilfeller, kan oppfatte som frustrerende, aggressivt eller direkte avvisende.

Analysedel 2

- (d) Etablering av nye relasjoner samt det å forlate hjemmets forutsigbare rammer utgjør et sentralt analytisk postulat i analysedel 2, hvor vi antar at det å etablere nye relasjoner blir særlig viktig, især i senmodernitetens flyktige sosiale verden. I henhold til Kernbergs (1998a) antagelse om at enkelte kjærlige relasjoner kan bidra til en demobilisering av den patologiske narsissistiske struktur, forestiller vi oss at narsissistens eventuelle inngåelse i slike relasjoner har avgjørende betydning for diagnosens videre utviklingsforløp. Hvis ikke denne narsissistiske problematikk dempes gjennom korrigerende emosjonelle opplevelser, antas det at disse uhensiktsmessige trekk kan konsolideres ytterligere gjennom den senere voksenalder, hvor individets oppfattelse av verden som et kaldt og truende sted sementeres. Hvor de hypersensitive formodes å gradvis isolere seg selv mer i mangel på korrigerende relasjoner, kan det ten-

kes at den arrogante narsissist i en eller annen grad, med sitt selvsikre uttrykk, kan etablere et overfladisk sosialt nettverk, som i visse henseender kan være fordelaktig i det senmoderne. På en annen side, kan nettopp det å fastholde og inngå i dypere og likeverdige relasjoner, være et av den arrogante narsissists største utfordringer.

- (e) Den senmoderne omgangsform som de sosiale medier utgjør det neste analytiske aspekt, hvor vi postulerer at denne nye sosialiseringstil kan fungere som en særlig vedlikeholdende faktor i forhold til en narsissistisk problematikk. Konkurransen om oppmerksomhet kan hevdes å gjøre seg særlig gjeldende på de sosiale medier, hvis eksistensberettigelse utelukkende er bygget opp omkring brukerens selvscenesettelse og respons. I tråd med Jensens (2006) definisjon av narsissistiske tendenser som kortvarige bekræftelses- og anerkjennelsessøkende tendenser som motvirker en følelse av tomhet, kan bl.a. sosiale medier hevdes å oppfylle denne funksjon. Her etablerer brukeren et stort ”kvantitativt” sosialt nettverk som i noen tilfeller antas å fungere som et substitutt for nære ”kvalitative” relasjoner – dvs. at sosiale medier kan bidra til å opprettholde og legitimere snarere enn å korrigere en narsissistisk relateringsform.
- (f) I ungdomsårene og den tidlige voksenalder er identiteten ofte mindre fastlagt, hvilket kan henge sammen med en generelt redusert kritisk stillingtagen til ytre påvirkninger; en problematikk som kan være særlig markant i forbindelse med en narsissistisk sårbarhet. Med senmodernitetens økte fokus på bl.a. kropp og skjønnhet har det oppstått nye normerte parametre for suksess, hvor en større vektlegning av det ytre som målestokk for vellykkethet gjør seg stadig mer gjeldende. I takt med dette ytre fokus i samfunnet, oppstår nye sosiale grupper hvor disse parametre er særlig tydelige, og som kan tilby en ”legitimeringsarena” for narsissistisk selvscenesettele og selvdyrkelse. I forbindelse med senmodernitetens økte mobiliseringsfrihet og ”de rene forhold” (jf. Giddens, 1991), blir samtidig delte interesser og referanser viktigere enn geografisk tilhørighet i etableringen av vennskaper, og vi stiller derfor større ”sosiale krav” til de mennesker vi ønsker å inngå i relasjon med. Med den hypersensitive og arrogante narsissists relasjonsstil, hhv. en sosial tilbaketrekning og en antagonistisk sosial adferd, samt en svekket empatisk evne, kan disse hevdes å være særlig utsatte, især i en tid hvor de sosiale kompetanser blir

særlig avgjørende. Det blir altså i dag lettere å finne arenaer som kan tilby og forsterke en overfladisk bekræftelsessøken samtidig som det blir vanskeligere å etablere og fastholde dypere nære relasjoner.

- (g) I forståelsen av hvordan en narsissistisk struktur kan vedholdes og forsterkes i den tidlige voksenalder, antar vi at familie og andre nære relasjoner ideelt sett kan inneha en mutativ funksjon, hvorfra den unge kan erverve et bredere perspektiv og orientere seg ut fra – altså kan familie utgjøre en motpol til de mer utpregede narsissistiske tendenser i samfunnet. Dersom det dog ikke har skjedd en vesentlig endring mht. hvordan familien relaterer seg til den sårbare unge, eller ikke formår å tilby positive rollemodeller, kan det dermed tenkes at han eller hun snarere fastholdes i sitt narsissistiske mønster.

Disse analytiske antagelser skal selvsagt ikke ses som enkeltstående faktorer, men som bud på hvordan slike faktorer kan spille sammen i hhv. en vedholdelse, forsterkning eller demobilisering av en patologisk narsissistisk struktur. Det er ikke på nærværende tidspunkt mulig å peke på en direkte kausalitet mellom de enkeltstående faktorer ovenfor mhp. utviklingen av en narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Som det ble påpekt i diskusjonen, foreligger det per i dag heller ikke tilstrekkelig empirisk belegg for å påvise en direkte sammenheng mellom bestemte oppvekstvilkår og sosiokulturelle tendenser på den ene side, mhp. en senere utvikling av NPF. I den nærværende oppgave har derfor de ovennevnte teoretisk forankrede bud utgjort mulige perspektiver omkring denne sammenheng, og bidratt til å forme våre antagelser, og samlet sett besvare vår problemformulering mhp. hvordan man, med utgangspunkt i utviklingsmessige og sosialpsykologiske faktorer, kan forstå utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse hos unge voksne i en senmoderne nordisk samfunns-kontekst.

10. Perspektivering

I denne avsluttende perspektivering vil vi komme inn på noen utvalgte vitenskapelige overveielser som vi anser sentrale mhp. fremtidig forskning. Vi anerkjenner, som tidligere diskutert, at de her valgte teorier innebærer en belysning av et særlig utsnitt av den valgte problemfelt, hvorfor vi her ønsker å berøre noen alternative måter å anskue den pågjeldende problematikk på.

Først og fremst har fravalget av det biologiske/genetiske perspektiv selvsagt satt noen begrensninger i relasjon til å få belyst utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse på en mer holistisk måte. Det må kunne hevdes at det i dag er en relativt bred konsensus om at både utviklingen av både normal personlighet og personlighetsforstyrrelser må ses i lys av et samspill mellom biologiske, psykologiske og sosiokulturelle faktorer, som tidligere påpekt av Jørgensen (2009, p. 243). Da biologiske faktorer bør ses i sammenheng med det sosiale miljø personen omgis av, mister vi derfor i den nærværende oppgave et særlig blikk for hvordan dette samspill utspiller seg både i gitte familiekontekster og i en større senmoderne kontekst. I arvelighetsstudier av personlighetsforstyrrelse har man gjentatte ganger påvist en forekomst av bestemte arvelige bidrag, dog er denne grad av arvelighet forholdsvis ukjent på nåværende tidspunkt hva gjelder narsissistisk personlighetsforstyrrelse, da det ikke er gjennomført tilstrekkelige undersøkelser omkring disse faktorer (Dahl, 2009, p. 550f). Flere longitudinelle studier omkring predisponerende faktorer for utvikling av NPF samt hvordan eventuelle genetiske faktorer kommer i spill med forskjellige sosiale miljøer mhp. utviklingen NPF, kunne derfor være særlig berikende. I denne forlengelse, ville det være interessant å se hvordan enkelte temperamentale trekk som f.eks. terskel for frustrasjon og aggresjon gjør seg gjeldende. Vi har i denne oppgave hatt særlig fokus på hvordan et uhensiktsmessig oppvekstmiljø innvirker på utviklingen av en personlighetsforstyrrelse i barnet, hvor en alternativ tilgang (dog ikke nødvendigvis motstridende) kunne ha vært et dypere fokus på hvordan barnets iboende temperamentale trekk kan belaste en i utgangspunktet ”god nok” omsorgsgiver-barn-relasjon. Dahl (2009, p. 551f) fremhever i denne sammenheng med at enkelte barn fra naturens side har ringere temperamentale forutsetninger for å inngå et gunstig omsorgsgiver-barn-forhold, og kommer derfor lettere i konflikt med deres foreldre. Enkelte studier har påpekt at slike temperamentale faktorer bl.a. kan disponere

barnet for forskjellige adferdsforstyrrelser; barn som formodes å ha en økt risiko for å utvikle dyssosial/antisosial personlighetsforstyrrelse i voksen alder (ibid.). Da antisosial personlighetsforstyrrelse har flere likhetstrekk med den narsissistiske personlighetsforstyrrelse, samtidig som man i klinisk sammenheng ser en høy komorbiditet mellom disse (Levy et al., 2013, p. 45), kunne man forestille seg at lignende biologiske predisponerende faktorer også utgjør et viktig bidrag for den senere utvikling av NPF. Hadde vi inndratt flere slike teoretiske perspektiver om potensielle biologiske faktorer, vil vi forhåpentligvis bedre kunne belyse hvordan barnets biologiske forutsetninger gjensidig spiller sammen med det psykososiale miljø det er en del av.

Da vår problemformulering vektla utviklingsmessige faktorer, hvor vi i denne oppgave tok særlig utgangspunkt i ego-objektrelasjonsteorien og selvpsykologien da disse på mange måter kan hevdes å representere de to mest utfyllende og dybdegående perspektiver på området (jf. avsnitt 5.1.), betyr dette naturligvis ikke at disse teoretikere er de eneste som kan belyse det utviklingsmessige perspektiv i den nærværende problematikk. Vi kunne med fordel ha trukket på ytterligere teoretiske modeller, bl.a. mhp. den tidligste omsorgsgiver-barn-relasjon, men også de utviklingsmessige dynamikker som gjør seg gjeldende igjennom barndom, ungdom og tidlig voksenalder, hvor man, med et fasesensitivt utviklingspsykologisk perspektiv (f.eks. Sterns selvutviklingsstadier) kunne ha stilt enda skarpere på hvordan en patologisk narsissistisk struktur potensielt kan utvikles gjennom barnets progressive livsstadier.

Ut over dette, kunne utviklingen av NPF blitt belyst i henhold til teorier omkring tilknytning og mentalisering. Tilknytningsteorien kan plasseres innenfor det brede psykodynamiske paradigmet, men bygger i større grad på empirinær utforskning av psykiske lidelser (Jacobsen & Mortensen, 2013, p. 53). Gjennom en klar operasjonalisering av såkalte ulike former for utrygg tilknytning, tilbyr den en måte hvorpå man med større nøyaktighet i forskningsøyemed kan undersøke mulige sammenhenger mellom ulike tilknytningsmønstre og den senere utviklingen av psykopatologi (Ahmadi et al., 2013). Dermed kunne man legge til rette for en alternativ måte å belyse sammenhengen mellom karakteristika i omsorgsgiver-barn-relasjonen og hvordan disse potensielt kan kobles til en senere narsissistisk personlighetsforstyrrelse. Mentaliseringsteorien, som ytterligere utspringer fra tilknytningsteorien, fokuserer på mer ”prosessuelle” aspekter ved ulike psykiske lidelser, som tenkning, følelser, behov og

impulser (Kjølbye & Jørgensen, 2013, p. 111), og sammen kunne disse teorier ha hjulpet oss til å komme nærmere inn på hvordan mennesker med NPF tilskriver mening til egne og andres tanker og adferd. Da vi har koblet narsissistisk personlighetsforstyrrelse til både en redusert evne til affekt-/selvregulering og manglende innføring med andre, kunne således tilknytningsteorien og mentaliseringsteoriens begrepsapparat potensielt ha bidratt til en dypere forståelse av både de intrapsykiske og interpersonelle vanskeligheter som gjør seg gjeldende i forbindelse med NPF.

Den nærværende oppgave har anvendt en rent teoretiske tilgang i et forsøk på å generere nye forståelser vedrørende utviklingen av narsissistisk personlighetsforstyrrelse i de senmoderne nordiske samfunn, er det fortsatt uklart hvordan dette fenomen gir seg til uttrykk ute i ”det virkelig liv”. Da oppgaven primært har hatt til formål å danne nye *mulige* forståelsesrammer for diagnosen med utgangspunkt i *dagens* unge voksne, er det fortsatt begrenset hvor stor en del av denne problematikk oppgaven evner å belyse, både i forhold til dens tematiske fokus samt dens forskningsmessige tilgang. Da den nærværende oppgaves forståelse av narsissisme stadig baserer seg på diverse teoretiske postulater, blir det derfor ekstra viktig, mht. en mer helhetlig forståelse av diagnosen, at gyldigheten av disse nye postulater vurderes ut fra deres appliserbarhet i den virkelig verden. Vi har bl.a. bemerket oss en foreliggende mangel på longitudinelle studier omkring sammenhengen mellom narsissistiske tendenser i barndommen, og hvordan disse kommer til uttrykk/vedvarer i overgangen til voksentilværelsen. Vi håper i denne forbindelse at det fremover vil foretas flere slike empiriske undersøkelser som kan kaste lys over ”det forskningsmessige mørket” som diagnosen stadigvekk må kunne hevdes å befinne seg i.

11. Prosessbeskrivelse

I det følgende avsnitt vil vi kort risse opp noen av de praktiske forhold og utfordringer som gjorde seg gjeldende i forbindelse med utarbeidelsen av den nærværende specialeavhandling.

Da vi tidligere har skrevet et kvalitativt prosjekt sammen på 9. semester omkring bruk av humor i psykoterapi, ønsket vi denne gang å utarbeide et mer omfattende prosjekt omkring narsissisme – et emne som vi begge finner meget interessant, både i form av den desiderte personlighetsforstyrrelse og som underliggende fenomen i forbindelse med andre psykiske lidelser, hvor vi håpet at avhandlingen ville kunne gi oss en større teoretisk og praktisk forståelse – både retrospektivt mhp. de klienter vi satt overfor i forbindelse med vår praksis ved Universitetsklinikken ved AAU og prospektivt mht. de klienter vi i fremtiden vil møte i en klinisk setting. Da vi både interesserer oss for de intrapsyriske forhold hvormed bestemte psykiske lidelser og problematikker utvikler seg, samtidig som vi anser det som vesentlig å ha de aktuelle sosiokulturelle forhold for øye, var det dermed nærliggende å fokusere på den valgte problematikk både ut fra en psykodynamisk og en mer sosialpsykologisk optikk. I tillegg ønsket vi å stille skarpt på en bestemt aldersgruppe og anskue de særlige sosialiseringsprosesser som gjør seg gjeldende her og nå – dvs. unge voksne i de senmoderne nordiske land.

Når det kommer til valg av teorier var det, innenfor det psykodynamiske område, naturlig å velge Kohuts selvpsykologi og Kernberg ego-objektrelasjonsteori da deres innbyrdes motstridigheter, som det har blitt beskrevet i oppgaven, på mange måter har vært med til å forme etterfølgende teoretikere og praktikerers syn på narsissisme generelt og patologisk narsissisme innenfor den psykodynamiske skole. Hva gjelder de sosialpsykologiske teorier ønsket vi et bredere fokus samt ulike epistemologiske og ontologiske utgangspunkt, dog selvsagt med et særlig fokus på narsissistiske tendenser i det senmoderne. Valget falt derfor på den danske teoretiker Lars Lundmann Jensen, den tyske professor i pedagogikk Thomas Ziehe og de to amerikanske forskere i narsissisme Jean Twenge og Keith Campbell, som, i våre øyne, har klart å belyse de ulike tendenser med forskjellige fokus på en effektiv måte.

Av hensyn til våre primære teoretiske interesser, valgte vi å dele den teoretiske redegjørelse opp således at Aleksander fikk det primære ansvaret for gjennomgangen av de psykodynamiske teorier og avsnittet omkring diagnosen *narsissistisk personlighetsforstyrrelse*, hvor Anders likeledes fokuserte både på den overordnede gjennomgang av senmoderne tendenser samt de utvalgte sosialpsykologiske teoriers perspektiv på narsissisme i dagens samfunn. Valget om en mer komplementær/eklektisk tilgang til forståelsen av den valgte problemformulering ble tatt både i samarbeide med veileder, og fordi vi i denne oppgave ikke ønsket å diskutere de innbyrdes forskjeller innenfor bl.a. den psykodynamiske teoretiske skole, men heller å skape en mer helhetlig forståelse som vi kunne kontekstualisere gjennom å trekke på de valgte sosialpsykologiske teorier. Gjennom å stille skarpt på en utvalgt aldergruppe i en bestemt sosial kontekst, håpet vi derfor at de valgte psykodynamiske teorier kunne belyses i særlig optikk og forhåpentligvis kunne bidra til nye analytiske antagelser omkring den nærværende problematikk. Da de øvrige avsnitt i avhandlingen inkluderte både teori og empiri på tvers av teoretiske paradigmer, valgte vi å utforme disse avsnitt i fellesskap da vi følte at det var vesentlig at vi begge var tilstrekkelig inn over denne integrative og på mange måter kreative prosess.

Gruppeprosessen har overordnet forløpet fint, dog er selvfølgelig stress en vesentlig faktor i utarbeidelsen av et såpass omfangsrikt, hvilket i enkelte tilfeller kan være belastende for gruppens samhold og effektivitet. Nettopp det å sette seg inn i de valgte teorier, selektene de vesentligste elementer fra disse i belysningen av den konkrete problemformulering og samtidig opprettholde en oversikt over avhandlingens retning er unektelig en utfordrende prosess i dette henseendet. Å skrive en såpass omfangsrik tekst på et høyt akademisk nivå innebærer selvsagt også en lang rekke fravalg både av teoretiske og analytiske perspektiver, som i flere tilfeller kan være en svært krevende prosess.

Samarbeidet med veileder har vi opplevd som konstruktivt. Grunnet et stort tidspress, har nettopp dette samarbeidet vært avgjørende i forhold til hvordan vi best har skullet prioritere og tilrettelegge arbeidsprosessen mhp. å oppnå et så godt produkt som mulig i forhold til specialeavhandlingens begrensede tidsramme. Vi har også her fått god hjelp mht. hvordan man på en integrativ måte kan skape nye analytiske postulater på bakgrunn av de utvalgte teoretiske perspektiver unike fokus. Overordnet har

utarbeidelsen av avhandlingen vært veldig lærerik. Gjennom å se de ”gamle teorier” i et nytt senmoderne lys, har vi oppdaget noen helt nye måter hvorpå disse kan tilføre oss ny viten og genere nye måter å anskue den valgte narsissismeproblematikk på.

12. Referanser

- Aarkrog, T. (1999). Personlighedsforstyrrelser. In L. Lier, T. Isager, O. S. Jørgensen, F. W. Larsen & T. Aarkrog (Eds.), *Børne og Ungdomspsykiatri* (pp. 347-361). København, DK: Hans Reitzels Forlag
- Ahmadi, V., Ahmadi, S., Honarmand, M. M., Zargar, Y., Arshadi, N., Mirshekar, S. (2013). The Relationship Between Attachment Styles and Narcissism Among Students of Shahid Chamran University of Iran. *Social and Behavioral Sciences* 84(2013), (pp. 215-218).
- Akhtar, S. (2001). Narcissistic Personality Disorder. In H. S. Friedman (Ed.), *The Disorders: Speciality Articles from the Encyclopedia of Mental Health* (pp. 271-275). San Diego, CA: Academic Press.
- American Psychiatric Association (APA) (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fifth Edition.* (5. ed.). DSM-5. Arlington, VA: American Psychiatric Association.
- Belin S. (2010). *Relation før metode – At arbejde med mennesker med alvorlige psykiske problemer.* Nake, B. (Transl.). København, DK: Akademisk Forlag.
- Bornstein, R. F. & Becker-Matero, N. (2011). Reconnecting Psychoanalysis to Mainstream Psychology: Metaphor as Glue. *Psychoanalytic Inquiry*, 31(2), (pp. 172-184).
- Bromberg, P. H. (1986). The Mirror and The Mask: On Narcissism and Psychoanalytic Growth. In A. P. Morrison (Ed.), *Essential Papers on Narcissism.* (pp. 438-466). New York, NY: New York University Press books.
- Buvik, P. (2004). Selvets Mysterium. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening* 41, (pp. 742-744).
- Cooper, A. M. (1986). Narcissism. In A. P. Morrison (Ed.), *Essential Papers on Narcissism.* (pp. 112-143). New York, NY: New York University Press books.
- Cushman, P. (1990). Why the Self is Empty. Toward a Historically Situated Psychology. *American Psychologist* 45(5), (pp. 599-611).
- Cushman, P. (1995). *Constructing the Self. Constructing America: A Cultural History of Psychotherapy.* US: Da Capo Press.
- Cullberg, J. (2005). *Psykosser – et intergrert perspektiv.* Nielsen, L. & Bureid, G. (Transl.). (2. ed.). Oslo, NO: Universitetsforlaget AS.
- Dahl, A. A. (2009). Personlighedsforstyrrelser og seksuelle afvigelser. In O. Mors, P. Kragh-Sørensen & J. Parnas (Eds.), *Klinisk Psykiatri* (3. ed., pp. 531-573). København, DK: Munksgaard Danmark.

-
- Dencik, L. (2005). *Mennesket i postmoderniseringen – om barndom, familie og identiteter i opbrud*. Westerling, A. & Hanson, T. (Transl.). Værløse, DK: Billesø & Baltzer.
- Dencik, L., Jørgensen, P. S. & Sommer, D. (2008). *Familie og børn i en opbrudstid*. København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Freud, S. (2006/1914). On the Introduction of Narcissism. Reddick, J. (Transl.). In A. Phillips (Ed.), *The Penguin Freud Reader*. (pp. 358-390). London, UK: Penguin Books, Modern Classics (Original tittel: Zur Einführung des Narzissmus).
- Gabbard, G. O. (1998). Transference and Countertransference in the Treatment of Narcissistic Patients. In E. F. Ronningstam (Ed.), *Disorders of Narcissism. Diagnostic, Clinical, and Empirical Implications*. (Soft cover ed., pp. 125-145). Washington, DC: American Psychiatric Press Inc.
- Gabbard, G. O. (2005). *Psychodynamic Psychiatry in Clinical Practice* (4th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing, Inc.
- Gergen, K. J. (1999). *An Invitation to Social Construction*. London, UK: Sage Publications Ltd.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York, NY: Anchor Books.
- Gullestad, S. E. (2006). Arven fra Freud. *Nytt Norsk Tidsskrift, nr. 4*, (pp. 317-330). Oslo, NO: Universitetsforlaget.
- Hansen, M. B. (2008). Er ros godt for børn? *Psykologisk Set* 25(69), (pp. 21-26). København, DK: Bogforlaget Frydenlund.
- Hartmann, H. P. (2009). Psychoanalytic Self Psychology and Its Conceptual Development in Light of Developmental Psychology, Attachment Theory, and Neuroscience. *Self and Systems: Annals of the New York Academy of Sciences*. (1159) (pp. 86-105).
- Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B., & Løkke, J. A. (2009). *Perspektiver på Psykisk Lidelse – å forstå, beskrive og behandle* (3. ed). Oslo, NO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Horton, R. S. (2011). Parenting as a Cause of Narcissism: Empirical Support for Psychodynamic and Social Learning Theories. In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments*. (pp. 181-190). New Jersey, NY: John Wiley & Sons, Inc.

-
- Huprich, S. K. (2009). *Psychodynamic Therapy. Conceptual and Empirical Foundations*. New York, NY: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Isager, T. (1999). Klassifikation. In L. Lier, T. Isager, O. S. Jørgensen, F. W. Larsen & T. Aarekrog (Eds.), *Børne og Ungdomspsykiatri* (pp. 203-210). København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, C. H., & Mortensen, K. V. (2013). *Psykoteraapeutisk praksis på psykodynamisk grundlag*. Danmark: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, L. L. (2006). *Hvem er jeg? Narcissisme og personlighed i det senmoderne samfund*. København, DK: Frydenlund.
- Johnson, H. C. (1991). Theories of Kernberg and Kohut: Issues of Scientific Validation. *Social Service Review*. 65 (3), (pp. 403-433). The University of Chicago Press.
- Jørgensen, C. R. (2002). *Psykologien i senmoderniteten*. København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, C. R. (2008). *Identitet. Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver* (2. ed.). København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, C. R. (2009). *Personlighedsforstyrrelser* (2. ed.). København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, C. R. (2012). *Danmark på briksen. Et Psykologisk Perspektiv på Danmark og Danskerne i Det Senmoderne*. København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Kaasgard, S. (2014). #migmigmig. *Eurowoman*, nr. 192 (marts), (pp. 88-90).
- Karterud, S. (1997a). Selvpsykologi og hermeneutikk. In S. Karterud & J. T. Monsen (Eds.), *Selvpsykologi – Utviklingen etter Kohut* (pp. 211-227). Oslo, NO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Karterud, S. (1997b). Heinz Kohuts selvpsykologi. In S. Karterud & J. T. Monsen (Eds.), *Selvpsykologi – Utviklingen etter Kohut* (pp. 13-28). Oslo, NO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kernberg, O. F. (1970). Factors in the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personalities. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 18(51), (pp. 51-85).
- Kernberg, O. F. (1974). Further Contributions to the Treatment of Narcissistic Personalities. *International Journal of Psycho-Analysis*, 55, (pp. 215-240).
- Kernberg, O. F. (1998a). *Kærlighedsforhold*. Poulsen, S. & Scharff, P. (Transl.). København, DK: Hans Reitzels Forlag.

-
- Kernberg, O. F. (1998b). Pathological Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Background and Diagnostic Classification. In E. F. Ronningstam (Ed.), *Disorders of Narcissism. Diagnostic, Clinical, and Empirical Implications*. (Soft cover ed., pp. 29-51). Washington, DC: American Psychiatric Press Inc.
- Kernberg, O. F. (2001). Object Relations, Affects, and Drives: Toward a New Synthesis, *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journey for Mental Health Professionals*, 21(5), (pp. 604-619).
- Kernberg, O. F. (2004). *Aggressivity, Narcissism, and Self-Destructiveness in the Psychotherapeutic Relationship – New Developments in the Psychopathology and Psychotherapy of Severe Personality Disorders*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Kernberg, O. F. (2009). Narcissistic Personality Disorders: Part 1. *Psychiatric Annals*, 39(3), (pp. 105-110 & 164-167).
- Kernberg, O. F., Selzer M. A., Koeningsberg, H. W., Carr, A. C. & Appelbaum, A. H. (1989). *Psychodynamic Psychotherapy of Borderline Patients*. USA: Basic Books.
- Kjølbye, M. (2013). Moderne Psykoanalytisk Psykoterapi. In B. Møhl & M. Kjølbye (Eds.), *Psykoterapiens ABC*. (pp. 71-83). København NV: Psykiatrifonden.
- Kjølbye, M. & Jørgensen, C. R. (2013). Mentaliseringsbaseret terapi. In B. Møhl & M. Kjølbye (Eds.), *Psykoterapiens ABC*. (pp. 111-133). København, DK: Psykiatrifonden.
- Kjølbye, M. & Møhl, B. (2013). Overblik Over Psykoterapiformerne. In B. Møhl & M. Kjølbye (Eds.), *Psykoterapiens ABC*. (pp. 59-69). København, DK: Psykiatrifonden.
- Kohut, H. (1968). The Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders – Outline of a Systematic Approach. *Psychoanalytic Study of the Child*, 23, (pp. 86-113)
- Kohut, H. (1971). Analysen af Selvet – En systematisk tilgang til psykoanalytisk behandling af narcissistiske personlighedsforstyrrelser. B. Nake (Transl.). Frederiksberg, DK: Det Lille Forlag.
- Kohut, H. (2009/1977). *The Restoration of the Self*. (University of Chicago Press edition 2009). Chicago, US: The University of Chicago Press.
- Kohut, H. & Wolf, E. S. (1986/1978). The Disorders of the Self and Their Treatment: An Outline. In A. P. Morrison (Ed.), *Essential Papers on Narcissism*. (pp. 175-196). New York, NY: New York University Press Books.
- Kohut, H. (1979). The Two Analyses of Mr. Z. *International Journal of Psycho-Analysis* (60), (pp. 3-27).

-
- Kringlen, E. (2011). *Psykometri*. (10. ed). Oslo, NO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Køppe, S. & Dammeyer, J. (2014a). Introduktion til personlighedspsykologi. In S. Køppe & J. Dammeyer (Eds.), *Personlighedspsykologi. En grundbog om personlighed og subjektivitet*. (pp. 11-24). København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Køppe, S. & Dammeyer, J. (2014b). Del III Psykoanalyse. In S. Køppe & J. Dammeyer (Eds.), *Personlighedspsykologi. En grundbog om personlighed og subjektivitet*. (pp. 145-147). København: Hans Reitzels Forlag.
- Lasch, C. (1979). *The Culture of Narcissism. American Life in An Age of Diminishing Expectations*. New York City, NY: W. W. Norton & Company, Inc.
- Larsen, W. L. (1999). Psykodynamiske teorier. In L. Lier, T. Isager, O. S. Jørgensen, F. W. Larsen & T. Aarkrog (Eds.), *Børne og Ungdomspsykiatri* (pp. 47-63). København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Lecours, S., Briand-Malenfant, R. & Descheneaux, E. (2013). Affect Regulation and Mentalization in Narcissistic Personality Disorder. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 129-145). Washington, DC: American Psychological Association.
- Levy, K. N., Ellison, W. D., & Reynoso, J. S. (2011). A Historical Review of Narcissism and Narcissistic Personality. In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments*. (pp. 3-13). New Jersey, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Levy, K. N., Meehan, K. B., Cain, N. M. & Ellison, W. D. (2013). Narcissism in the DSM. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 45-62). Washington, DC: American Psychological Association.
- Liberman, M. D. (2013). Kohut's Self Psychology Approach to Treating Pathological Narcissism. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 253-268). Washington, DC: American Psychological Association.
- Links, P. S. (2013). Pathological Narcissism and the Risk of Suicide. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 167-181). Washington, DC: American Psychological Association.
- Lyotard, J. F. (1979). *The Postmodern Condition*. Manchester, UK: Manchester University Press.
- McWilliams, N. (1999). *Psychoanalytic Case Formulation*. New York, NY: The Guildford Press.

-
- McWilliams, N. (2011). *Psychoanalytic Diagnosis. Understanding Personality Structure in the Clinical Process* (2. ed.). New York, NY: The Guilford Press.
- Møllergård, M. (2002). *Psykiatrisk portrætgalleri*. København, DK: PsykiatriFondens Forlag.
- Mitchell, S. A. & Black, M. J. (1995). *Freud and Beyond. A History of Modern Psychoanalytic Thought*. New York, NY: Basic Books.
- Mortensen, K. V. (2006). *Fra neuroser til relationsforstyrrelser. Psykoanalytiske udviklingsteorier og klassifikationer af psykopatologi* (2. ed.). København, DK: Gyldendal.
- Møhl, B. (2002). Narcissisme. In O. A. Olsen (Ed.), *Psykodynamisk Leksikon* (pp. 497-503). København, DK: Gyldendal.
- Møhl, B. (2006). Narcissisme på vrangen. In O. A. Olsen, C. B. Thomsen & B. Petersen (Eds.), *Fokus på Freud* (pp. 108-115). København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Ogrodniczuk, J. S. (2013). Introduction. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 3-11). Washington, DC: American Psychological Association.
- Ong, E. Y. L., Ang, R. P., Ho, J. C. M., Lim, J. C. Y., Goh, D. H., Lee, C. S. & Chua, A. Y. K. (2011). Narcissism, extraversion and adolescents' self-presentation on Facebook. *Personality and Individual Differences*, (50), (pp. 180-185).
- Ornstein, P. H. (1998). Psychoanalysis of Patients With Primary Self-Disorder: A Self Psychological Perspective. In E. F. Ronningstam (Ed.), *Disorders of Narcissism. Diagnostic, Clinical, and Empirical Implications*. (Soft cover ed., pp. 147-169). Washington, DC: American Psychiatric Press Inc.
- Panek, E. T., Nardis, Y. & Konrath, S. (2013). Mirror or Megaphone?: How relationships between narcissism and social networking site use differ on Facebook and Twitter. *Computers in Human Behavior*, (29), (pp. 2004-2012).
- Parnas, J., Kragh-Sørensen & Mors, O. (2009). Psykiatriens teoretiske fundament: Sygdomsbegreb, klassifikation og diagnostik. In O. Mors, P. Kragh-Sørensen & J. Parnas (Eds.), *Klinisk Psykiatri* (3. ed., pp. 29-76). København, DK: Munksgaard Danmark.
- PDM Task Force (2006). *Psychodynamic Diagnostic Manual*. Silver Spring, MD: Alliance of Psychoanalytic Organizations.
- Perry, J. C. & Presniak, M. D. (2013). Conflicts and Defenses in Narcissistic Personality Disorder. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating*

-
- Pathological Narcissism* (pp. 147-166). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pincus, A. L. (2013). The Pathological Narcissism Inventory. In J. S. Ogronniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 93-110). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pincus, A. L. & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological Narcissism and Narcissistic Personality Disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 2010(6), (pp. 421-446).
- Polkinghorne, D. E. (1992). Postmodern Epistemology of Practice. In S. Kvale (Ed.), *Psychology and postmodernism*. (pp. 146-165). London, UK: Sage Publications Ltd
- Pulay, A. J., Goldstein, R. B., & Grant, B. F. (2011). Sociodemographic Correlates of DSM-IV Narcissistic Personality Disorder: Results from the Wave 2 National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC). In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder. Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments*. (pp. 167-180). New Jersey, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Pulay, A. J. & Grant, B. F. (2013). Sex and Race-Ethnic Differences in Psychiatric Comorbidity of Narcissistic Personality Disorder. In J. S. Ogronniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 183-204). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pulver, S. E. (1986). Narcissism: The Term and the Concept. In A. P. Morrison (Ed.), *Essential Papers on Narcissism*. (pp. 91-111). New York, NY: New York University Press Books.
- Rasmussen, R. (2010). *Psykoanalyse – et videnskabsteoretisk perspektiv*. Vanløse, DK: Forlaget Drift.
- Riesman, D. (1985). *Det ensomme Masse mennesket* (2. ed.). Gottlieb, H. (Transl.). København, DK: Gyldendal.
- Roberts, B. W., Edmonds, G. & Grijalva, E. (2010). It is Developmental Me, Not Generation Me: Developmental Changes Are More Important Than Changes In Narcissism – Commentary on Trzesniewski & Donnellan (2010). *Perspectives on Psychological Science* 5(1) pp. 97-102.
- Ronningstam, E. F. (2005). *Identifying and Understanding the Narcissistic Personality*. New York, NY: Oxford University Press, Inc.
- Ronningstam, E. F. (2011a). Psychoanalytic Theories on Narcissism and Narcissistic Personality. In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder. Theoretical Approaches,*

-
- Empirical Findings, and Treatments*. (pp. 41-55). New Jersey, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Ronningstam, E. F. (2011b). Narcissistic Personality Disorder: A Clinical Perspective. *Journal of Psychiatric Practice*, 17(2), (pp. 89-99).
- Ronningstam, E. F., Gunderson, J. & Lyons, M. (1995). Changes in Pathological Narcissism. *The American Journal of Psychiatry* 152(2), (pp. 253-257).
- Russ, E. & Shedler, J. (2013). Defining Narcissistic Subtypes. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 29-43). Washington, DC: American Psychological Association.
- Rønn, C. (2006). *Almen videnskabsteori for professionsuddannelserne. Jagttagelse, viden, teori, refleksion*. København, DK: Akademisk Forlag.
- Sigrell, B. (2005). *Narcissism. Ett psykodynamisk perspektiv* (3. ed.). Stockholm, SE: Natur och Kultur.
- Skårderud, F. (1997). Vekten av et selv. Spiseforstyrrelser og selvpsykologi. In S. Karterud & J. T. Monsen (Eds.), *Selvpsykologi – Utviklingen etter Kohut* (pp. 228-265). Oslo, NO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Sonne-Ragans, V. (2012). *Anvendt videnskabsteori – reflekteret teoribrug i videnskabelige opgaver*. Fredriksberg, DK: Samfundslitteratur.
- Stern, B. L., Yeomans, F., Diamond, D. & Kernberg, O. F. (2013). Transference-Focused Psychotherapy for Narcissistic Personality. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and Treating Pathological Narcissism* (pp. 235-252). Washington, DC: American Psychological Association.
- Strand, N. (2012). Med 22. Juli som Bakteppe. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 49(10), (pp. 976-979).
- Thielst, P. (1989). *Narkissos og Ekko. Narcissisme og narcissismeteori*. København, DK: Hans Reitzels Forlag.
- Torgersen, S., Kringlen, E. & Cramer, V. (2001). The Prevalence of Personality Disorders in a Community Sample. *Arch Gen Psychiatry*, 58(June 2001), (pp. 590-596).
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B. & Robins, R. W. (2008a). Do Today's Young People Really Think They Are So Extraordinary?: An Examination of Secular Trends in Narcissism and Self-Enhancement. *Psychological Science* 19(2), (pp. 181-188).
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B. & Robins, R. W. (2008b). Is "Generation Me" Really More Narcissistic Than Previous Generations? *Journal of Personality* 76(4), (pp. 903-917).

-
- Twenge, J. M. (2006). *Generation Me: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled – and more miserable than ever before*. New York: Simon & Schuster, Inc.
- Twenge, J. M. & Campbell, W. K. (2009). *The Narcissism Epidemic. Living in the Age of Entitlement*. New York, NY: Free Press.
- Twenge, J. M. & Foster, J. D. (2010). Birth Cohort Increases in Narcissistic Personality Traits Among American College Students, 1982-2009. *Social Psychological and Personality Science* 1(1), (pp. 99-106).
- Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K. & Bushman, B. J. (2008). Egos Inflating Over Time: A Cross-Temporal Meta-Analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality* 76(4), (pp. 875-901).
- WHO (World Health Organisation) (1992). *International Classification of Mental and Behavioural Disorders. Clinical descriptions and diagnostic guidelines* (10th ed.). Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- Zeigler-Hill, V. & Jordan, C. H. (2011). Behind the Mask: Narcissism and Implicit Self-Esteem. In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder. Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments*. (pp. 101-115). New Jersey, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Ziehe, T. (1975). *Pubertät und Narzissmus – Sind Jugendliche enpolitisiert?* Frankfurt, DE: Europäische Verlagsanstalt.
- Ziehe, T. (2008/1983). Kapitel 1-4. In T. Ziehe & H. Stubenrauch (Eds.), *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser. Kulturel frisættelse og subjektivitet*. (2. ed, pp. 17-153). H. Vangsgaard (Transl.). København, DK: Forlaget Politisk Revy.

Internettkilder:

- Berlingske Tidene (2004): *Danskerne topper UNESCOs reality-show liste*, den 3. Januar. Nedtaget d. 16.06.14., From: <http://www.b.dk/danmark/danskerne-topper-unescos-reality-show-liste>
- Bræmer, M. (2014) *Ældres Byrde. Hver sjette chef diskriminerer ældre ansøgere*. In Ugebrevet A4, den 22. April. Nedtaget den 28.06.14. From: http://www.ugebreveta4.dk/hver-sjette-chef-diskriminerer-aeldre-ansoegere_19564.aspx
- Facebook (2014) *Facebook Reports Fourth Quarter and Full Year 2013 Results*. Nedtaget d. 29. 06.14., From:

http://files.shareholder.com/downloads/AMDA-NJ5DZ/3289322984x0x721840/bb63d5cf-08a3-4c2a-8f22-2d99963b94e4/FB_News_2014_1_29_Financial_Releases.pdf

Friis, K. (2012): *Over 3 mio danskere nu på Facebook*. In Berlingske Tidene, den 2. Januar. Nedtaget d. 16.06.14., From: <http://www.b.dk/tech/over-3-mio-danskere-nu-paa-facebook>

Gergen, K. J. (2001). *Psychology as "Politics by Other Means"*. Paper presented at the International Society for Theoretical Psychology meetings, Calgary, Canada, June. Nedtaget den 24.06.14., From: http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Psychology_as_Politics_by_Other_Means.pdf

Malt, U. (2014). Narsissime. *Det store medisinske leksikon*. Nedtaget den 28.04.14., From: <http://sml.snl.no/narsissime>

McLean, J. (2007). Psychotherapy with a Narcissistic Patient Using Kohut's Self Psychology Model. *Psychiatry. Psychiatry rounds, 2007*, (october), (pp. 40-47), Nedtaget 26.06.14., From: http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2860525/pdf/PE_4_10_40.pdf

Tørrissen, T. & Aspaas, A. (2012). *Rettspsykiatrisk erklæring til Oslo tingrett*. In Verdens Gang (VG) (pp. 1- 284) Nedtaget d. 16.06.14., From: http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/psykiatrisk_vurdering/